

POMPEJI

IRODALOM, MŰVÉSZET, BÖLCSELET

ERDÉLY MIKLÓS TAKÁTS JÓZSEF

CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY

GARACZI LÁSZLÓ KOVÁCS SÁNDOR

KUKORELLY ENDRE SZILASI LÁSZLÓ

BENDA BALÁZS PODMANICZKY SZILÁRD

JACQUES DERRIDA

SZEGED, III. évf.

1992/2

Mi az, hogy posztmagyar?
Jelentéscsináló előbeszéd nem-
létező szóhoz

Áprilisban amikor az eper az úr van
kitalálva posztmagyar. Amikor már
nagyon elég magyarnak lenni. Meg
amikor már nagyon elég mondani
posztmodern. Amikor nyelv-kín van.
A posztmagyar keresztapu gondol.
Gondolja akár olyan együttlét, ahol
lehet mondani valamit olyan, nem
igazán rendes magyar palikról, mint
a Garaczilaczi, meg a Kukorelly,
meg aztán a többiek. Mert ezek
olyan jók, meg mert ezekről nem-
igen van mondva semmi se. Gondol-
ja legyen ezeknek valami nevül. (Jó
név jó bull.) Név ne legyen posztmo-
dern. Mért? Csak. Legyen posztma-
gyar.

Legyen, mert akkor *túl* lehet lenni.
Túl lenni a magyaron, s túl lenni a ma-
gyarén.

Légy túl, úgy légy túl, hogy innen
vagy.

Tiszán Innen, Dunán túl ez a poszt-
magyar.

Persze posztmagyart mondani nem
igazán posztmagyar dolog. Mert ez
az egész posztmagyaros izé nem
elég finom. Mert ez a posztmagyar
akárhonnet is van nézve mégis-
csak magyar. Kilóg a gyökér.

Dehát ebbe az országba van az
egész nép beleszületve. S mi az
egészben mint rész foglalunk he-
lyet.

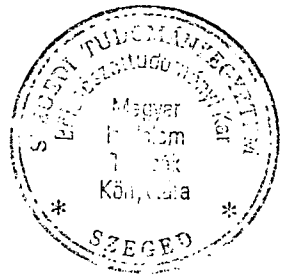
Posztmagyart mondani ideologikus
(kicsit). „A terminus nem tisztán mű-
vészetelméleti.” Hoppl!

Mert milyen is a posztmagyar?

Először is a posztmagyar nem veri
bele. Benne *tartja*. Ugy tartja benne,
hogy nem is érinti. Nem is tartja benn,
egyszerűen benne van.

A posztmagyar nem fél, nem azért
mert bátor. Nem gyáva.

A posztmagyar nem ismer népi-ur-
bán dichotóm. Ha azt mondják zsidó:
nem ért. Ha azt mondják nép: nem
ért. A posztmagyar érti ürge. Ilyen ür-
ge-izé, aki beszél, esz, esz banán,

POMPEJI

SZEGED, 1992

POMPEJI

IRODALOM, MŰVÉSZET, BÖLCSELET

TARTALOM

ERDÉLY MIKLÓS	Az új költészet húsz vezérszava	7
TAKÁTS JÓZSEF	Jelentésköltés	14
TATÁR SÁNDOR	Hogy másról van szó	23
SZILASI LÁSZLÓ	Mi a posztmagyar?	25
GARACZI LÁSZLÓ	Pentakron	32
CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY	Kölcsey Ferenc: Csokonai Vitéz Mihály munkáinak kritikai megítélte- tése című munkájának költői megítéltetése	35
NÉMETH GÁBOR	A semmi könyvéből	45
MÉHES KÁROLY	Farsang; És eljött közénk; Régi NDK-s sorozat; Kezdetben vala	52
KUKORELLY ENDRE	A beszéd és a szabály	57
BÁRDOS LÁSZLÓ	Téli chanson Fohász fóbia utánra	64
KOVÁCS SÁNDOR	Mi az, hogy posztmagyar?	67
ÁGHY ATTILA	Lépted alá; Titok; Hajad; Szarvas szonett; Szonett töredék; Hó	77
MESZLÉNYI ATTILA	582.; Este	79
PODMANICZKY SZILÁRD	Tehén az óceán fölött	81

HÁRS ENDRE	Posztmagyar mint lehetséges világ 87
BENDA BALÁZS	Kalandoz történet 90
DÉKÁNY ANDRÁS	Válság a megújulásban Merre tartott a francia filozófia a nyolcvanas években? 96
ANDREA ZLATAR	Anima Mea in Ruinis 112 <i>Pozsvai Gyöngyi fordítása</i>
JACQUES DERRIDA	Szétszórás 125 <i>Dékány András fordítása</i>

Szerkesztik:	Darvasi László, Laczkó Sándor, Szilasi László
Szerkesztőbizottság:	Bernáth Árpád, Csejtei Dezső, Hajnóczy Gábor, Ilia Mihály, Lengyel András
Képszerkesztő:	Erdély Dániel
Szerkesztőségi titkár:	Egyed Erika

ISSN 0865 5553

Megjelenik negyedévente
Kiadja a POMPEJI Alapítvány
Szerkesztőség címe: POMPEJI, 6720 Szeged, Dugonocs tér 11-12
Készült REPRIR Bt. gondozásában, tördelte: PAPA és tsai Bt.
Támogatta a Művelődési Minisztérium,
a Szeged Városi Önkormányzat, valamint a JATE rektora.
Szerkesztőségi órák: csütörtökön 15-18-órál.
Telefon: 62 12-140

(AZ ÚJKÖLTÉSZET HÚSZ VEZÉRSZAVA)*

35. füzet

AZ ÚJ KÖLTÉSZET HÚSZ VEZÉRSZAVA

AZ ÚJ KÖLTÉSZET NEM KÖLTÉSZET EZÉRT
KÖLTÉSZET

A SZÁJON BEMEGY

AZ ÚJ KÖLTŐ NEM ZAVARJA ÖSSZE ÉRZÉKEIT,
AZÉRT AZ ÚJ KÖLTÉSZET ZAVARJA AZT ÖSSZE

A CSODÁLKOZÁSTÓL ELAKADT A LÉLEGZETE

AZ ÚJ KÖLTÉSZET ERRE ÉS NEM EVILÁGBÓL VALÓ

AZ ÚJ KÖLTÉSZET NEM ERRE HANEM EVILÁGBÓL VALÓ

ELTŰNIK S MÉGINKÁBB ÉRKEZIK

MEGKÖNYÖRÜLT A NEMLÉTEZŐN

ÚJ KÖLTÉSZETET FAKASZT AZ ÚJ KÖLTÉSZETBŐL

EGY NEVETŐ SZÁJON KOMOLYAN BEVONUL
ÉS FORDÍTVA

MINDEN KÉP (ADDIG) KÉPZAVAR

* Az új költészetről szóló két írást, valamint az önösszeszerelő költészetéről szóló írást a szerző különböző kéziratos füzetekben találtuk. A füzetek sorszámozása nem takar időrendiséget. Esetleges. A feldolgozás sorrendjét követi.

A SZAVAKBA BELENYUGSZIK MINT SZÜLŐKBE, MONDA-
TOKBA MINT ROKONSÁGBA, ÉS ELSZAKAD

MINDENT MEGPRÓBÁL MIELŐTT PRÓBÁLKOZNI KEZDENE

AZ ELSŐ SIKER ŐSI LELET
A SOHA UTÓL NEM ÉRHETŐ TEKNŐSBÉKA HÁTÁN
DÖCÖG BE A CÉLBA ACHILLES

ÖSSZEFÜGGETLEN

SENKI SEM ISMERI AZ ÚJ KÖLTŐ
IRTÓZATOS NYUGTALANSÁGÁT MIKOR
MEGKÖNYÖRÜL A NEMLÉTEZŐN ÉS
AZ MÉGSE JÖN LÉTRE

A MAJDNEM HATÁSRA ... HATÁRSA (?Zs.)*

A RUHÁTLAN EMBERT NEM HISZI EL
A FELRUHÁZOTTAT

A MAJDNEM ALÁAKNÁZOTT SENKIFÖLDJÉN
KIFULLADÁSIG MAJDNEM KÚSZIK

A RUHÁTLAN EMBERT NEM HISZI EL A RU...

....

51. füzet (Új költészet...)

Új költészet más költészet más tevékenység nem a régi adaptációja az új körülményekre.

A régi eltemettetett, művelői földalatti áldásos rovarmunkát végeznek. Kegyelet és bánat övezi. Amikor az új is költészet-

* Talán szándékosan kétféleképpen olvasható. Zs.: Szenes Zsuzsa, a szerző feleségének olvasata.

nek nevezi magát csak családnevét viseli tovább. Az új költészet nem a régibe átültetett ifjú szervek vagy ifjú bőrbe bújtatott öreg organizmus, hanem teljesen és minőségileg más. Egy új kisiú. Örökölni lehet.

Alanyiség teljes megszűnése.

A költő nem szűnt meg önmaga számára, nem fordult kifelé, és nem feledkezett meg hanem objektivizálódott önmaga számára, és mint ilyen mindenestül hozzá kapcsolódott a külvilághoz, önmaga számára külvilág lett. A tudományosság elkerülhetetlen következménye. – lokalizáció szervátültetések pszichológia – A személyiség folytonos hátrálásban a mínusz végtelenben tűnik el, régi szóval misztériummá válik. A misztérium is túlságosan vaskos ahhoz a vehemens zsugorodáshoz képest ami lezajlik. A régi költő igyekezett kitölteni magát, egész lényét énjének tekinteni metafora révén olykor az egész valóságot. Szubjektív idealista lelkesültségben. Az öntudat tényében villan csak fel mint ütközésben az elemi részecske, amint magára ismer.

Az üzletember nehezen tudja magát autójától megkülönböztetni, volánját szorító kezét a volántól, az új költő ugyanúgy, csak hogy fordított értelemben birtokaiban nem ismeri fel a birtokost, míg a másik birtokainak összességét tekinti önmagának. Az üzletember kiteljesedik, személyisége az általánosba észlelhetetlenné ritkul, az új költő személyisége beszűkül észrevehetetlenné zsugorodik a speciálisban az egyéniben.

.....

70. füzet

Költészetről azt állítjuk, hogy képes önmagát külső beavatkozás nélkül megszervezni. Összeszerveződését gátolni lehet és azt az ember mindig meg is teszi de bizonyos idő után a gátló elemeket is saját természete szerint gyúrja át, fokozatosan magába építi. Szerveződése nem pusztán formai jellegű,

hanem formai-fogalmi egyszerre, ezért nevezhető költőinek. Mivel az élő világ maga is önösszeszerelő rendszert alkot, nem meglepő, hogy az élet tényében gyökerező költészet képes önmagát létrehozni és folytonosan megújítani. Tárgyak szövegek akár a molekulák az „őslevesben” szabad (véletlenszerű) mozgásuk közben megkeresik a maguk költői értelemben vett „geometriai helyüket”. Az emberre hárul a feladat, hogy észrevegye, és fogalmi készletét hozzáadja. Belevetít-sen (?) formai-érzékei szépségeket, ... költőivé alakítsa.

Ha szobád elég rendetlen vagy méretéhez képest túl sok tárgyat könyvet vagy kénytelen benn tárolni, valamint ha érdeklődési köröd eléggé kiterjedt és főleg ha legalább időnként tevékenykedsz is benne, észre kell venned, hogy bizonyos költői csomópontok jönnek létre, kifejező összefüggések szerveződnek anélkül hogy tudatosan belenyúlnál. (Végül semmihez se mersz majd hozzányúlni, nehogy szobádnak ezeket a „virágait” szétkuszáld.) A kiállítási teremben ezek a „stoszok” könnyebben bevallják költői rendszerüket mint környezetükbe ágyazva és gyakran intenzívebb és ugyanakkor finomabb tartalommal bírnak mint a kifejezetten kiállításra készült konstrukciók.

.....

70. füzet

SZEMELVÉNYEK A FELFEDÉS SAJTÓJÁBÓL

SIKERÜLT MEGTALÁLNI AZ AGYSEJTEK VEGYSZERTANI MŰKÖDÉSI (?) SEBESSÉGÉT TÖBBMILLIÓSZOROSAN FELGYORSÍTÓ TEMPRESST . EZÁLTAL A BELSŐ IDŐ UGYANILYEN FOKIG LELASSUL MIÁLTAL A KÍSÉRLETI SZEMÉLY MAGA KÖRÜL MINTEGY TÖKÉLETESEN DERMEDT VILÁGOT TAPASZTAL MELYBEN Ő MAGA SEM KÉPES MEGMOZDULNI. AZ ÖNKÉNT JELENTKEZŐ KÍSÉRLETI ALANY ELMONDOTTA,

HOGY AZ A 2 MÁSODPERC, AMENNYIVEL KÉSŐBB HATOTT AZ ELLENSZER, HÁROM POKOLI ÉVNEK FELEL MEG, MELYET MOZDULATLANUL EGY MOZDULATLAN VILÁGBAN KELLETT ELTÖLTENIE. CSAK ANNAK KÖSZÖNHETTE HOGY MEG NEM ŐRÜLT, HOGY SZOKOTT PERIÓDUSBAN KITŰNŐEN ALUDT, A KÖZÉRZETE VÉGIG JÓ VOLT, (ELALVÁSAI SZERINT SZÁMOLTA A NAPOKAT) ÉS A LEGKÜLÖNBÖZŐBB GONDOLATI JÁTÉKOKKAL SZÓRAKOZTATTA MAGÁT.

AZ ÚJ VEGYSZER GYAKORLATI HASZNÁT MÉG NEM TALÁLJÁK. AZ AGYSEJTEK IGÉNYBEVÉTELE ÉS ELHASZNÁLÓDÁSA KÖVETKEZTÉBEN ÁRTALMAS, ÍGY TOVÁBBI EMBEREKKEL VALÓ KÍSÉRLETEKTŐL A TUDÓSOK ELTEKINTENEK.

TINO JAPÁN TUDÓSNAK AZ AZ ÖTLETE TÁMADT, HOGY A TEMPRESS NEVŰ AGYSEJTGYORSÍTÓ SZERT HALUCINOGEN SZEREKKEL EGYÜTTTESEN ALKALMAZZA. TÖMEGESEN JELENTKEZŐ KÍSÉRLETI SZEMÉLYEK KÖZÜL AZOK AKIK(EN) A TUDÓS VÉGÜL KIPRÓBÁLTA ELJÁRÁSÁT, ELRAGADTATÁSSAL NYILATKOZTAK ÉLMÉNYEIKRŐL, UGYANAKKOR ÚGY NYILATKOZTAK, A TOVÁBBI ÉLETÜKET ELVISELHETETLENNEK ÉRZIK.

AZOK AKIKEN TINO JAPÁN TUDÓS KIPRÓBÁLTA A TEMPRESSION HALUCINOGEN AGYSEJTGYORSÍTÓ SZERT A KÍSÉRLETET KÖVETŐ HÉTEN MINDHÁRMAN ÖNGYILKOSOK LETTEK. TINOT LETARTÓZTATTÁK.

TINO PROFESSZOR A TÁRGYALÁSON AZZAL VÉDEKEZETT, HOGY MEGTALÁLTA NEMCSAK A HALHATATLANSÁG DE A MENNYORSZÁG VAGY A NIRVÁNA REÁLIS MEGVALÓSÍTÁSÁNAK LEHETŐSÉGÉT, HA HALDOKLÓKNAK AZ UTOLSÓ PILLANATBAN ADJÁK BE A TEMPRESSIONT, MILLIÓ ÉVEKET ÉLHETNEK ÁT A LEGNAGYOBB BOLDOGSÁGBAN, LEGCSODÁLATOSABB ÉLMÉNYEK KÖZEPETTE.

SZONO INDONÉZ TUDÓS A HALOTTAK AGYVELEJÉBEN KIMŰTATTA A TERMÉSZETES ÚTON KIFEJLŐDÖTT T.P. JELENLÉTÉT.

WALDER AMERIKAI ORVOS ELBOMLOTT HALUCINOGEN VEGYULETRE KOVETKEZTETETT A HALOTT AGYBAN. SZERINTE A T.P. MEGJELENÉSE KIVÁLTJA A HALUCIGÉN VEGYÜLETEK KITERJEDÉSÉT. SZONO KIMUTATTA, HOGY AZOK AKIK ÉLETÜKBEN KÁBÍTÓSZERREL ÉLTEK, AZOKNAK AZ AGYA HALÁLUK PILLANATÁBAN NEM TERMEL SEM HALUCIGÉN VEGYÜLETEKET. AZ ELSŐ KÍSÉRLETI SZEMÉLY ÉLETÉNEK EGY SZAKASZÁBAN HEROINNAL ÉLT.

+ EZ A MEGÁLLAPÍTÁS AZONBAN ELLENTMOND TINO ELSŐ KÍSÉRLETÉNEK

SZONO MEGÁLLAPÍTOTTA HOGY KÁBÍTÓSZER ÉLVEZŐKRE NEM HAT EGYIDEJŰLEG A T.P. ÉS A H. RAJTUK NEM LEHET SEGÍTENI. A HALUCINOGEN SZEREK A HALDOKLÓ AGYÁBAN A JELENLÉVŐ ELLENSZEREK KOVETKEZTÉBEN HATÁSTALANOK. RÁJUK CSAK A TERMÉSZETES T.B. HAT. IGAZI POKOL, A DERMEDTSÉG A HALÁLUK.

.....

Budapest

Erdély Miklós

Erdély Miklós

Jelentéskioltás^{*}

Engedjék meg, hogy a rendelkezésemre álló néhány percben Erdélyről beszéljek Önöknek. Pontosabban egy 1985-ös előadásának két hosszabb, a szépséggel foglalkozó passzusáról. A két passzuson keresztül a hatvanas-hetvenes évek budapesti underground avantgarde művészetére láthatunk. Erdély Miklós előadása Kalocsán, a Magyar Műhely című párizsi avantgarde folyóirat találkozáján hangzott el. A találkozó leg-rövidebb előadását Sebők Zoltán újvidéki művészetkritikus tartotta, a címe az volt: *Van-e jövője az avantgarde művészetnek?*, az előadás pedig egyetlen szóból állt: *Nincs*. Engem akkor, 1985-ben annyira lenyűgözött ez a radikális válasz, a „nincs”, hogy Erdély előadására oda se tudtam figyelni, a szépségről szóló mondatokat néhány hete fedeztem fel az immár halála után kiadott könyvében, amely egyszerűen a *Művészeti írások* címet viseli. Megmaradt azonban bennem Erdély alakja, még pontosabban a teste, a fej, a homlok, a szemek, a has, a tartás – *egy nagy test*, amely nagyságával éppúgy radikális, mint az imént idézett „nincs”, csak hogy ez a test épp az idővel szemben radikális, azzal, hogy „van”, s nem hiszem, hogy ezen a kijelentésen változtatna, hogy egy évvel később Erdély meghalt. Egy ellenpápa teste volt, akinek

^{*}A szöveg a Pompeji 1991. szept. 28-i marosvásárhelyi felolvasóestjére készült, ott hangzott el először.

ugyan nincs adminisztratív hatalma, de a spirituális hatalom mégis az övé, s ezt a hatalmat nem lehet nem érezni a közélébe lépve. Később olvastam, sokat foglalkozott azzal, hogy a happening szerkezete mennyiben felel meg a spiritiszta szeánsz szerkezetének, ugyanis Erdély anyja a két világháború közti évek egyik leghíresebb zsidó spiritiszta médiuma volt, Óriás Arankának hívták, s ezt olvasva bennem az anya neve ki is oltotta az apa nevét, az Óriás az Erdélyt.

Én katolikus családból származom, s ha ez jelent valamit a témám szempontjából, úgy tíz éves korom tájékán a későbbi kalocsai érsek bérált meg, s az uja érintésétől egyszerre hitetlenné váltam, s mégis, még felnőtten is gyakran gondoltam az érsekre úgy, mintha valamilyen közösség állna fenn ketőnk között. 85-ben viszont ezt a másik kalocsai egyházfejedelmet, Erdélyt látva megmagyarázhatatlan idegenséget éreztem, s a legkevésbé sem a zsidósága miatt. Később megeltem a magyarázatát: egy róla szóló írás egész első oldala nem más, mint hosszú idézet Diogenes Laertiosnak Hérakleitosról írott jellemzéséből. Ennek olvasom most föl én is néhány sorát: „Büszkébb volt mindenkinél, és megvetette az embereket. Ez műveiből is kitűnik... Ifjúkorában azt mondogatta, hogy semmit sem tud, érett korában viszont azt, hogy minden tudásnak birtokában van. Senkinek tanítványa nem volt, hanem azt mondotta, hogy elkezdte keresni önmagát, és mindent önmagától tanult... Mikor pedig arra kérték, hogy törvényeket hozzon nekik, megvetéssel utasította el őket...”

Erdélynek a *Hérakleitosz-töredék* című filmjét csak később láttam. 1985 előtt, azt hiszem, egyetlen munkáját ismerem, a *Verzió* című filmet. Talán nem érdektelen megemlítenem a vetítés körülményeit. Egy pesti külvárosi lepusztult művelődési házban vetítették a filmet, a teremben olajos padló volt, nyikorgó faszékek, a falon faliújságok, kifakult, évekkel azelőtti ünnepi dekorációval; a szocializmus finom, dekadens tárgy kultúrája. A *Verzió* a mindannyiunk által ismert tisztaeszlári vérvádról szól. A film legfőbb szervezőelvét valóságsszorosításnak lehetne nevezni: az álmoknak, a bűntudatnak, a koncepció per veréssel betanított vallomásának, a babonának, a szexuális képzelgéseknek a képei, valóságmásola-

tai, valóságverziói torlódnak előttünk egymásra, hogy végül fájdalmasan kisimuljanak, egymást kioltva, egy hosszú-hosszú képsorban: a koszos, zavaros, szürke folyót, a Tiszát látjuk, benne egy cseléd lány holtteste úszik, s a folyó fölött zsidó halotti ének szól, a kaddis.

Megérkeztem tehát a témámhoz, erről szeretnék beszélni Önöknek: a szépségről.

Erdély azt fejtegette előadásában, mielőtt a most felolvasandó passzushoz ért, hogy a mai művészetről való beszéd alig használja a szépség fogalmát. „... bár némelykor szerepelek az új festészeti kiállításokon, más ideával rendelkezem. Akartam alakítani egy társaságot két, szintén új festőnek számító barátommal, aminek azt a nevet akartuk adni, hogy UFO. Mert a szépséget mi UFO-nak tekintjük a világban. Tehát valami olyan fenoménnek, ami értelmezhetetlen, semmivel összefüggésbe nem hozható, de felismerhető.” Azokban az években a képzőművészet legtöbbet emlegetett kifejezése a képéhség, a festészetéhség volt, a 70-es évek hideg semlegességű művészete, a konceptualizmus után mindenki festészetre vágyott, a képek felülete nőni kezdett, néhány hónapon belül már mindenki 5x10 méteres vásznan dolgozott, a képeken megjelentek az ironikusan kezelt nagy jelképek, a műkereskedelem átvette a művészet irányítását, új irányzatok neveit tanultuk minden héten, akár az avantgarde legszebb évtizedeiben, csak ezek már avantgarde utáni irányzatok voltak: Transzavantgarde, Heftige Malerei, Neue Wilde, Szabad Festészet. Erdély részt vett ezeknek az éveknek a lázas vitáiban, a felolvasott mondatok eredete azonban sok évvel korábbra nyúlik vissza, 1968-ba.

Abban az évben, 1968-ban sokminden történt velem először életemben. Először láttam villanylámpát, először láttam két fiú közösülését, először támadtak meg a sirályok a rizstöldeken. Azonosíthatatlan tárgyak vettek körül, megbonthatatlan sűrűségben. Az 1968-as *UFO* című akció rövid leírása a következő: Egy Budapestre érkező fiatal nő, Ladik Katalin a szállodájában üzenetet talál: a megadott időpontban a szálloda előtt egy farkaskutyát sétáltató férfi várja, bízza rá magát. A férfi a nőt autóval a szentendrei Duna-partra viszi, ahol a

vízparton egy alumíniumfóliába csavart testet találnak, amit két férfi fényképez, ettől néhány méterre pedig Erdély Miklós egy sámlin ülve egyik kezét egy lavór fölött manikűrözteti egy nővel, a másik kezével saját meztelen hátát korbácsolja. Arra szeretném a figyelmüket felhívni, hogy önmagukban Erdély cselekvéseinek roppant erős, szuggesztív jelentésük van: akár a kéz manikűröztetésének, akár az önkorbácsolásnak, de még a lavór előtt ülő majdnem meztelen férfi látványának is. Együtt azonban értelmezhetetlenek, egymással összefüggésbe nem hozhatók ezek a cselekvések: jelentéseik kioltják egymást. Erdély művészeti teóriájának központi fogalma a jelentéskioltás. Erdély szerint a műalkotás montázsszerű szerkezetében a tárgyak és cselekvések, a jelek kioltják egymás jelentéseit; feloldódnak, eltűnnek benne a jelentések, a műalkotásnak így nincs jelentése. A műalkotás üzenete az „üresség”, a jelentéskioltás helyén maradó üres tér, mely a befogadóban a szabadság érzetét kelti, s ez az üresség nem más, ahogyan Erdély írja: mint „hely a még-meg-nem-valósult számára”.

A műalkotás üzenetének ez a jövőbe, ismeretlenbe, utópiába nyitása, melyet Erdély híres, 1980-as marly-i téziseiben fejtett ki, a Magyar Műhely egy korábbi találkozásán elvezet bennünket a második szépséggel foglalkozó passzushoz, amely így hangzik: „[az] énhozzám legközelebb álló [elmélet a szépségről] ez a bizonyos Ernst Bloch-féle elmélet, ami egy utópisztikus funkciót tulajdonít a szépségnek és a művészi munkának. Ami egy még meg nem lévőre vonatkozik, valami távoli jövőben majd megvalósuló dolognak az üzenete a szépség. Tehát az egy palack, egy fölbonthatatlan palack-postája egy olyan még-meg-nem-nyilvánult, vagy talán soha meg nem nyilvánuló transzcendenciának, ami valamifajta reményt és biztatást ébreszt az emberben arra vonatkozólag, hogy más is van, mint ami látszik.” Ernst Blochnak, a marxizmus nagy eretnekének, aki a 60-as évek egyik legolvasottabb írója volt a világban, a művei ott sorakoztak minden akkori avantgarde és baloldali értelmiségi könyvespolcán, a szexuális forradalomról szóló Erich Fromm-i és a kulturális forradalomról szóló Mao Ce-Tung-i brossúrák közt – s ki nem volt avantgarde és bal-

oldali azokban az években? Én például nem voltam az, de öthat évesen ez nem is csoda. Akkoriban esténként apám a rádió mellé ült, s felhangzott az Amerika Hangja szignálja a sötétségtől elnyelt kis tanyában; én ugyan untam az állandóan ismétlődő, érthetetlenül diadalmas szignált, viszont lenyűgözött, hogy a műsorvezetőt Takács Józsefnek hívják, akár engem, akár apámat. De ez egy másik történet, majd máskor mesélem el. Ernst Bloch filozófiája két kulcsfogalmát is kölcsönözte Erdély kései gondolatmenetének: az utópiát és a reményt. Bloch utolsó nagy művének, amelyet már az NDK-ból az NSZK-ba emigrálva írt, *A remény elve* címet adta, s a remény azért került munkájának címébe, mert a filozófus úgy vélte, a remény az emberi szubjektum centruma.

Ma alig valaki ismeri Blochot, de én nem gondolom, hogy egy idő múlva ne térnének vissza hozzá az olvasók. Csak a valóság meghaladható, a gondolatok nem. Bloch többször is idézte Friedrich Schillernek egy nagyszerű mondatát: *Amit itt szépként érzékelünk, egykor igazságként lép majd elénk.* Annak a nagy hatású gondolatnak, hogy a műalkotásban feltáruló szépség hordozója a jövő társadalma igazságának, már túl vagyunk tündöklésén és bukásán. Egy olasz művészettörténész, Filiberto Menna, az avantgarde aktivista vonalát elemezve azt a címet adta könyvének: *Az esztétikai társadalom megjövendölése*, és fejtegetései Schillertől indulnak, s a 60-as évek avantgarde-jának azon teóriájához jutnak el, miszerint mindenki művész. Erdély jelentésköltés-elmélete is kapcsolódik ehhez a teóriához: abban az üres térben, amely a műalkotás üzenete, felszabadulhat a befogadó művészi akarata, a műalkotás üressége lehetőség a befogadó szabad kreativitása számára. Erdély egész működése azt bizonyítja, hogy a befogadóban felnyíló kreativitást mindig sokkal fontosabbnak tekintette, mint magát a létrehozott művet.

A mindenki művész nagy elméletére a budapesti avantgarde-ből a legjobb példa azonban nem Erdélyé, hanem az underground másik legendás mesteréé, akit nem hagyhatok ki ebből az előadásból: Szentjóbby Tamásé. Szentjóbby 1973-ban egy párizsi biennálén egy grafikont állított ki, amely azt mutatta, hogy az elkövetkező években a Földön a művészek szá-

ma egyre emelkedni fog, s 2030-ra a világon minden ember művész lesz, a Föld *Művészeti Bolygó*vá válik. Szentjóbby egyszerre utópikus és ironikus látomásos grafikonját évente ellenőrizhetjük. Ma 1991 van, még nem minden ember művész. De nem tudhatjuk, hogy mi lesz 1992-ben!

*Pécs**Takáts József*

a homlokzat művészete és használati utasítások (részletek°)

meggondolások és kiegészítések, duma, sípcsontba forgatott csiripóló rizsa, huzavonó halef transzírozva a posztmodern cubákat azzal a *Lichtenberg féle pengétlen bicskával amelynek hiányzik a nyele*, mely, hiszem a *logikus lázadások felkoncoló kése°*, *dernières nouvelles des mondes en souffrance*, még annyit a magtalanított szó lokális particióról a fölnégyelők szekercéi által, szétdaruzott örök romokban, lehetetlen kozmogónia feldaraboló felfedező és homokdaráló modern légarchitektúra-építők és paszturbáló űrzarvos csillagász és többi lexikális káoszkutatók háttérüket szagolgtják és egymás gatyáján át lukukat harapgtatják...; *nem tudják, mitől robbannak*. **PAR JOUR DE BEAU TEMPS, ON NE CRAINT PAS LE VENT**; alkonyi fények a teli pozával kibőfögött holnapok hajnalán hallgat az ágyú, a körforgású övezet hallgatag lakói – húzva-rántva-núgva-gúlába rakva – viszik ki a löporfüstös mezőről az elhátraesetteket, keltik a félig meztelen – meddig kívájt-szemű holttesteket, a süketre szitává lőtteket és hordóban gurítják az egygyefonódott egymást támadókat, vérbe mártott, átázott megalázottakat, kévébe rakott gazdátlan végtagok, páratlan fülek, fejedelmi darabok...; kartácsot okádó mozsár tűz-sebekből ömlik a túlvilág, *à s'en battre les flancs tant de n'en plus pouvoir*, *hongres troussards hussant à qui peut encore et pue le moins*, fölhasított szárnyas-tökű tetovált bérencsek, minap ivartalanodottak kétségbeesetten merevednek mint sorba ültetett pórőhagymák, seregnyien malmoznak, mert már nem tudnak és csak 'gyelegnek ők...; *nagyot emel*, föl a zászlót; úgy áll fekvé a semmisített oszlopsor dolguk, hogy keserűségek kútjukból magasra duzzad a szárnyaló eunuch éneke°, *testis unus testis nullus°*, mivel gyalog mennek el az angyalok°, *kipofozott nyüzsgő enteriőrükből sebesen kiűrtve vulgárisan feltámadnak a zsebpinaptikum° fénycsóvaín át a légkondis eredő felső szférákban°*... az óceáni szelek szétfújták a mennyezeti fellegeket, amelyek zárták a látóhatárt és rejtettek vizek áztatta véres húscafatokat°;... ugyancsak néhányat a borcsorgásról, a folyó kanyargásairól a rétek és kertek kútjai forrásain, hol a sáfrány és cickafark, fahéj és pongyola pitypang, mirha és aloé illatait árasztja, hol sodor vonulatos, dögleletes tetem csokrokat... (...) *opaz-nojevansenagnuti°*, szóval ezek a multiplex prizmákon keresztül és egyaránt megfontolt körülményes analogikus vizsgálatokkal való újragondolások – üledék, mint virtuális kretén, valamint való jelző állapotukban *in situ* –, belefoglaltatva, *kizárólag kölcsönös meg-egyezés alapján, azaz hallgatólagos beleegyezéssel meghosszabbíthatók magyar földön, illetve minden csapott területen, beleértve a mezei egek kékjét°*, annak sávjaiban, köreiben, rétegeiben, mozgató szegmenseiben és élő elemeiben kiválasztott szektoriális töredékeiben.°

...ez a néhány pont, ferde és kitérő tenné, hogy talán jobban ért-sük kétegyemást a fennálló átfogó hegyesszöge és valamely po-gány né valaga kö(r)zött°, valamely *sztochasztikus* ablakkeret

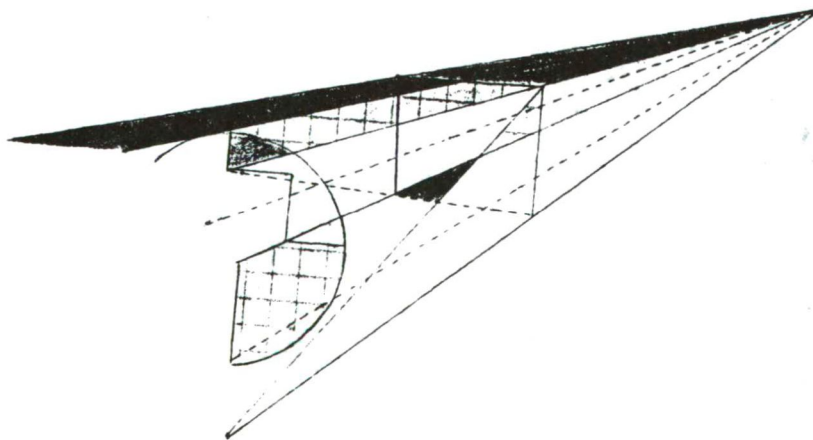
képkívágásában, éppen itt...?...és bár semmivel sem nyitottabb mint zárt, mivel a lehetségességek ábrázolásának világából való és ezáltal azoknak játékaiból és képzeletéből fakadóak...; a világ összes madara odaátrepülhetne, ...hogya ablakot vágjon, úgy mondjam festői teret, romboid poliédert, akár ábrázolási süllyesztőket képezzen, és máris paláverhetnének hátországról és dialektusokat gazdagon törhetnének°...

||||– ahogy utána ismételni akartam a szavakat, melyeket a mellettem ülő pajkos indigéna nevetve fülembe rágott: „ne...! – kiáltott ő felháborodva – minden szó egyszeri hangzásra teremtetik!”°

.../...szavamra, ez egy *Corot*, amit *Turner* kiigazított volna és amibe *Goya* beletörülte a száját, sőt – hagy ne mondjam – amire *Pollock* még össze is fosta volna magát, ...óriási riasztás lenne, elképesztő, hajmeresztő, modernissimo, ...de ez egy kimerevített semmi, valahogy valami ideatömeg valahol elásva, virtualitássá vált.

||||– „az igazsághoz az eszköze éppúgy hozzátartozik, mint az eredménye...; az igazság keresésének magának is igaznak kell lennie; az igaz keresése maga a kibontakozott igazság, melynek szétszórt részei az eredményben egyesülnek.”°

□ ha egy hasábtest belsejében két, egyenesek által meghatározott metszéspont között húzódó átlós egyenesek keresztezik annak a síknak a görbéit, amelyek minden pontja olyan nagyságrendű amplitúdót ver vissza, mint amilyen azé a három merőleges irányé, amely ahhoz a dimenzióhoz tartozik, amelynek középpontjában egy összehúzódas transzverzális tágulásának valódi rugalmassági modulusza, azonnal továbbít egy longitudinális hullámot, amelynek sebessége a nevezett test fizikai jellemzőinek a függvényében határozható meg, tisztán hallani lehet a posztmagyar tenger zúgását...°

- lábjegyzet:** °(1): – nem képzelitek komolyan, hogy tőlem egyben mindent csomagolva megkapnátok, ...csak igen?
- °(2): **Arthur Rimbaud**
- °(3): ...amit a „**zöldborsók Induló**” c. kottájából énekelhetünk
- °(4): **testis: lat 1 tanú // 2 orv. here (egy tanú nem tanú)**
- °(5): az **angélizmus**ról szóló előadásán Dali így lokalizált arra a kérdésre, hogy hol választottak lakótelepet az angyalok....: – **madame, les anges, les hommes ils en ont plein les couilles....!** (madame, a férfi zacskói tele vannak angyalokkal....!)
- °(6): ...**posztmagyar**ázni kéne?
- °(7): cf. „**académie des ombres et du faux-jour**” és „**émeutes latines aux latrines**” (in: **des mondes et des sphères comme il en va**) R. HERVÉ, 1986/87
- °(8): **pavillon en viande saignante sur la sole des mers**
- °(9): **avagy: nicht hinauslehnen/pericoloso sporghersi**
- °(10): avec strabisme divergent, **sans supplément**
- °(11): **egyenlő szárú hiperbolák sora** (6.27 pm) || (de notre correspondant) aux premières heures du soir, un petit groupe de jeunes gens liés aux post-modernes est tombé sous un feu croisé nourri d'armes automatiques et pistolet-mitrailleurs; les tireurs n'ont pu être identifié jusque lors.
- °(12): tehát valamely pogányné valaga között, de az is előfordulhatott, hogy körözték volna, de arra nem esküdnék, már nem igen emlékszem...
- °(13): **action oblique: az adós igényének hitelezője által való érvényesítése**
- °(14): in „**voyage de Bozzaro**”, XV. sz. (Bozzaro utazásai)
- °(15): **Karl MARX** (posztmagyarul: MARX Károly), correspondances (levelezések)
- °(16): **olyasmi, mint mare pannoniæ**; aki utoljára hagyja el a helyiséget, oltsa el a lámpát....!

rodolf hervé

Hogy másról van szó

A történés – mint mindig – áltörténés; jó, jó
 Szavaink álszavak; ekképpen
 nyugodtan ráaggathatjuk őket
 a „történésre”, de minek
 (Mondjuk, hogy nem célunk az álkatarzis)

A csapda, amelyet egy névszó állít(hat) – állít! – nekünk,
 könnyen elkerülhető (némi gyakorlattal),
 de mely partra száműz – ez itt a kérdés –
 a józan óvatosság?
 - Ott nem ál- semmi, no persze, de
 nő-e ott bármi is?

Nagy fehér szűz papírlapokkal
 álmodom mostanában
 A rejtőzködő Isten kéziratlapjai
 [Nagyon földhözragadt kép' még mindig]
 Vannak-e ikes igék az angyalnyelvben?
 Folyik-e egyáltalán a találgatás?

A valódi történetet nem venni észre
 Körültörténik minket szüntelen
 (mintegy fehér jeszintézisünktől kísérve),
 így azt hihetni: ő a háttér
 Ősz, tavasz. Nyár. Tél.

Születés, nemzés, halál (Némiképp
 egocentrikusabban)
 Rejtett forrású madárfütyty, fürt virágok,
 bőr üzen bőrnek tengerillatot...
 (Um Gottes willen! Már-már [?!] giccsesen)

*Nyugodt, nagy, lomha folyamokról is álmodom
Mindmáig kibetűzetlen távírószalagok
Rögeszménk az, hogy másról van szó
– Valamihez képest biztosan másról...*

Nem, nem célunk az álkatarzis.

Budapest

Tatár Sándor

Mi a posztmagyar?*

*(Semmitmondó kiáltvány, eredetileg per-
sze Mynheer Peeperkorn modorában)*

(A MP jelenségről majd később)

(Nem kell aggódni: nem is kiáltvány. Csak beszélgetni szeret-
nék.)

* * * * *

Mégpedig arról szeretnék beszélgetni, hogy mi történik ak-
kor, ha mondjuk Gödöllőn, egy közepesen lepusztult, ámde
zöldövezeti bérház negyedik emeletén, egy szellős áprilisi na-
pon, egy átlagosan fiatal tanár, szemináriumi tematikáit csi-
szolgatva, némi nehézkességgel ugyan, de egyben mégis a
felfedezés örömeivel megszüli ezt a jelzős szerkezetet, hogy
posztmagyar irodalmak.

Öröme sokszoros. Van ugyebár a felfedezés öröme: tudni-
illik felfedezte, hogy várandós egy új fogalommal, hogy tud
szülni, és elfelejti minden fájdalmát az örömnél miatta, hogy új
fogalom született e földre. Aztán örül annak is, hogy ez a töb-
bé kevésbé valóban új szerkezet, bár kissé még otromba és
ráadásul első látásra kifejezetten provinciális is egyelőre ér-

* Elhangzott és csíszolódott a POMPEJI 1991. őszi Szegeden és Maros-
vásárhelyen tartott felolvasó estjén, a *Mi az, hogy posztmagyar* című
öndefiníciós foglalkozáson, a Tilos Rádióban, a Szegedi Körzeti Stúdió-
ban és még számos helyen. Számomra egyre kevesebbet jelent. Immár
semmit. (Ráadásul, most már átírni sem tudom: megíródott.) **

** Ez a szó pl. sajtóhiba. De jobb, mint az eredetileg szándékolt *megunódott*.

*** E megjegyzés szintén elhangzott és csíszolódott stb.

telmetlen. Vagyis van egy szerkezete, aminek jelentést adhat, a jelentésnek még tán értelme is lesz, és akkor mindenki jól jár.

Hát efféle dolgoknak örült azon a friss, ropogós áprilisi napon a fiatal gödöllői tanár, és örömében fel is kínálta a jelzős szerkezetet közös hasznosításra, beszélnének meg, kell e nekünk és hogy mire való.

Beszélgessünk tehát arról, hogy mi történik ilyenkor, már csak azért is, merthogy épp ez történik: *ez a beszélgetés, ez az, ami történik.*

* * * * *

Először persze arra jövünk rá, hogy nem eszik olyan forrón a kását, merthogy hiába van itt ez az új szó, ha a jelentését csak szavakkal adhatjuk meg, régiekkel, azoknak a jelentéséről nem mi egyeztünk meg, ill. nem mi nem egyeztünk meg, stb. Az ember ijedtében persze rögtön a kezét akarja használni, rámutatásra, úgyis oda van már írva a cím alá néhány név, néhány ember elől persze Tandori, öreg motoros, aztán Kukorelly, Garaczi, Németh Gábor, Szíjj Ferenc, majd néhány nehezebben kezelhető fiú: Márton László, Kemény István, Darvasi. És mondaná az ember, hogy hát ez, ők volna a posztmagyar.

Az ember persze bízik a kezében, de azért a deixis után újra csak megijed, merthogy mi az a Kukorelly, ugye, ha még nincs róla beszélve, és ha mondjuk ez az új szavunk *épp azért* lett kitalálva, hogy beszélve legyen róla?

Gond van, határozottan gond van. Mert akkor mégsem marad más, mint megnézni távolról, közelről, belülről, mindenhol, részeiben és egészében, hogy mi is az, amit kitaláltunk, és elmondani, hogy mit is szeretnénk javaslunk érteni alatta. Ami persze teljességgel lehetetlen anélkül, hogy ne hinném azt, ha azt mondom *Csukd be az ajtót!* csukódik s nem nyílik, az ajtó, és nem könyv, nem a kikelet, és te teszed meg, beszélgetőtársam, te társam, testvérem. És persze hinnem kell, hogy a régiek, ott messze ugyanily alapossággal egyeztek meg arról, hogy mi mit jelent, mert ha nem, akkor már baj van, nem gond.

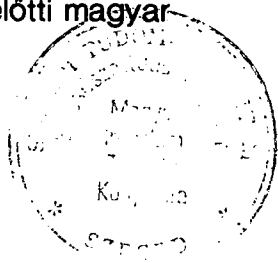
Primitív, egyszerű, kicsit otromba dolgok ezek: bízunk kell a közmegegyezés pontosságában, ha kell, egy egészen kis köz megegyezésében, különben nem lehetséges beszélünk. Bízunk kell a beszélgetésben és a hagyományban. (A zsinatban és az atyákban, ahogy Pázmány mondta. Csak mondom.)

* * * * *

Nos, szóval: mi is az akkor, hogy posztmagyar?

Mivel nem kedvelem az otrombaságot és a provincializmust, *nem* javaslom, hogy a posztmodern magyar változatát értsük alatta. Azt sem javaslom, hogy korszakfogalomként kezeljük, mert kifigyeltem, hogy a korszakok, a finomítás címenőször szétrúgják a deklarált évszámkereteket, aztán gusztustalanul szétkenődnek az időben, miközben kiagyalódik még pompásan elrágódnak a gumicsontokon. Pfuj!

Ha viszont komolyan veszem, hogy elődeink, meg mi mit is értünk azon szavakon, amelyekből a mienk összeállt határozottan világosodni kezd. Poszt magyar: a magyar után. E szempontból először is átfogó nemzethalálvízióm támad: *a sír, hol nemzet süllyed el*, de közben azt is látom, hogy vagyunk, itt vagyunk, és valahogy nem hiszem, hogy el fogunk tűnni. De ha ez így van, akkor a posztmagyar a magyar *mi* után van? Lengyel Péter volt egyszer annyira arcátlan, hogy elárulta: a tudomány szerint a magyarság királyvize a tej: aki meg tudja emésztteni a tejet, az magyar etnikumú, aki nem, nem. Mármost erdélyi eredetű magyar feleségemnek antropológus-szemet gyönyörködtető és egyébként is pompás járomcsontja van, de a tejet nem bírja, én meg tót létemre igen és nem kompenzállok! Szóval ennek így nincs értelme: Nem az *etnikum* után. Akkor tán a magyar *kultúra* után van a posztmagyar? Bár néha úgy látszik, de annak még sincs még vége. Magyar *nyelv* után? Annak sincs vége, a vége után meg amúgy sem lenne semmi. Magyar *irodalom* után? Az nem lehet: *ez is az*. Vagy ha a magyar *irodalomtörténet*, a megírt után van, akkor olyan, mint a pre-magyar: az Ómagyar Mária siralom előtti magyar irodalom. Az meg mi?

Világosodni látszott, de tévedtem. Vagy tévedett a nyelv, vagy ez az egész szükségszerűen félresikerült kitérő arról szól, hogy a posztmagyar az a terület, ahol magát a magyar *jelzőt* nem lehet használni. *A posztmagyar a magyar jelző használata után van.* Ahol az már nem használható. Olyan lenne tehát, mint mondjuk *poszt-mohikán* irodalom, pl.: A poszt-Uncas mohikán irodalom története fő vonalakban (A Csin-gacs-guk-életmű). Reményt keltő, nem?

* * * * *

Mármost, ha nem veszem egészen komolyan a komolyságot, és elkezdek etimologizálni, azaz ráhagyatkozom a nyelvre, ami ma nagy divat, akkor tán még minden jóra fordulhat. Mondjuk egy Magyarországra menekült sorsüldözött angol főrend egy ideig bizonyára posztmagyarnak nevezné a Magyar Postát. A fiúk, akik hozzák-viszik az üzeneteket, nem kérdezve, hogy mi-mit jelent, csak dolgoznának, mint a gép. Lassan, mint a bűn, és kitartóan, mint egy öszvér.

Az angol főrend persze egy magyar határőrt megpillantva is így kiáltana: *poszt magyar!*, hogy tudniillik magyar őrszem, a határok őrizője, a nyelvi határok ura és rabja, az őriző szem, álmunk vigyázója, aki szavatol. Ez se rossz. Mert a nyelv sosem téved.

Ezenfelül világos, hogy aki posztmagyar, az utána van az *agyarkodásnak* (láttak már disputázó posztmagyart?), a posztmagyarnak nincsenek agyari, ezért gyakrabban mosolyog, mint mások, sőt, egészen gyakran, a gügyeséig gyakran mosolyog. Ha megfázik, akkor még a *fagyarság* seb kísérti beg, és azt seb boddja, hogy aki fagyar velükg tart, és azt seb, hogy de *sagyargassák* a bagyar dépet. Egy posztmagyar a *gagyar* után is van, nem gagyog, nem is szónokol, csak beszél, sőt beszélget. Egy posztmagyar nem iszik *kagyarkát*, sőt egyáltalán nem fogyaszt alkoholt, nem pusztítja magát, hanem mozdulatlanul és fenyegetően kólát szürcsöl és pattogatott kukoricát ropogtat, hideg fejjel vizsgálódik a kóláspohara mögül. Egy posztmagyar nem *nagyarkodik*, nem játssza a nagyot, nem játssza az agyát, a fejét, a búráját, nem

adja a bankot, sőt a posztmagyar bagatellizálni szeret. Pitiánerkedik. Mert szeret játszani. Azonkívül nem is *ragyarkodik*, kerüli a ragyát, megpróbál tiszta lenni, de nem viszi túlzásba, csak szereti az átlászságot. Mert átlátszónak lenni mindeztől.

Mindemellett a posztmagyar persze *dosztmagyar* is, hogy tudniillik elég volt már magyarul, vagy a magyarból, vagy a magyar jelzőből. *Fosztmagyar* is: ami magyarul van, vagy magyaré, azt elrabolja, elveszi, megfújja és elszalad vele, de legalábbis egy másolattal. Ő ugyanis gyorsan másol: másolótolvaj. Olyan, mint az új 1000-es Terminátor: amihez hozzáér, az az lesz. *Gosztmagyar*: szellem magyar, magyar szellem, szellemes magyar; felerészben angol, felerészben magyar; felerészben magyar, felerészben szellem, sőt szellet. A Szellentő Hígmagyarok szövetsége (SzHSz). *Kosztmagyar*: életrevaló magyar ember, mindig talpra esik, sohase éhezik, ezenfelül sosem mondja egy magyarnak, hogy szart! Hanem finomkodva így szól: Koszt (németül: Dreck) neked!

A posztmagyar ezenfelül fontos, komoly ember is, úgynevezett *mosztmagyar*. Orosz-magyar elnevezését onnan kapta, hogy quasi híddá feszülve, önnönmagát, személyét személyiségét feláldozva közvetít kultúrák, égtájak, társadalmi rendszerek, nyelvek, irodalmak, korok között. (Híd-jellege abban is kifejeződik, hogy [speciális módon] a folyón nem keresztben, hanem hosszában van lefektetve.) Végül pedig a posztmagyar, magyar-nak, finnuforul a mog-er-nak is utána van, a posztmagyar *posztmog-er* is egyben, azaz utána van az embernek, a férfinak is. Ez azt jelenti, hogy egyfelől kissé feminin, nőies jellegű, de sosem homoszexuális, esetleg, maximum, olyan férfi, aki heteroszexuális nőnek képzei magát (és/vagy: viszont); másfelől olyan ember a posztmagyar, aki már tényleg az *ember* után van. Végülis: ha meghalt a szerző, ha meghalt az olvasó, akkor ki van még életben? Nyilván az egyszerű ember, a szomorú, megszorított, megalázott, akinek már nem is nagyon van nyelve, keveset érzékel a világból, de legalább él (ha nem is olvas). És a posztmagyar, (akit persze *posztmagyar* is, mert virágról virágra száll, mint a méhecskék, [a szó minden értelmében]) nos, a posztmagyar, ez a gosztmagyar,

ez a szellem belésszáll, hogy nyelvet adjon annak az embernek, akit még nem ölt meg a betű. De az is lehet, hogy a posztmagyar szellem épp ettől a szegénytől próbál nyelvet rabolni, mert pl. ha egy posztmagyart megkérdeznek, hogy ő magyar e egyáltalán, azt szokta mondani, felében kurucos-hetykén visszakérdezve, felében hersegős-keményen odavágva: *Oszt'?! Magyar!*

* * * * *

No jó, ebből most legyen elég ennyi.

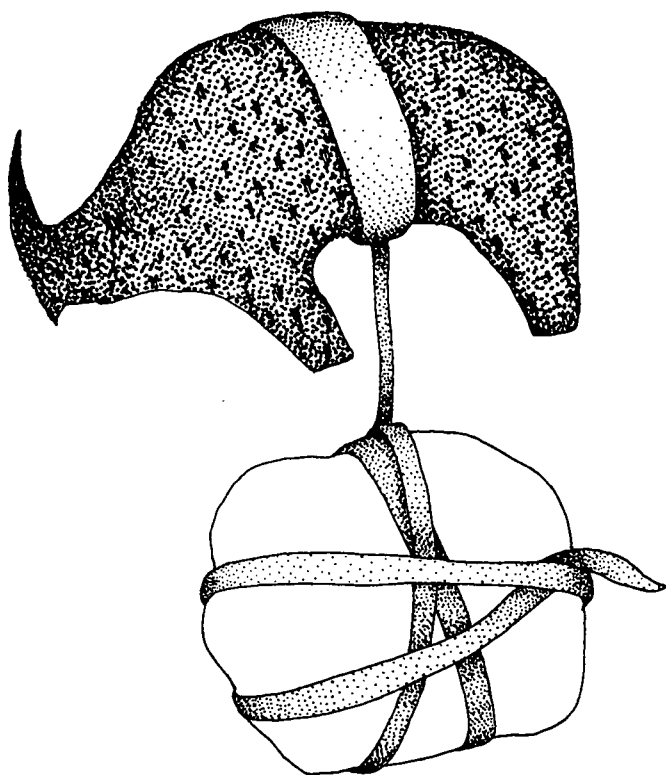
De higgyék el: még tudnám folytatni: a beszélgetés örök. És ha most mégis azt tanácsolom, hogy ezt a mostanit ideiglenesen függesztük fel, azt csak azért teszem, hogy elgondolkodhassunk azon, egy kicsiny, tán jelentéktelen szó kapcsán, hogy az irodalom mindig beszélgetés, hogy az irodalom mindig az, akik beszélgetnek.

Akár borzalmas, akár nagyszerű: itt, most mi vagyunk az irodalom.

A beszélgetés folytatódik.

Szeged

Szilasi László

Györgydeák György

Születési helye: Magyarország

PENTAKRON

I.

*Sajnálom, szabadság, mondtam ülve, de erélyesen.
A kert elvadult, ám a kőhattyúk pazarló kedvében még ott
perzselt a begyakorolt bazaltkín. Nem szégyelltem, hogy
hónapszám porzok előttük, megroggyant liszteszsák, mint
aki formalizálta a gyönyört, de a napospart mégiscsak kí-
sérti sub rosa.*

*Aztán már a pacsirtát sem tudtam eldugni a fülemmel;
házörző ebem a lila papucs pántját egy idvezült csattin-
tással átharapta.*

Ez eddig rendben is volna.

*De a néma szolga miért köpte le azt a csigaházat a
nyüzsgő méhes rejtekén?*

(Terézváros, 1988.)

II.

*Az ablak felé araszolok, kapcaszürke felhők nyargalnak
keresztben. Húzok az üvegből, láthatatlan esőcseppek
billegtetik a gesztenyefa levelei, a villám mégse e rop-
pant, élő szoborba csap, hanem a polgárháborús emlék-
műbe. A szocreál világképe a Flinstone-család
életérzésével párzik vakmerően.*

Őrületes csattanás, sóbálvánnyá merevedek.

Őrületes csattanás, a whiskysüveg a parkettába fúródik.

Állj meg, idült, mondom az iszonyú csöndben.

Ez gyermekkorod világa. Ez a kibírhatatlan.

*A mocskos kapcák, a párkányról fejest ugró gerle, a NO
PASARAN és a NO FUTRINKA.*

Aztán vége, ömlik az eső, apró karmukat a kéregbe mélyesztik a majmok.

(Halifax, 1989.)

III.

A slagot a számba szorítottam, és szívtam, hogy hajszálaim begöndörödtek az erőfeszítéstől. A szerkezet derűsebb végén álltam rozsdás kompresszorral a szívemben. Ki, ha nem én, kiáltottam, hogy a föld belere-megett. A Föld, mely rácăfolva egykori kitüntetett szerepére, lyukas lavórként távolodott a világűrben. Mi volt, kérdezte apám a hamuban turkálva, megszívtad? Meg, válaszoltam, és megreccsent a bőr a tarkómon.

(Halta Neptun, 1990.)

IV.

És megsüllyed és beomlik az ég, és amaz ismeretlen álomi alanyt kiveri a víz. A víz, ami tenger, vagyis a lenti dombok levegője.

Csak az, hogy valami pittyeg óránként odalenn.

Kijelölik a temetőt, és ráhajtják az élőket. Még nő a köröm, de elnémul a zokogó kórus: bámulnak a hihetetlen sírveremre.

Kvarcóra két köbméter föld alatt.

Izzó dűnesor.

Pontosan lemértem a távot, maradt még idő, a sebet nyomogattam.

(Rákoskeresztúr, 1991.)

V.

Húszezer kettéfűrészelt csecsemőkoponya és húszezer szeméremcsont, de csak egyetlen szertartásmester. Alkonyatkor kövirózsát talál a senkiföldjén, egy csésze csarnokvízben kifőzi, sóval, cukorral, ecettel, ópiummal tetszés és titok szerint fűszerezi, leszűri és megissza. Két szirmot nyitott szemére helyez, hajnalban a templom közepén így szól: nincs alvás!, és a szirmokat letépi. Mikor az utolsó kolomp elnémul, előmászik a kőbogár – nyála olyan természetes pillanatragasztó, mellyel utóda-it egy-egy színes kavicshoz ragasztja. Előmászik az oltár mögül, és a szertartásmester elnyűtt ánuszán keresztül a szívébe költözik.

Az föltérdel és fohászkodik.

Nincs alvás, ó, vérgőzös világegyetem.

Nincs alvás, ó, szívpancél alatt hülő láva.

Nincs alvás, ó, korianderlevél és forró rizs.

Nincs alvás, ó, az elemek általános összetegeződése.

Nincs alvás, ó, a penész izmai.

Nincs alvás, ó, fikuszok a ballusztrádon.

Nincs alvás, ó, hova cipel ez a láb?

Nincs alvás, ó, húszezer csontharang, ha hallgat.

(Garaczi László, 1992.)

Csokonal Vitéz Mihály: Kölcsey Ferenc: Csokonal Vitéz Mihály munkáinak kritikai megítéltetése című munkájának költői megítéltetése

Alázattal teli háládat készíteni botor főmet meghajlani Recensens előtt, hebegvén Néki hangítását a köszönetnek, a' minek langydús hulláma a'ként emelint új- s újra vállaira, miképpen a' tikkatag szomszédhozó porzó torokját tsiklandja híves, permetező vize az oáznak, a' hová érkezhetni néki szerentséje lőn.

Minek is tagadnók: biza cziffra, majtényos kevélység dagasztá, s ugyan pöffeszté kebelem, mikoron Rec. sorait, bölcsessége nem-fogyó kútjának fejeit megpillanthatám. Vala hát
[ratio]

Ezzel a szöveggel, Csokonal Vitéz Mihály Kölcsey Ferenc recenziójára írt válaszával még teljes egészében soha, semmilyen körülmények között nem volt alkalmam a magyar olvasóközönségnek találkozni. Egyetlen kritikai kiadásban sem jelent meg, és a szakirodalom sem tud róla. Miért? Hiba volna egyértelműen a magyar filológiát felelőssé tenni. A kézirat (!) eltemetve hevert egy belga kisvárosban, néha Liber Baro van Swieten Leibortzt von Marla Theresien magánkönyvtárában, és csak a tavalyi (1991. október) újrakatalogizálás során bukkantak rá. Érthetetlen, hogy ennek dacára egyetlen publikáció sem foglalkozik vele, mintha az irodalomtörténet nem kívánna tudomást venni az órlási jelentőségű felfedezésről, melynek hitelességéhez nem férhet kétség. Bizonyítja ezt a megtalálás kalandos módján kívül a gondolatok, stílus és nyelvhasználat olyan egysége is, melyek a figyelmes és értő olvasó szemében minden kétséget kizárnak a szerző kilétét illetően. A Pompeji e mulasztást kívánja pótolni, és hozzájárulni ahhoz, hogy részint a szöveg révén Csokonal-képünk gazdagodjék, részint pedig hogy a Költői megítélés végre elfogadhassa méltó helyét irodalmunkban, vagy stílszerűbben: literaturánkban.

ratio s helyyes intuitio a' szándékban, a' mi setét téntájába a' Literaturának ennen magam meríteni serkentett, hogy sarkamnak hijján teljes alkatomon iramló csöppjeit érezhessem görgegni, hisz' nem tsekélyebbel honorálták nékem azt a' kegyes Moirák, mint hogy a Hon' olly jelesse 's a Lant olly értő pöngetője nem átalla tollat ragadni végettem, tsak hogy én e' tollal ékeskedhessem! Messze századok távolából tán e' ként mereng vissza megahány barátja Literaturánknak: »S kelle ugyan lenni valakinek e' Csokonainak is, mivel hogy Kölcsey Ferencz kritikai megítélítésének tárgyává tévé!« Vagy talám a' ként véli: nevem 's munkáim megannyi fictio, miket ő tsupán azért ötölt, hogy illy módon szolgáljanak ürügyül Literatura- 's Grammatikabéli jártasságának tsillogtatásához? Melly képtelen gondolat!

Tán hosszúnak tűnhetnék e' praefatio, de tsak ne kurtítsam, vigaszom mind-öszvesen ez lévén: ha nem is maradnék-meg en-magam alanyaként, bízvást megmaradok Kölcsey tárgyaként. Neve puczolja nevemet: mint köszönöm! Íme, ez hajtott válaszom papírra vetni: az ő neve miért ne maradjon fent?

»Recensiomban pszichologiai festéseket fog valaha az olyan biográf találni, ki őtet közelebbről nem ismerte.« Írja Recensens Döbrenteinek, 's én híveül szegődék e' szóknak. Valóban! az lelhet igazán pszichologiai festéseket recensiojában, ki engem közelebbről nem esmér, bizony így van ez. Praeferálom, ha valaki olly leleménnyel esmér meg, hogy néki biztos coclusioját tsöppet sem árnyékolja-bé magamnak poétaként mimellése, a' teatralis Commedia dell'Arte, a' melly színes álczáinak alatta a' mi valék, az maradék: selypegő deák, hitvány briganti a' Poesis' oczeánján, provinciális, ómódi dilettant, nálamnál nagyobb literális Tálentomok tsalárd, tolvajló famulusa, Hanswurst a bécsi Teatrum szélén, primitive simplex sentimentál, orozott tónok czinczogi hegedőse, a' kinek szerentséjére marad még elég oldal, melly felől fényben jelenhet meg! Nem, nem vevénk-le mindent Csokonairól a keresztvíznek kivüle.

Tsudálatos bizony, a' miként Rec. által-iramlík elhibázott pályámnak megannyi tsúfos statioján, sajnálkozó jóindulattal
[szemlélvén]

szemlélvén szörmente experimentumaimat, a' mikkel a' fentebb stíl Parnasszoszai felé botladozék. A' pszichologiai festések tsakugyan fontosak, hisz' minden más egyébnél ékesben demonstrálják a' charaktert. Magam még is kisember volnék ahhoz, hogy a Mester' életéből, pályájából czitálhassak olly kicsinységeket, hogy miként hamvasztá semmivé 1811-ben zsengéit, a'mik talám nem jogtalan neveztetetnének Csokonai-paraphrasisoknak, avagy hogy szóljak anakreóni dalotskáiról, példának okáért A' Borkirály cziműről a' mi ugyan silány Kölcssey-versnek tűnhetnék, pedig silány Csokonai-vers. De elég ebből! Még azt vélné a' jámbor Olvasó: Kölcssey azon dologért haragudt reám, a'miért én-nékem kéne ő-reája haragunnom. No persze nintsen is ez így.

Ám nosza, tekintsük tsak végiglen, melly féle descriptiokkal vétózza Recensens Lantom' hitvány pöngésit? A' könnyű átpillantásnak miatta pontokba szedém azon gondolatim, a' mellyek mentségnek soványkák ugyan – nehány parány Odysseus szemben óriás ellenével –, de szintúgy sovány ennen-magamhoz mérvén őket akár még teljesítményként is számíttathatnának:

1ső : Bürgerről 's reám-hatásáról;

2dik: A' fentebb stílről 's véle relatiomról;

3dik: A' nékem leginkább felrovott népiességről, és élő 's holt lingvákról;

4dik: Poesis és Literatura differentiáiról, tanultság 's Tálentom viszonyáról;

5dik: Másokkal öszve-hasonlíttatásimról.

Ha kinek-kinek az erántam való szívbeli jósága szentel annyi türelmet nékem, hát ezen Thésisekben óhajtnám pörömben magam védeni, 's a' hogy tellik, megválaszolni a' reám szórott vádaknak.

Elsőbbekben fedd Recensens Bürgerhöz való hasonlatosságom miatt, a' mi a' ként illeti a Munkáknak matériáját, a' mi-ként a' formátumát.

Bé kell valljam igaz confessioval: bizony már úgy van az pudvás boltjaiban tsökött koponyám szél-fúttá criptájának, hogy ha én-előttem tetszést nyer valami más kezéből eredő

[Munka]

Munka, mintegy menten egyebekbeni szándokimtól konstruálok Könyvetskémbe amaz Sentimentet, Temperamentet, vagy akár hévnek Grádussát, a' mire amabban akadék. Mi légyen e processus forrása? hogy a' magánossan tévelygő Poétának olly-kor önnön lelke' atmospherájára hajazó musikát susog eleibe a' Zephyr, 's ő útján e' musikával kézen fogva megyen tovább: szegényebb lőn-e musikának általa? Némelly messzi révedezésimben olly találó nem egygy expressioja valamelly távoli Lénynek, 'ki Koszorújába laurust ugyana' lombok között kutat, ollybá érzékenyülök-el szavai' búvvét motyogván magamnak, hogy bizony kipördülő könyűimmel együtt tán tónja a' vehementiának, ábrándozásnak, tsillogó lángjai 's ágas bogas árnyai egygy Lélek Napjának és fellegeinek is reám vetülnek és szívembe ivódnak! Mentem magam hát, miként tevém azt Lillámnak Előbeszédiben: »valóságos érzéseim ritkán engedték eszembe jutni, hogy én poéta vagyok.« Hiszem és vallom: nem Literaturában fogan a' Szerellem, de megfordítva: nem szerelmes vagyok, mert verset írok, de verset írok, minek-utánna szerelmes vagyok. A' substantia az emotio, az bölcseje a Költeményeknek, annak megfesteni kívánása végett selectál a' Poéta szerszámaiban. És ugyan miből selectálhatna? Tsak azon benső spurokból, a' mik, midőn creálni készti az Emotio, agyának velejében lerakódtanak; a' Symphoniához bizonynyal tsak azon Instrumentumok használhatók, 'mik zeg-zugos labyrinthjában memoriájának tsengenek-bonganak: ámúlásokból, reggeli rétek' zöldjéből, fényeiből az estvének, tsivitelésiből a madaraknak, illatából a mezők' liliomainak, ízes szavából az embereknek és talám ecsetjéből-palettájából más Poétának; 's ezeket organizálja, fabricálja a' teremő Phantasia milliomm miráculuma újabb mívévén ennen gyönyörűségének! Én Bürgerrel úgy vagyok, hogy vacogó kebelemet nem-egyszer melengeté Poesisának héve, 's hosszú éráiban egyedül-létemnek sokszor áhítódom mondatai írájára. Ennyi – nem más, nem több: vélem, elég, hogy patakomban aranyhomokja leülededjék és víg kedvem rostája néhol felszínre moshassa. Lyránk illetén öszve-rokonítását mind-azon-által némikép tsináltnak érzem. Kölcséy talám

[tsak]

tsak azt rója-föl Bürgernek, hogy az nem Kazinczynak született. Bár-ki nyomdokin járni: epigonság, Kazinczy szép halmán: progressio?

És evvel elérkezénk a' kérdéshez, mellyben sceptikus vagyok, ámbátor hunyorgok kritikai megítéltetésem sugárban: létezik-é, 's ugyan létezhet-é »fentebb stíl«, mindent magában foglaló, 's a' kés' élinél fentebb stíl? Olly bér cz, miről a' Literatura vidékinek minden más rónája, dombja, katarakatja, 's orma által-tekénthető és megmérhető? Voksom szerint e' féle eszméknek, absolut criteriumok systemájának helye nintsen. Eggyetlen bár milly nemes és külömben kiforrott törekedés hegemoniája midőn új- 's újabb aranyakkal telíti szerény, 's szerény nemzeti tárunk kéntsesládait, ugyanakkor bizonynyal számos más ékkő garmadájától, carbunculusoktól, rubint-, smaragd-, topas-, 's jáspisoktól tartóztatná meg a' pusztá arany színben eltarkátlanodó Szelenczét. Olly dolog ez, miben tsak a tolerancia gyűjthat szövétneket: annak elfogadása, hogy külömb-féle Tónok, Hiedelmek, Módozatok, Aspectusok mind-mind elférnek 's invitáltak a' Bőség e' közös asztalához. Ítélni tán lehet, de elítélni nem-igen. A 'miként az ember, a' ként a' vers mértéke is enmaga. Egyéb- s' egyéb etalonokat véve fundamentomul valahány költeménye e' Planétának ízeire szedhető és megsemmisíthető; a' millyen hatalmas lehet egy Mű ennen törvényei szemszögéből, ollybá tsúfíthatják-el ábrázatját idegen stylusok kényszerítő számon-kérései, és kritikai metódusok magukba temetkezett értetlensége. Ki merné kimérni Shakespírt Racinnal? Más literális Religio fohásszait és Parantsolatjait ne kutassa senki az én Bibliámban, mert amaz magam szentségeit tartalmazni adatott. Én nem hiszem a' kizárólagosságot, mert ugyan hová, mivé lehetne szívem azon joga, érzesseit saját alakkal ruházhatni fel? Én a' magam földjén vágyom uralkodni, mert idegen országban idegen a' nyelvem és idegen öszves hadam. Miért akar Kölcsey idegen Honba rángatni koldúsnak? Enyimben mikor az én törvényim vagynak, és más paragraphusoknak helyeik nintsenek. Avagy is minden kakas úr a' maga szemét-dombján.

[Hopplá]

Hopplá, Kincsem! ihol a' üstöllést az alföldi provincialismus patvaros pitvarába böngyörődék: czoki te Miska! No akkor izibe e' tájékról is kiteszem Kölcsey uram' szűrit!

Also: én természetes költeményeket sóvárgok alkotni gördülő, tiszta magyar nyelven. Élő nyelven. Ugyan miért volna versebb a' Vers, ha szándokoltan zsúfolom teli nyaka-tekert mythologikus phenomenumokkal, holt Lingvák' holt fordúlataival? Antik Poéták nem a' miatt írtak latinul, mert az vala a' cultura obligat incarnálódási formája, hanem pedig mert orális, eleven, existáló köz-nyelv vala, a' minden-napok gyúrták, köszörülték, vésték, szülték-meg esmét- meg esmét hosszú-hosszú időközön keresztül. Idiomáit, phrasisait structuráiba foglaltan használták a' piacon, a' korcsmában, a' pogány templomokban, a' teátrumban. És a' Poéták kitől először, ha nem anyjuktól tanulták, valamely plebejus' vagy patrícus' asszonyától, későbbekben pedig mellettök, velök élő mester-emberektől, legionistáktól, parasztioktól, deákoktól. És skandallum érjen talám annak miatta, hogy magyar nyelvemet én is e' képen igyekszem gyámolítani, apolni, 's enyészetéből szájalommal 's buzgalommal kiegyengetni? Alszik még ez a' nyelv, és feltámasztani alkalmas a' szavak tsinálása is, ám el muszáj menni érte oda is, a' merre még a' maga virágában terem, míglen minden eszménk saját vánkossink közé fektethetjük! Magam nem retorikus, literális mű-nyelvre (Kunst-Sprache) vágyom, béavatottak szűk keblű, érthetlen disputatioira, a' mikben cziczomás, piperkőcz lexikák és grammatikák kunczognak elegantul és finomkodva a' magyar parasztnak otromba nyelvén, melly, ha nem áttallanánk művelni őt, bizonynyal utól-érné azon udvaroncokat. A' magyar nyelvnek akár Hellén vagy Római elődének beszélt, eleven nyelvből kéne irodalmivá serkennie, és őrzenie e' képen vitalitását hosszú érákon által. Összve-foglalva hát e' két indok bírt rá, hogy a' Publicumot a' népnyelvből vett szók fűszerszámaival hintett textusok exotikus aromájában kívánjam részeltetni: hogy ugyan is egyik felől componensei Csokonai lírájának, helyök vagy on kertjében, másik felől hogy alkalmazva vagynak azt actualissá, elevenné avatni. E' két argumenten kívül persze kedélyem is befolyásol.

[Mert]

Mert végül, úgy látszik, mindég erre lyukadok ki, ez leend conclusioja valahány fejtegetésimnek: én Poéta volnék, nem penig Literátor. Én nem Literaturát tsinálok, építkezem monotonul kocka-köveivel, faragom dolgos napszámos gyanánt a' Metrumot 's a' Kádencziát, mérvén mindent azoknak constellatiojából: én érzésimet, hangulatimat, tekénteim akarnám megformázni ezen szerszámoknak általa. Engedtessék meg újra tsak czitálnom Lillám Előbeszédjéből néhány ide-illő Pasust:

»Van egy felekezet Literátoraink közül, kik semmi mértéket a' versben eltűrni vagy tűretni nem akarnak, ha tsak az a' görög metrum szerént nints tsinálva: ellenben a' másik rész a' legszebb szerzeményeket sem állhatja- ki, ha tsak azokban minden sor' végén szerentséje nints hallani a' rosszul úgy nevezett kádencziát. Én itt Ámphibius vagyok. Azt tartom, hogy az elsőbb fél nagyon is sokra ment; ez pedig nagyon is kevésre. Nem láthatom által, miért lehetne a' magyar nyelvnek gyalázatjára az, hogy mind a' régi igen dicsőségessen elhúnytt világnak, mind a' mai felette igen tsínos Európának mértékét, hármóniáját és ízlését, egyedül ő, a' ki követheti? Én a' mértékre vett versnemekben is gyönyörködöm; de a kádencziásokban is, ha egyébiránt numerosusok, sokat érzek olyat, a'mi jól esik.«

Vagy későbbiekben:

»Írjon ki-ki úgy, a' mint a' legjobbnak gondolja: sem a' hexameter valakit Virgiliussá, sem a' kádencia Tassóvá nem tsinál. Én részemről mind a' két ízlésnek érzője vagyok, és barátja. Írtam is, és írok, mind a' két féle versnemekben; és tsak arra vigyázok, hogy mind a' lábakra szedett verseim, mind a' kádencziások, a' magok nemekben jól zengjenek.«

A' formák' használatának célja nem lehet egyéb, mint hogy segítségükkel hangulatimnak filemben dallása vissza-tsöngjön. Hiszen való smukk a' Dámákra, de nem az teszi Dámává őket. Igen: van szerepe a' formák' tökéletes esmérésének, mert az emberfia hiában ámúl a' pitymallaton, ha azt etsetjével
[visszaadni]

vissza-adni képtelennek bizonyúl, nem tudván, mely lakkokba mártogassa azt. De a' mi a' lényeg: a' Poétának álmodni adatik', és álmait papírra vetni formás tsínnal, mely tsín eltanulható: magam-is eltanultam, a' hogy Rec. emlegeti is, Kovács Józseftől, a' Virgil' fordítójától, 's a' historiográfus professor Budaitól, kik szerény Munkáim megalkotását ezer Picturával és Sententiával vezeték be, miért is nem-múló hálát érezek mind kettejük eránt; a' mi Picturákban és Sententiákban én mind a' kifejezés mikéntjére sandíték, mígnem reménylem, kezem' szaladása hű chronikása elmém 's szívem által bájártt utaknak. Tanultság kell ahhoz, hogy az ember projectálja álmait. És akkor mi a' Tálentom? Tán az álmodás. Igen ez lehet már substantia, nem pedig a' pusztá kellék-tár, mert különben mind, 'ki elegendő üleppel bír, biflázni, és metrumok matematikáját, exact szabályszerűségeit gyömöszleni lassan táguló, ám szorgalmas koponyájába, rögvest a' Nemzet' nagyjai közé soroltathatnék, 's akár annak Hymnussát is megírhatná. Nem áhítozom patikára, a' hol aprótska mérlegre czinczálhatnám a' versek' lábait, vagy más elementumait, arányukat vizsgálgatni nyúló órákon által, míg kihabarom a' chemiailag pontossan analysálható költeményt accuratus gonddal. Én álmodok 's ha versem szavai hasonlók álomom arczához, elégedett vagyok: ha vidám, ha pedig bánatos.

Ennek utána Recensens végig-teként zajló tengerén a' Múzsáknak, és lám: minden Genusnak valahány Classisában képes lelni oly személyre, a' ki nálamnál külömbet teremteni bírt. Lyrikusnak hátrább vagyok ebrudalva Dayka és Bürger mögé, a' kivel én egész életemen által nem törődék annyit, mint Kölcsey e' kurta recensióban; erotikus versezeteim árnyékul sem szegődhetnének Himfy Napjának a' mit elismerni én voltam első Előbeszédemben, Dorottyám vinkós tsöppjeit szűreti tsak Póp és Boileau asszújának, s bizony ugyanilly lőre a travestált Batrachomiomachiám is. Nos: én e' betűkben gyönyörködven ébredék reá, miért marasztott Kölcsey minden lányt pártában, bár mellyükkel sem nemzvéen gyermeket: munkála benne a' Félsz, hogy bár milly szőke legyen magzata, a' Day-
[kée szőkébb]

káé szőkébb léssz, mosolygássa bár milly kedves, el-nem érheti a' Bürgeréét, térgyéről meg semmi képen sem jöhet-le annyi glazúr, mint lemállhatik a' Póp vagy a' Boileau kölkeéről. Mit akarnék evvel szegény magam' menteni hozni? Lehet másé gazdagb lelki- 's hármónikus javakban, lehet szebb 's jobb 's nagyobb tökélyre fejlődött, de ezen versifikációk akkor is enyéim, én szívem' gyermekei: ha tsúnyák, úgy én rútságom az, ha bandzsakok, hát én kantsalítok, ha fél-szeműek... na akkor már nem enyéme. A' ki lel náluknál Ízlésére inkább passzántossat, nosza: spacírozzék amavval az erdős csalikok Bibliothekájában, pergesse amannak gyöngyeit. Az én könnyűim e' gyöngyöket érlelék. A' ki én-reám kíváncsi, szálljon-alá érettük más Olymposokról. Eggy Csokonai legyen jó Csokonainak; vélem: nem nagy ár, ha talám nem jó Kölcseynek. Kaptsolódik ez igen tsak ahhoz, a' mit a' fentebb stílről írottaknál mondtam.

'S Recensens' utolsó sturmját válaszolnám-meg végezetül: »tehette volna még egy hosszabb élet 's kedvezőbb körülmények Csokonait többnek mint így lehetett« merészelé írni. Nos: talám e' leszóltt életem ha neki jut, tehette volna őt is Csokonává. Ámbár ez nem bizonyos. Ki tudja: ki mivé lehetne, ha nem azzá lenne, a' mivé lessz? Ez bizony már magvas philosophia. Ki tudja: mi értékest tsinálhatott volna, mi szépeket sé tállhatott volna Kölcsey, a' míg e recensio pazarlá idejét?

Én nem mondhatok egyebet. Nekem ez élet, ez álmok adat-tak, ennyi esztendő, ennyi Koszorú fejemre 's fejfámra. Én bétöltöttem, 's lelkem a' czivódó nyomorúságok közepette is vígan kotyogott testem' kulacsában. A' mit 's a' hogyan írtam enyéim az, én kaptam, 's én adtam tovább. Hiszem: emlékim, érzésim jó sáfára voltam. Ma is inkább vonzó hangjukat kéne ügyelnem, nem taszító hangját a' criticának. E' válasz talám meg-se éri, hogy kiadassék, és talám meg-se érem. Vélem, hogy a' ki elutasít valamit, tsak szegényebb lessz annak szépségivel, annak kéntseivel. Persze selectál az ember: hát selectáljon a' Publicum. 'S a' ki tán gyémántnak érzi, 'mit Kölcsey kavitsnak, ám ne habozzék felemelni az út' porából, és

[néki]

néki-ígérem-tsillogni fog, szórni sugárit. Hiszen minden gyémánt tsupán attól az, hogy van, 'ki annak látja. Kölcséy gazdagabb egy kavittsal: legyen véle boldog, kívánom!ó

Csokonai Vitéz Mihály

A Semmi Könyvéből

– részlet –

A könyvben felbukkan egy sárga pont. Egyre nagyobb. Egy sport Merci közeledik Frisco felé. Megy le a Nap, a Golden Gate-et köd takarja. A volánnál egy fiú, boldog és magányos, a magnóból zene szól. Egy lány ív után elhagyni Oaklandet. Koszos, öreg junkie az anyósülésen, szakadt kabátban, a flottánál hordtak ilyet, mondjuk Pearl Harbornál. Az öreg nyakán mérges pattanás, a fején mákos hajkazal, mozog a szája, elég hamisan dudorászik. Tördeli, tördeli, de nem rossz, gondolja, és nagyot húz a laposüvegből. Lopva nézegeti a fiút, fáradtság és eufória, milyen volna, ha tudná, hogy nincs egyedül, hogy nem üres az ülés, ha annak látszik is, ha nem volnék végképp láthatatlan.

A lakás jégverem, a TV-ben kéthetes halottakat mutogatnak, egy iskola udvarára dobálták le őket, egymás mellé, vér és szemét, egynemű mocsokká összeállva, a fejkendő nő egyik cipője hiányzik, a lábán nincs harisnya, a széttépett szoknya rongyai a derekára csavarodtak. Az egyenruhás kamasznak nincs arca, a video drop-outos, egy árva öregaszony zokog, kézből fényképezték, a riporter erős akcentussal faggatja. A férfi a szakadt bőrfotelben ül, le-lecsukódik a szeme az álmoságtól, de vár, mintha volna mire, kitartóan. A kezében tartott pohár alján csupasz jégdarabok, néha kergézőznek, ha épp úgy akarja. A templom tornyára lőttek; célba, a győztesé volt a választás joga, amikor betörték a leánykol-

légiumba. Egy őszhajú férfi ordít, nem lehet érteni, mondja a riporter, és friss híreket ígér az esti Híradóba.

Lecipelnek egy szekrényt. Kicsit szarakodnak a fordulóban, megdől, nekiütődik a foghíjas korlátnak, kinyílik a tükrös ajtó, a fény végigkaszabolja a salétromos falat, a pillanatnyi résen kihullik egy papírlap. Sárguló újságpapír, táncol a levegőben, aztán rásimul odalenn egy lépcsőfokra. A felület nagyrészt egyetlen kép rabolta el, különös egybeesés: épp egy zuhanás dokumentuma. Tűzvész, valahol Spanyolországban, egy család áll a zuhanó erkélyen, a nő karján gyerek, a férfin látszik, hogy mindhárman meg fognak halni, a könyökével tesz egy mozdulatot, mintha oldalba bökne egy láthatatlan angyalt. A papírlap még ott hányódik néhány napig, csak lassan rugdossák szét, csak lassan málik szét az élet.

A menyasszonyt éppen agglegéneyei vetköztetik le. Elindul a százszálú repedés, a véletlen befonja az óvatos munkát, nincs és nem is kell hova behátrálni. Marcel örült például, így sokkal jobb, és komolyan is gondolta, az biztos. Nyilván nem a véletlen rajzú szépség, hisz gyűlöli a retinának küldött üzeneteket, és csak jobb híján választ egyáltalán „hordozót” a gondolatnak. Egy ismeretlen rokona akár erről is mondhatta volna: ötven évvel ezelőtt megparancsolták a katonáknak, hogy masírozzanak a kaszánya körül, azóta menetelnek – ez a fénykép, kaszánya és katonák nélkül.

„Mi vagyok és mire hasonlítok? Honnan és hová emlékeztek? Leültem a parkba, tudod, az »Irógép« mellett, ahol a buszok várakoznak. Mindenütt lengyelek, a vasárnapi áldásosztásra jöttek, fáradtak, kialvatlanok, nagyhangúak. A lengyel nagyon felismerhető. Egyformára pusztították őket. Ezt a lapot a Vatikánban vettem, van ott egy kis bolt, néhány lépcsőn kell lemenni. Mindenütt japánok fényképeztek. Az egyik lengyel most pont idénéz, találgatja, mi vagyok, mire hasonlítok. Csók. Én.”

A lány kivett egy szobát a külvárosban. Az éjjeliszekrény fiókjában Biblia, a mosdó fölött a polcon bontatlan fogkefe, a WC ülőkéjén széles papírszalag. A lány az ablakhoz ül, egy kis asztal mögé, teát hozat fel, a pincér nagyon fiatal, udvarias és halálosan fáradt. Szemben egy üres telek, megvilágítja a gázlámpa fénye, két kutya verekszik egy fekete nejlonszá-

kért, szél tépi a gaz durva bokrait. Egy doboz cigaretta, míg megtelik a hamutartó. Eszébe jutnak a megfelelő mondatok. Sokáig csorgatja a vizet a mozdulatlan porcelánra. Egy kis cukor maradt a csésze alján, az rontja a kortyot emlékezetessé. Hajnalban alszik el, a vetetlen ágyon, ruhástól, lábát az állához húzva, mint egy embrió.

A megfigyelt személy három napja ki sem mozdul a lakásból. Néha eltűnik fél percre, s valami szendviccsel vagy almával a kezében jön elő, egyébként minden idejét a szerkezettel való piszogatással tölti. Csillogó szerszámok, szétteregetett pausztekercek, csavarok, rongydarabok. Fölismerhetetlen mű. A megfigyelő zavarban van, nincs, kitől tanácsot kérhetne. Egy babrálás dokumentumai. Nem szabad telefonálni. Az ott most rágyújt egy cigarettára. Eddig még nem derült ki, hogy dohányzik. Pedig szűrőtlen Pall Mallt szív, és azt nem szoktak szórakozásból. A torinói leleplezés. Egy rúzsos csikk a WC-kagylóban. Felgöngyölíteni. A megfigyelő lehunyja szemét. Három fogást vacsorázni, megnézni egy hülye limonádét, aztán átaludni egy egész napot.

A teljes pusztuláshoz még háromszázötvenkét év kell. De akkor kezdődik, nyilvánvaló, 1639. november 26-án. Az apátság könyvtárában kisebb tűz üt ki, még idejében észreveszik, a kár látszólag jelentéktelen, egy felvágatlan ív ég hamuvá, nincs, aki tudná, honnan származik, mit tartalmazott. Másnap megbetegszik az oltásnál segítkező felcser legkisebb gyermeke; magas láz, kővé duzzadt nyirokcsomók. „Háromszor arat a fekete halál”, a város csak az 1770-es évekre tér magához, dalnokversenyei teszik világhírűvé, egészen 1787 rejtélyes karácsonyáig, amikor a győztesre omlik a harangtorony. Száz év félálomban. Aztán a konkordátum, fellendülő gyémántkereskedelem, az erkölcsök aggasztó züllése, pápai átok. Porrá ég a zsidónegyed. Az 1922-es árvíz. A könnyező Madonna. Tizennégy szőnyegbombázás. A negyedik újjáépítés. 1964-től nemzetközi grafikai biennálék, virágkiállítás, színházi fesztiválok. 1991. november 26. Tíz, kilenc, nyolc, hét, hat, öt, négy, három, kettő, egy, nulla.

„Csak az kell hozzá, hogy fel ne ébredj. Hogy megmaradjon az édes borzongás, mintha videón néznéd, és ott se lennél. Mintha nem veled történné. Minden valahogy lelassul és forró,

ez a két érzés nem szakad szét, nem. És nagyon élesen lehet látni. Mintha végre rászántad volna magad a szemüvegre. Az, akit megölsz, az van még nagyon, de hozzád képest Ő is csak anyag. Ellenkező matéria. Meggyilkolod, hogy örökre szépek legyenek egy emlékezetben. Egy képet kell megcsinálni. Egyszerűen meg kell csinálni, ha már elképzelted. Nincs más út. Egy szétszakított városban ülsz, több ezer kilométerre a tett leendő színhelyétől. Éjjel van. Kétcentes tequilákat rendelsz, jéggel. Mintha izzadna a jég, mintha a jég izzadná ki magából azt az olajos nedvet, ami megváltoztat. A pincérlány végre a szemedbe néz. Később úgy emlékszel, az irisében láttad meg a képet. Fekete selyem, borotvával felhasítva. Fizetésekor egy apró csomagot csúsztat a kezedbe a visszajáróval együtt, és a gyűrűsujja körmével a csuklódra karcol. Az utcán nézed csak meg, kreuzbergi cím, jól ismered a házat, a falán egy felirat halált ígér a spekulánsoknak. Az S-bahnon egy részeg a karóráját próbálja rádtukmálni. Felidegesít, majdnem kilököd az egyik állomásnál. A lépcsőházban, a fordulónál, egy kibelezett hűtőszekrényben, színes rongyok között egy vemhes macska. Néz, amíg ki nem nyitod az ajtót."

Megy a múzeumba, nyári vakáció, néha már elég a kíméletlen napsütésből, felült egy buszra és bejött, egészen a kivégzésekről elnevezett térig. Itt valahogy egy zsinórt kell mindenkinek rángatnia, hogy a sofőr kinyissa az ajtót. Megfogadva egy Hermes-szobor tanácsát, határozott léptekkel átvág az első termen, és belép egy váratlanul kicsi szobába. A falakat barnára festették, hét kép hiányzik innen, csak a feliratokat olvashatná el, ha értene ezen a nyelven. A nyolcadik még itt maradt, nyilván ketten csomagolnak, és elmentek ebédelni, itt nem csinálnak nagy ügyet az ilyesmiből, a „művészet” sem fontosabb, mint azok az apró, forró olajban zsugorított halacs-kák a kikötőben, amelyekből egy tucatot kapni néhány fillérért. Olajkép, hosszú árnyékok szabdalják szét az oszlopokkal elkerített teret, az illendő kút helyén napóra, a távolban egy téglafal előtt két férfi, mintha búcsúzkodnának, mintha nagyon elég volna mostmár minden. Körülbelül tíz percig marad ott, aztán sarkon fordul, a portástól megveszi a rosszul nyo-

mott reprodukciót, a kávéház teraszán szellemességeket ír a hátlapra, egy szenvedélyes augusztusi éjszaka reményében.

A férfi hajnalonta háromkerekű teherautóval járja végig a zsidónegyed mellékutcait; az egyenszemétládákat ürítgeti. Az arcán nincsenek érzelmek. Kétnaponta overallt vált, a gumicsizmákat forró mosószeres vízzel lesikálja. Mintha összébbhajolnának odafenn a házak; az ötödik emelet suttog valamit a szemközti tetőterasznak. A piniák között lobonc szél. Megcsillan valami a gyűrött újságpapírok alatt. A férfi odalép, széttolja a halmot a csizma orrával. Nagyon vékony láncon arany betű, Alef, a kezdet. Fel-emeli a földről, egy gyufaszálat dug egy falrepedésbe, ráakasztja az ékszert. Májast és barheszt vesz a kóser mészárosnál, az üzlet előtti padról nézi végig a gyötrelmes tortúrát, míg az öregasszony megtalálja a láncot.

Xaverius emlékszik, mikor végre megépült a híd, az igazakat és a bolondokat hajtották át rajta, az Istent zsarolni – ehhez mindig túlsággal értett a Város. A hüvelykujja körmén töpörödik a gyertya, sietnie kell, az Úr előtt minden egyenlő; a festékben, amibe vékony ecsetjét mártogatja, bor és ürülék keveredik. Az utolsó bolond kalapján a szalag ilyen mély fekete-vörös. A H jobb szárának talpa egy hajszállal nagyobb hangsúlyt kapott a szükségesnél. Az idő, míg sercegve kihuny a láng, elég a javításra. Xaverius a sötétbe merült Várost nézi, a folyót, a lerombolt hidat a telő Hold fényében.

A tisztviselőt készületlenül találja a sors érthetetlen ajándéka, a telekkönyvi papírok átvizsgálása fényt derített a zavaros tulajdonviszonyokra, s így, nyugdíj előtt, felbecsülhetetlen értékű saroktelekre tett szert a villanegyed szívében. Elárvult, gazos terület, egy ház emlékei, szobortöredékek. Kijár ide, üldögél a tornácmaradványon, a felhőket nézi, gondolkodik. Megszokta már a bérházat a folyó túlsó partján, a negyven éve ismeretlen szomszédokat, az ismerős zajok menetrendjét. Eladni sincs kedve a földet; úgy érzi, árulás volna ismeretlen jótévője ellen. Ül hát, egy bot végével piszkálja a lépcső repedéseit, míg el nem indul az utolsó járat.

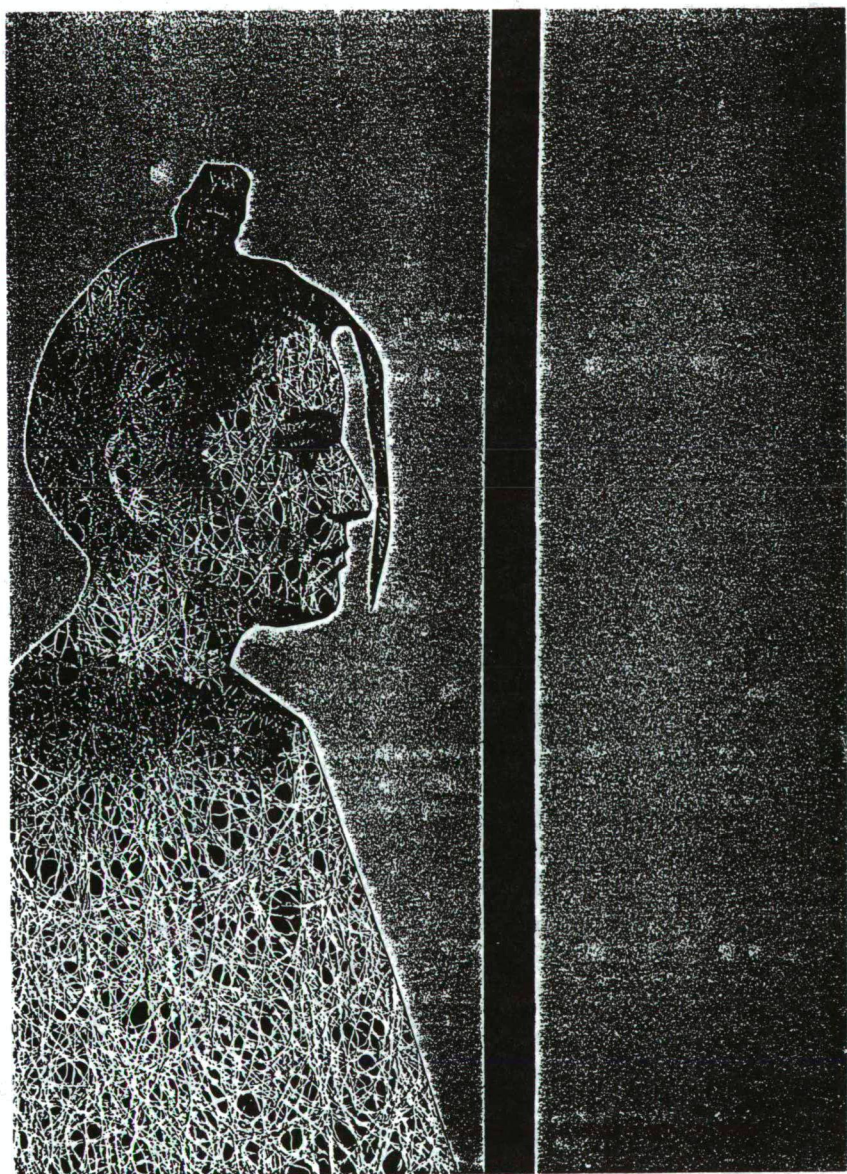
„A kulcsot Lucianótól kaptam, egy rongybarna borítékban, az amerikai filmekben burkolják ilyen színű papírba a piát, hogy nyugodtan leküldhessék az esedékes adagokat, mond-

juk egy De Soto első ülésén. Krómozott acél, megdöglének érte a záarak. Az előszobában felrúgtam az esernyőtartót, halkan káromkodtam, aztán elröhögtem magam, mert egyedül voltam. A videó be volt kapcsolva, pedig már egy hete elutazott. Kivettem egy sört a hűtőből, letéptem a nyitót, és a gyűrűsujjamra húztam. A képernyőn felhők rohantak egy idegen város fölött. Ez volt az első éjszaka, nem bírtam elaludni, hajnalig álltam az erkélyen, néztem a vörös kövekkel kirakott teret a sárga fényben.”

A szökött gimnazista széthúzza a függönyt. Hajnal. Setét Hajnal, van ilyen nő, akit így neveznek. Az ablakból épp a fassorra látni, ott járkálhatna ez a nő, porköpenyben. Járkálna, mintha félne, mintha üldözné valaki. Elképzei a zilált fürtöket, hallgatja a lélekzet-zenét, a zihálást. A lombok között így őrzöng a szél, párbeszéd lehetne, méltó füleknek. A fiút enyhe rosszullet fogja el, le kell ülnie a könyvespolc előtti karosszékbe, a homlokán hűvös veríték. A komódon, üvegtálban, egy fürt szőlő lila tömbje, nézi, míg újra el nem alszik.

A kórház folyosóján tülekednek a látogatók, a betegek rántottcsirkét egyensúlyoznak pizsamás térdükön, fáradtan netvetgélnek az erőltetett tréfákon, és lopva a műtő ajtaja fölé szerelt óra nagymutatóját figyelik. A lány már nem találja ott a barátnőjét, ma reggel engedték haza, a gyógyulása gyorsabb volt a remélhetőnél. Most tanácstalan a lány az újravetett ágy előtt, a vászon redői elsimítva, az élek kíméletlenek, a párna hibátlan domború. Ugyanez marad a halottak után is, erre gondol, és kétségbeesve lapozni kezd a noteszában. Végre megvan a szám, de a böhöm, szürke dög a portásfülke mellett száanalom nélkül nyeli el az érméket, hiába üt rá bosszús kis öklével.

Az új szerzemény könnyű kézzel festett akvarell: a folyó higanyszínű, s majdnem az a felhőkkel terhes ég is. A kép szinte „üres”, a partra húzott ladikban barna rongycsomó, s egyetlen fa a túlsó parton. Egyébként: csak a semmi. Minél tovább nézi az igazgató, annál kevesebb érve marad, hogy a rongycsomót, a fát embernek ne lássa. Ha így van, teltebb már nem is lehetne az angol papír; épp csak egy történet hiányzik.

Ádám József

Elektrografika

Farsang

Emlékszel?

*Csakis '71-ben lehetett, a Kertvárosi Iskola
mindig a Bőrgyár kultúrtermében farsangozott.
Anyám vitt magával, nem volt kire hagynia.
Főlsős tanítványai úgyis „szerettek”, kézről
kézre adtak.*

*Először műsor volt, vicces jelenetek,
sikítva neveltünk a takarítónéninek öltözött fiúkon,
egyéb zöldségeken... Hogy mindennek te is része
voltál, megjelentél a színpadon, a szemem előtt,
és verset mondtál, látod, az nem maradt meg bennem
sehol.*

*Másról szólt ez a farsang, mai fejjel mondanám,
számomra szinte „buja” volt, nem evilági (nem
evilágom-i), a nagylányokkal való ugrabugra-tánc,
és olyan varázsszavak mint KONFETTIDOBÁLÁS és
MIGNON-EVÉSZET, mik végülis halhatatlanná
tették ezt a napot. De hiszen emlékszel...*

*Amit tizenöt évig nem tudhattál, hogy a késő
óra miatt taxival mentünk haza, s pofon lett
a vége, mert „valamit csináltam” az öreg Warszawával,
s kezdett gurulni hátrafelé... pont mint ez a vers.*

És eljött közénk...

*És eljött közénk Horváth elvtárs,
egy hamuszürke arcú apuka, cigarettázott
az osztályban, a Horváth Cilike
apukája, aki párttag volt,*

és munkásör volt, és minden volt;
este jött el, mert egész nap dolgozott,
a mi jönnéért, és vissza kellett
menni az iskolába, meghallgatni őt,
aki mesélt a pártról; „Nem vagyunk
sokan”, pöccintette a hamut szerényen,
„de elszántak vagyunk”, mondta
mosolyogva, így hallotta a vetyeránoktól.
Sötét este volt már, aznap nem
szabadott se focizni, se bicajozni,
csak ülni szépen és hálásan, amiért
időt szakítottak ránk
(időt szakítok:) hármán jártunk
hittanra a Szent Imrébe, de ez
titok volt, úgy emlegettük, a „klub”;
aztán a „klubba” sem jártunk többé;
különben is, azóta minden végetért.

Régi NDK-s sorozat

Volt egy nagy barna fotel.
Ketten belefértünk. Pizsamában,
ujjszopva; fényképek tanúsítják.
Esténként rimázkodások, könyörgések
árán, nagy nehezen. Azt a szégyent
másnap az iskolában: mindig hazudni
kellett, lazán, hümmögetve,
már-már éteri magasságokba
emelkedve, mint akinek ilyen
piszlicsáré
Cirgibel őrnagy, a vielickai
akció kulcsa, ennyit tudtam, erre
épült minden füllentés, minden
„hát hogyne” és „naná”, edzve

*a nyelvet, lám, milyen könnyen
történik az ilyesmi
A sorozat huszadik részénél
egyedül maradtunk otthon,
szabad préda, partizánok futkostak,
Gojko Mitic mint szovjet kém,
jólfésült nácik, lövések,
átkozódás, csak Cirgibel őrnagy
nem volt sehol, a vielickai akció
kulcsa, tíz résszel előbb meghalt
már; a lépcsőházban fölgyulladt
a villany, tévé lekapcs; iszkolás
az ágyba égő fülekkel aludni*

Kezdetben vala

*Kinn állok a folyosón, s nem is tudom,
mire várok valójában és valómban. Egy jó
szóösszetételen töröm (a mimet?; törődöm;
hagyjuk talán), hogyan lehetne ezt-a-most
folyosót minősíteni, hogy hirtelen és
öntudatlanul ÉN lett, vagyis hogy ezentúl,
mint két kard, ha össze csapott, egyszer
közösén hánynak szikrát (most ne ejtsünk
szót az élek csorbulásáról). Anyámék (apámék?)
bementek az atyához, 34 éves, tiszta ősz
a haja, mondják idegroncsot csinált belőle
az előző fiútársaság. Kinn állok a folyosón,
négy év következik, plusz annyi, amennyi
a halálig, ezt máris sejtem a falra vetődő
fényes-ferde ablaktáblákról. 300 forintom
lesz az atyánál letétben, spirálfüzetben
vezetgeti majd anyagi helyzetem, megkérdi,
mire kell 10 forint. Mást nem nagyon kérdez.*

*Kinn állok a folyosón, várom, hogy elbúcsúzzanak,
rólam beszéltek, 14 év alatt némileg kiismertek,
most hálásak, hogy az atya
Kikísérem őket, mert én itt már otthon vagyok,
csak még nem ismerem a járást; aztán
zsebredugott kézzel ballagok vissza, még
szerencse, hogy rögtön az ajtónál van
az ágyam, különben keresgélnem kellene
a 24 fekhelyes hodályban.*

Pécs

Méhes Károly

A beszéd és a szabály

Volt egy sziget, és a szigeten élt egy herceg. A herceg közel a parthoz, mészfehér sziklán épült, hosszú-hosszú ceruza-forma toronybástyában lakott, és soha nem jött le onnan, a toronyból kormányozta a birodalmát. Naphosszat valami rozoga, favázás nyugszékben ücsörgött a bástyatetőn, pamut-sapkával a fején, amit a meg nem szűnő szélfújás miatt a legnagyobb hőségben sem vett le. De ott ült télen is, prémekbe bugyolálva, ült vagy sétálgatott körbe-körbe, s bámulta a világot, a tenger színének vátozásait, fölbukkanó és semmibevesző hajókat, a szikla mellett húzódó szőlőfürtnyi erdőcske lombjait, felhők futását, az égbolt tüneményeit. Hogy talán leesik mégis majd a hó. A hosszú őszi esőzést szerette leginkább, ilyenkor órákig ült mozdulatlanul, kisímult arccal, szemeit félig lehunyva, s hallgatta, ahogy veri a víz a körfolyosó fölé kifeszített ponyvát. Sűrű és heves esőzés.

A herceget gyakorta lehetett látni, ahogy föltűnik a kőpárkányzat mögött, kikönyököl, megtámasztja az állát, fején fekete kötött sapka. Olykor ki is hajol, talán túlzottan is, mintha az ágyékcsontiján meg a hasfalán támaszkodva billegne, egyensúlyozna a mélység fölött, és a kutyáit figyeli, ahogy kergetőznek, egymás torkát keresve, hörögve és vicsorogva játszanak vadul. Volt ugyanis a hercegnek három kutyája. Ezeket, ha kedve szottyant, néhány jellegzetes, rövidke fűttyel magához parancsolta, a tetőre föl, majd, kisvártatva megint lezavarta a toronyból. Amíg a kutyák a toronyban vol-

tak, a herceg eltűnt, nyilván bevitte az állatokat a szobájába, és, ahogy azt errefelé mindenki határozottan állította, ilyenkor *beszélt velük*. Ez azonban, bár a sziget egész lakossága meg volt győződve róla szentül, mégis merő feltételezés csak, hiszen látni nem látta senki. Azt már viszont igen, hogy a kutyák, amikor ismét megjelentek a bástya alatt, jó ideig csak kóvályogtak össze-vissza, ételhez nem nyúltak, hogy alig álltak a lábukon, egész testük remegett, ám mégsem feküdtek le, csupán egymáshoz dőltek, mintha megtámasztani igyekeznének egymást, és néztek, figyeltek egyre fölfelé. Aztán valahogy erőre kaptak megint, feledni látszván ilyenkor az iménti szörnyű fáradtságot. S a herceg is kisvártatva megjelent újra a tetőn. Megjelenik újra, s áthajolva a párkányszaton, a reszkető, összebújó, csak lassan magukhoz térő állatokat vizsgálgatja, ahogy azok pedig őt figyelik. Aki tehát látni kívánta a herceget, és elég éles szeme volt, vagy elég bátorsága a tornyot megközelíteni, ami a kutyák miatt nem volt olyan veszélytelen, az, néhány pernyi várakozás után, de egy félórán belül, ha csak rövid időre is, bizonyosan megpillanthatta őt. És sokszor még éjszaka is, mert a herceg igen keveset aludt, alig valamit, az éj nagy részét többnyire kinn, a szabadban, egy hajólámpa mellett, a sötétségbe meredve ébren töltötte el, fagyos téli éjszakákat is – noha ugyan a túlzott hidegek ritkák errefelé –, nyaranta pedig csak alig-alig vonult vissza a toronyszobába. Nem bújt el, sőt, nagyon is látható volt, s, igaz, némi távolságból csupán, figyelhette őt szinte folyvást bárki, ha kedve és ideje engedte. Látható volt tehát; ám beszélni senkivel se beszélt.

Mert a herceg, a kutyáit leszámítva, nem fogadott soha senkit, és, csak egyetlen szolgáját kivéve, nem állt szóba senki ember fiával. Ez a szolga, egy Ssho vagy Sshu névre hallgató, negyven körüli, igen magas termetű, sovány ember, naponta egyszer, csomagokkal a hátán meg a vállán, fölbattyogott a torony csigalépcsőjén, majd, megkapván bizonyára a kormányzásra vonatkozó utasításokat, igencsak rövid időn belül, vaskos papírköteggel megrakodva ismét megjelent a torony alatt. Hogy azonnyomban el is tűnjön a lépcsőfeljárattól néhány méternyire épült apró, vastag falú, termésköből összetákolts kalyibában. Eltűnt, és rendszerint csak órák múlva került

elő. Azok közül néhányan, akiknek, kíváncsiságtól hajtva, sikerült valahogyan a közelbe lopózni, azt állították, látták, amint a szolga jön lefelé a toronyból, s hogy *olyankor az alig él*. Hogy alig vonszolja magát ez az egyébként fürgén és pecseken járó, pökhendi ember, aki elől mindenki jobbnak tartotta kitérni, hogy reszket, szemei csukva, s amint a szobájába ér, még az ajtót se teszi be maga mögött, azonnal az ágyára rogy, és csak fekszik, fekszik mozdulatlan.

Igen, *mindezeket* lehetett látni, *ezt és ennyit*, nem többet semennyivel.

S beszélni is lehetett mindezekről, nem akadályozta senki. És, noha arrafelé nem fecsegték sokat, akadt mégis mindig, aki furcsa dolgokat mesélt, s aki hallhatta, akadt jócskán az is. Beszéltek, mindenfélét össze-vissza.

Csak a herceggel nem beszélhetett senki.

Vagyis hát ez így nem pontos. Mert, végre is, nem volt megtiltva, a herceggel való beszélgetés nincs betiltva, a lehetőség bárki számára adott. Akik azonban beszélni akartak vele, azoknak bizonyos szabályokat írtak elő. Még pontosabba, léteztek bizonyos szabályok, vagy törvények, amelyeket be kellett volna tartani, ám nem lettek nyilvánosságra hozva, de még csak leírva se, és kizárólag a herceg ismerte azokat, meg talán a szolgája, noha már ezt sokan kétségbevonták. A lakosságnak viszont fogalma sem volt a szabályokról, annyit tudtak csupán <ezzel kapcsolatban>, hogy azok bizonyosan léteznek, és viszonylag könnyűek és logikusak, s ez így is van, meg hogy a szabályok ráadásul nem is változnak, egyszer sem, soha, hogy így tehát biztos lehetne hagyatkozni rájuk, ha egyáltalában tudható volna, végre is *mire*, mert hogy miből állanak, arról, mint említettem, senkinek még csak sejtése sem lehetett. <Ezzel kapcsolatban eszembe jut az a kis történet, amikor> Azoknak a mandróknak viszont, akik valamilyen okoknál fogva mindenképp beszélni akartak a herceggel, mindenáron tehát, és ez hamar ki is derült róluk, mert <Ezzel> az erőködéstől sötétiilává szineződött a fejük, nekik meg lett súgva, vagyis a tudomásukra jutott, elterjedt közöttük, vagy hogyan is történt, egyszóval úgy tudták, sőt meg voltak győződve arról, hogy a herceg valójában folyvást változtatgatja

a szabályokat, nehogy valaki egyszercsak kitalálja, s hogy ez még véletlenül se történhessék meg, előfordul, hogy napjában többször is változtat valamit, módosítgat, visszahoz egy-egy már korábban kiszuperált régebbi paragrafust, megcserél bekezdéseket, a *nem* helyett *igent* iktat be, és ez tényleg így is volt, de csak hazugság mégis az egész, és ráfogás, mert noha, az ellilult fejűeket kivéve csak, mindenki úgy tudta a szabályokról, hogy nem változnak sohasem, voltaképp tényleg nem is változtak, ami bosszantó, ám legyünk még kicsit türelemmel. Türelem, megnyugtatni és lehűteni valahogy a lilákat. Ezt a vad akarást, fájdalmas vágyakozást.

És, úgy tűnik, az olykor mintha sikerülne. Mert akadtak olyanok, nem is kevesen, akik előbb-utóbb beletörődtek abba, hogy nincs számukra mód az ezekben az összefüggésekben megbújó hatalmi viszonyok feloldására, de még korlátozásukra sem, hogy ők tehát soha nem beszélhetnek a herceggel. Hogy ez a *soha* mit is jelent, hogy ebben az esetben bizony, fájdalom, egyszerűen engem jelent csak, *engem, itt*, aki *most* így döntök, mert kedvem hozta így, ezt tegyük hozzá azért. <Ezzel kapcsolatban jut eszembe az a furcsa kis történet néhány szál virágról, amit valahány éve vásároltam S-nek. Hogy mennyire meglepődtem és csodálkoztam azon, hogy S, aki láthatólag örült, sőt meg is hatódott picit, amikor a csokrot, csupa aprócska bimbójú bordóvörös rózsza, átadtam neki, nézegette, pillanatra az arcához is emelte, behúnyt szemmel szívta be a virágok illatát, egyszerre csak, a táskájához lépve, elővett egy plastikzacskót, s a rózsákat egyszerűen a zacskóba gyúrte, majd az egész csomagot a lehető legkisebb térfogatra összenyomva, nagy nehezen a táskájába préselte. A rózsaszálak tövisei pedig átütötték a plastikzacskó falát, a kezét azonnyomban előntötte a vér, végigfolyt a karján és a ruhájára csorgott. Mintha csak észre se vette volna. Aztán rámnézett, már mosolygott megint, és azt mondta, köszönöm, édesem.> Mindenképpen azoknál tehát, akik belenyugodtak végül, és elfogadták, hogy a herceggel beszélni lehetetlenség, a lilulás lassacskán szűnni kezdett, míg végül, nem túl sok idő múltán, egészen megszűnt, s ha az eredeti, a szigetlakókra olyan jellemző sárgás arcszín nem állt is vissza többé, a bele-

nyugvók feje fölvelt valami, egyáltalán nem kellemetlen, noha kissé öreges, halovány kékeszöld árnyalatot. Így azután, pusztán a herceghez való viszonyuk, jobban mondva a herceggel való beszélgetés szükségességéről és lehetőségességéről alkotott véleményük alapján pontosan meg lehetett különböztetni egymástól az egyes néposztályokat, az egykedvűn sárgálló eleve-közönyösöket a lila akarnokoktól, e két rétegtől pedig a beletörődők halványan kékelő kisebb csoportját. Emez utóbbiak, ráadásul az arcszínükhöz, még valamely sajátságos, bölcs-rezignált kifejezést is öltöttek, mintha a többiek tudomására kívánnák hozni, amit ők is persze éreztek inkább, mint tudtak; hogy senki sem hatolhat be abba a rendszerbe, amitől a boldogulását várja. Boldogulást, reményt, boldogságot, ördög tudja, mi csodát. Nem kerülhet be tehát, mert soha úgy el nem szakad, nem változtat és nem változik, ha nem tesz eleget ennek a többnyire nem következetes, korántsem pusztán igazságok, jócskán tévedések által is, félreértések és félremagyarázások által alkotott rendszernek, s a rendszer *valamennyi* követelményének. Ám azoknak, és ezt jól meg kell érteni, *senki nem képes eleget tenni soha*, senki és sohasem, hiszen ezeknek a követelményeknek valószínűleg az épp a lényegük, hogy noha teljességgel szabadon állanak, mintha lehetséges is volna a teljesülésük, hogy csöppet se tűnnek megvalósíthatatlanoknak, mégse tegyenek eleget nekik. Nincs mód tehát bekerülni, hacsak ugyan *eleve* nincs már valaki feljogosítva arra. *Ezután* azonban, a lehetetlenség fölismerése után már semmiképpen, aminthogy semmiképp sem a felismerést *megelőző* nyers és veszélyes, mértéktelen, távolságot tartani képtelen, akaratoskodó szakaszban. Mindebből pedig mintha az következne, hogy akkor tehát a közömbös-ség állapota lenne az egyedül megfelelő; talán elválni így, akarat és belenyugvás nélkül. Ámde az viszont teljességgel kizárt. Kizárt, hiszen a közöny, valami iránt közömbösnek lenni, épp annyi tesz, hogy arról a dologról egyszerűen semmit sem tudunk. Nem érzünk vele kapcsolatban semmit. A közönyösökben föl se merült beszélni a herceggel – s valóban nem is beszéltek vele soha, aminthogy különben mások sem – hiszen amennyiben eszébe jutott valakinek, és ez gyakorta

megesett, az illető azonnyomban elveszítette a közömbösségét, s nagy vehemenciával és liluló fejjel igyekezett a szabályokat kitalálni, hogy a beszélgetésnek szerét ejtven megváltoztassa az életét.

Így éltek itt. Így éldegéltek, és, azt hiszem, elég vidáman. A tudást igazából csak a szavak teszik láthatóvá, ezek az emberek pedig alig beszéltek. Hallgattak inkább nagyokat. S hogy ki mit tesz, és miről gondolkodik? Hogyan próbálkozik egy alig közepes nagyságú szigeten? Tudja-e, hogy, noha nem minden nyitott is, nem áll kitérve minden, jócskán akad, bőségesen, amit nyitva találhat, és ez elég: elég mulatságos, szórakoztató, jókat lehet nevetni s szaglászni a levegőben, hol illatozik a csirkesült. Tudja-e, sejti legalább, vagy csak úgy szaglászik boldogan? Hogy kinyitni pedig semmit nem lehet, ami már eleve, öröktől és örökre nyitva ne volna, kivéve, ha egy szovjet halkonzerv az, és van hozzá nyitó.

A hercegnek volt pedig, akadt neki, népiesen mondva, egy zápfoga. S ez a zápfog olykor, a legnagyobb váratlansággal és igazán kiállhatatlanul fájni kezdett. Látszólag ok nélkül egészen. Néha evés közben, ha ráharapott, ám a leggyakrabban épp az éjszaka közepén hasított bele a fájdalom, amint sétálgatott körben a toronybástya pártázatán, és fölszegett fejjel bámulta, hogyan kerlingenek a csillagok.

1991. szeptember.

Prochida Róma,

Kukorelly Endre

Rodolf Hervé

Téli chanson (után-érzés)

*Micsoda pária
jogfosztott pillanat
a tavaly Párizsa
tavalyi hó maradt*

*no emlék hol a perc
mikor a dallamok
szám nélkül jöttek
mikor láz forgatott*

*Egy busz huszonegyes
hosszú járdaszíget
a kellék bármi ép
nem beszél senkinek*

*nem beszél nem ma már
Párizs hiába volt
Párizs akkor pedig
torkunkig áradott*

*Dal volt melódia
zene a mozdulat
bolyongás ébredés
mind az érzés-huzat*

*mely süvített sodort
Megérkezett a busz
elindult az idő
azóta visszahúz*

*Hadd teljesítse hát
törvényét a jelen
legyen súly sokaság
és jelentéktelen.*

(1990)

Budapest

Bárdos László

Fohász fóbia utánra

Tetőtől talpig beszorulva a bal sarokba
aggodalom birtoka voltam – nem, hiszen közegem
már a jelen lehet, csakis – onnan
méregetem a lépcsőt. Fölfele húzódkodni kellett.
Mármost bár az ilyesmi személytelen ügylet,
ügyem fogyása, megbocsátható és lebírható,
most, útközben mégis torkot rekeszt a nyelőcső,
a bélfal,
létszorongás sérve nyomul fel bennem, mert ama lépést...
hát még egyszer. Majd. Vagy zuhanok. Gyönyörű út
terminusán.
Most egyelőre e fémvázaz gyomorban falhoz lapulok –
kivárás,
útitársaim gyengéden beszorítanak a falhoz,
Toyota, biccentek elismerően én is, mesteri kisbusz,
közben folytatom időm. Moccanni nem szabad
– főlöskéges –, de egyszer, pontosan akkor,
a nap ekliptikája
kiszámíthatatlan, óra se látszik e zugban,
mégis tévedhetetlen lesz az az akkor. Akkor kötelesség
leszállni. Addig élek. Vagy-vagy. Itt e homályban
megereszkedhet az éberség, kihagyhat a létharc,
tengeri, intrauterin kényelem... csak ne volna a távoli
kényszer.
A feladat, mely enyém csak, amelytől
foszlani kész húscsomó minden légnemű gondolatom...
Milyen művészet e kitartott hang
legperemén ücsörögni, saját szólamom
fölfüggesztve talán végtelenül, de e talánnál
csalfább játék nincsen. Ami várat,
óhatatlan elémlép, pontosabban
megköveteli, hogy majd magam belépjek.
Most lappanghat valamennyi

képességem, mert a talentumok épp most nem
sokasodnak,
képtelen ernyedtség érlelgeti most csak a lelket,
össze se zárul még az állítmány a messzi alannyal,
a szándékon kifog önerejük a szavaknak,
nincs heuréka, egy alappont, a már megelemezett
ittlét most nem szikrázik össze tizenvalahányadik
attribútumával, üres szem üres papiron fut;
„vagy zuhanok.” Akkor. Az utolsó pillanatig
egyenlő távolság a jövőtől. Ha viszont nem...
hogya leléptem, hogya belépésem
észrevétlen lesz majd a világba
– mert csakis ennyit óhajtok, csakis
azt, hogy ezeregyedik megszületésem
véres lucska ne tűnjön fel akárkinek, senkinek –
zúdul majd a lekötött, zabolázott
szél, az északi szél, a nyugati, keleti, déli,
újra felöltöm mind a tulajdonságaimat,
bontakozom, véget ért a felszögezett Neküia,
tréfás szót engedhetek el, addigra mögöttem a léptem,
távolról már most idesejlik
valamely nyomaték két-három szavamon,
melynek fullasztó boldogságát befelé nyelem úgyis,
s felrémlik az Androméda-ködben
más szabad szemének láthatatlanul
egy, legföljebb két agyonérlelt, romolhatatlan
oltalom, érv, testté váló, késői megoldás.

Budapest

Bárdos László

**Mi* az, hogy posztmagyar?
(Mi az hogy! posztmagyar!)
(Mi az? Hogy?)**

Édesapámnak

**AZ INTOLERANCIÁT NEM TUDOM ELVISELNI.
MONDOM, AZ INTOLERANCIÁT NEM TŰRÖM.
MI VAN, NEM ÉRTETEK A SZÓBÓL?**

A posztmagyar nem létezik. Sőt, posztmagyar sincs. A posztmagyar semmi. Ez persze már nem is igaz, vagy nem így igaz. A posztmagyar mégis valami: egy szó. Tehát akkor egy szóról vagyok beszélendő. Egy szóról, ami létezik, de mégsem egészen, hiszen mondható ugyan, mint általában a szavak, de nem használható, legalábbis biztonságosan nem, s mert nincs használati értéke, tudjuk, nincs jelentése. Ettől persze még szó, mondhatjuk, olyan, amelynek használati bizonytalansága beépül a szó jelentésébe, s amíg komolyabb, megbízhatóbb jelöltje nem kerül, maga a képlékenység és használói tanácsatlanság lesz az értelme. Kedvező pillanat ez a beszédre, a jelentés előttiség csendje, felelősségmentes beszédhelyzet. De mert a róla beszélés egyben belebeszélés is, s a használat egyben jelentésteremtés, igyekeznünk kell, hogy kihasználjuk a jelentés előttiség illúzióját, hiszen érzem, máris több rakódott

* A dolgozatban teljes szabadossággal használtam mások szavait, mondatait, gondolatait. Külön elnézést kérek András Sándortól, Jacques Derridától, Umberto Eco-tól, Szkárosi Endrétől, Molnár Miklóstól és Németh Gábortól szövegek gátlástalan használatáért.

erre a szóra, mint amennyit jónak láttam volna. S ez így már komoly felelősség.

Szóval a „posztmagyar” mégiscsak szó, de nem egy, hanem legalább három: „poszt”, „magyar” és „posztmagyar”.

HOLTVÁGÁNY No 1.

Amint leírom, már látom is, hogy nem három szóról, hanem sokkal többről van szó, vannak szavak: agy, agyar, sokféle poszt, pm, pom, sőt pom-pom. Akkor talán így: a posztmagyar sok szó. Igen, ez biztonságosabbnak látszik: A posztmagyar: szavak. Különféle szavak. Azok használása, újra és újra megtörténe.

„Poszt”, annyi mint valami után következő, követő. Későn jövő, s helyét nem találva keresgélő. S mint ilyen, jobbat nem tehetvén, a megelőzőt elutasító. Így a „poszt” hátrafelé határolódik el, lemond a pozitív önmeghatározásról, magát az önmagán kívüliben találja meg. Ez a gesztus egyben azt is jelzi, hogy a „poszt” nincsen magánál, mindig már másnál van, sőt ez a más nem más, mint a „poszt”. A „poszt” tehát úgy maga, hogy lemond az önazonossághoz való jogáról, de ezt szájtáti ravaszsággal teszi: a kiüresítés gesztusával egyben magán kívül(ről) töltekezik, eksztatikusan zabál. A „poszt” így egyszerre van kint és bent, a szóban magában teremtve meg azt a logikát, amely, beírva magát a történetileg értelmezhető folyamatokba, létrehozza a „poszt”-kategóriákat. Ez a logika az, ami hatályon kívül helyezi, vagy legalábbis átprogramozza az „utániség” tisztán temporális elvét, és létrehozza az állítva tagadás és tagadva állítás kategóriáját, a meghaladás paroxizmusában. Szögezzük le: a „poszt” nem annyira tagadó visszatekintés, vagy valami új bejelentkezése, hanem a „sem-sem, az *egyszerre*, vagy inkább *vagy inkább*”: Eltekintés. Következésképp a „poszt” nem határoz meg korszakot, logikáját az időbeliségen kívül (is) kell értelmeznünk. Az egyre bővülő paradigmát alkotó „poszt”-fogalmak (posztstrukturalizmus, posztkommunizmus, posztmodern, s újabban posztmagyar) használati értéke jelöli ki ezt a logikát, a temporalitás illúziójának ellenére.

Lássuk akkor a következőt: a „magyar”, „magyar-ság”, „magyarozás” stb. értelmezésénél helyesnek látszik önkorlátozást gyakorolni: a magyar egy nép, egy ország, de mindenek előtt egy nyelv. A „magyar” tehát: szavak, szabályok, mondatok, mondások, irodalom, hagyomány. Magyar az, ami ebben a hagyományban áll, minden, ami ezen a nyelven történik. Magyar az, ahogyan írunk és ahogyan olvasunk: magyarok, magyar szövegeket, anyanyelvünkön. Innen: „magyar” az, ahogyan itt kommunikálva van, vagyis már nem a fenti értelemben vett nyelv, hanem azok a konvenciórendszerek vagy megszokások, amelyek szerint értünk, vagy értetlenkedünk. A „magyar” így nem egy dolog neve, de nem is a tulajdonsága, hanem egyfajta cselekvés, vagy annak a logikája. Durva szóval: kommunikációs helyzet.

A két logika egymásra vetítése „írja meg” a „posztmagyar” jelentéseit.

1. A „posztmagyar”: a magyar utáni. Itt meg kell állnom egy pillanatra, magyar-ázkodni, azaz

HOLTVÁGÁNY No 2.

Úgy tűnik, hogy az irodalmi intézményrendszer működésének megfelelően, a „poszt”nak az imént diszkreditált jelentése az, ami létrehozta a „posztmagyar” irodalmi intézményeit, az egyetemi szemináriumot, és a jelen alkalmat is. Ez az a jelentés, ami, kimondatlanul, kondicionálja egyet-értésünket. Azaz értve van, hogy 1. a „posztmagyarság” bizonyos irodalmi szövegek közös tulajdonsága, 2. ezeknek a szövegeknek a szerzői (itt felsorolás, végén szemérmes, stb.) fiatalok, kortársak, 3. a közösnek tűnő hang nyomán feltételezhető, hogy bejelentkezett egy új nemzedék, egy új stílus, vagy finomabban, írásmód, ami radikálisan különbözik az eddig megszokottól. Egyszerűen: ezek a flúk itt posztmagyarok, a szövegek is posztmagyarosak, és még egy fontos dolog: mi szeretjük őket. Ebben az értelemben beszélünk magyar utánról, a magyar modern és (neo)avantgarde logikus kifutásáról, mégis korszakhatárról, és más effélékről. Látható, hogy ebben a mezőben visszaíródik a „poszt” temporális logikája, s ez az elsődleges élmény, az egyet-értés felülvizsgálatára kényszerít. A posztmagyar ugyanis, csakúgy mint a többi „poszt”, nem írás vagy intenció kérdése: a „posztmagyar” egy helyzet és annak energiája. De erről majd később. Most annyit, hogy a „posztmagyar”, ebben az első értelemben, a magát a hagyományos, magyar kommunikációs rendszer berekesztődésén túlra vetítő *beszédhelyzet*. Ebben a szituációban, közhelyes, bizonyos dolgokat nem lehet mondani: az elhasználódott, metafizikával megesett

nyelv naiv használata csupán a mondás válságának leplezésére szolgál. Arról majd le kell *mondani*. Ebből is látszik, beszélni azonban kell, s a kérdés most az, hogy az ideológiailag, poétikailag egyaránt megterhelt, állításokra és igazságokra szakosodott nyelv használható-e értetlenül, értelmetlenül? A metafizika bizonyos irányultság... láncirányú mozgás. Nem állíthatunk vele szembe valamilyen fogalmat, csak textuális munkát és másféle láncolatokat. Ez az a beszédhelyzet, amelyben, az egyet-értés fölfüggesztve lévén, azt lehet mondani: az intoleranciát nem tűröm. Vagy még inkább, mert a fenti berekesztődés az ilyen mondások függvénye, csak ezt, vagy csak ilyeneket lehet mondani.

2. Ahogyan fönt fölvaltódik a „poszt” temporális értelme, itt is átprogramozódik a szó logikája: „posztmagyar” az, ami úgy magyar, hogy már nem is az, és persze ettől *már* sohasem is volt az, hiszen a „poszt” logikája beszippan és kiköp, titokban beírva a másságot. A „posztmagyar” velejéig magyar ugyan, de már a „poszt” logikájába átemelve, s így minél többet vesz át, annál inkább kikerül a magyarból: „posztul”. A „posztmagyar” így önmaga megteremtésének folyamata: történet. Mint ahogy történet az előző mondat is, amelyben a „poszt” logikája programozza újra a súlyos szavakat: folyamat, történet, megteremtés. Ez a láthatatlan történet a „poszt”. S erről beszélek én is: mondások történetéről.

A „posztmagyar” *nem új*. A „posztmagyar” radikálisan nem új. A posztmagyar régivé-, nem újjáépítéssel újít; a házat és a lét házát, a nyelvet is szüntelenül átépíti... radikálisan annak van tudatában, hogy régi, sőt archaikus téglákból is átépítettben lakik. Önmaga át- és átértelmezésének története. Nem egy dolog neve, se nem tulajdonsága, hanem cselekvés, vagy annak logikája.

3. Említettem, a posztmagyar nem írás kérdése, még kevésbé nem-írásé. Az imént vázolt logikából következően a posztmagyar nincs megírva, hanem írásban van, mindig éppen íródik. Sőt, látni fogjuk, olvasódik. A posztmagyar tehát az a helyzet, ahogy az írás folyamata megmutatkozik, kommunikációs helyzet. És persze már hangsúlyosan nem az: a posztmagyar logikája a kommunikációt törlésjel alá helyezi.

HOLTVÁGÁNY No 3.

Az irodalom elmúlt... ez nem jó és nem rossz, hanem visszavonhatatlan. A romantika (vagy még régebb) óta művészet, nyelv, művész, közön-ség, kommunikáció kitaposott fogalmak ingataggá, gyanússá: válságossá váltak. Többet mondok: egy ideje, észre kell vennünk, az irodalmi diskurzusban halottakkal vagyunk körülvéve. Elsőként, ha jól emlékezem, a Logosz ment el közülünk (lásd, Isten halott, aláírás: Nietzsche.), hogy távoztával a műalkotás, végső értelmének egyetlen biztosítékát veszítve, örökre ki legyen téve az interpretációs bizonytalanságnak. Logoszból így lesz, átmenetileg, mű. Nem sokkal később történt, hogy a szerző is meghalt (lásd, Nietzsche halott, aláírás: Isten.), s azóta be kell érünk, merthogy ragaszkodó fajta vagyunk, a személytelen szerző-funkcióval. (Ma R. Barthes óvatoskodó megjegyzése: Van a világ és az író használja a nyelvet: ez az irodalom definíciója, rosszízű hullagyalázás.)

A szerző halála nagyjából egybeesett azzal a feltámadással, vagy inkább életre keléssel, ahogy megszületett az olvasó új fogalma. Innentől, az olvasó kreatív részvételének erősödésével párhuzamosan gyengült el, és vált előbb nyitottá a mű fogalma, hogy azután csendesen átadva magát az enyészetnek, szövegként bukkanjon föl ismét. A nyitott szöveg pedig, az olvasó részvételének parancsára, fokozatosan önmagát számolta föl mint egybefüggő, identikus képződményt, feloldódva egyrészt önmaga partatlan locsogásában, másrészt pedig a szövegköziség elsőpró logikájában. Körülbelül elzöldült történt, hogy a barthes-i definíció maradék két eleme is oszlásnak indult: hosszas agónia után a világ is kimúlt (bár egyesek szerint csupán a fikció rangjára avanszált), s a nyelvvel is problémák támadtak. Először csak az látszott világosan, hogy bizonyos fogalmakat nem lehet többé használni, azok szemantikai-ideologikus, végső soron metafizikus túlterheltsége miatt, később azonban kiderült, hogy ez a nyelv egészére, működési rendjére is igaz, s a nyelv jelölési logikája jelenlétet hazudó csalóként lepleződött le. Ez volt az a pont, ahol a nyelvhasználattal szemben fölvetődött a nyelvről való radikális lemondás lehetősége, logikus következményként hozva a lemondást az utolsó jelenlétről: a felhasználó szubjektum kitörlését a térből. A megsemmisülés esztétikájának utolsó pillanatát kiélvezve jelentődött be: az ember halott. De ez már a lemondás gestusán túlra mutat, az „eltéktetés” programja felé. Ez az a pillanat, amikor a nietzschel mondat újra elhangozhat, immár egy újabb logika szerint működve, új történetet írva elő: Isten él... és jól érzi magát Budapesten.

4. A radikálisan nyitott mű új műélvezési szituációt hoz léte. Ez az új műélvezői gyakorlat valójában a kultúrának jóval nagyobb fejezetét nyitja meg, és ennyiben nem csupán az esztétika problémakörébe tartozik. A mozgásban levő mű poétikája új típusú viszonyt teremt művész és közönsége között, az esztétikai percepció új mechanizmusát lépteti életbe. Vi-

szonylag pontos leírása ez a posztmagyar helyzetnek: az identikus alanyokat, valamint az átvitt jelölt fogalmakat, azaz tárgyakat magába foglaló kommunikáció fogalma diszkreditálódott. Átprogramozódott az írás fogalma, ezért állítható, hogy a posztmagyar nem írás-probléma: nincs posztmagyar szöveg, csak posztmagyar olvasás. Garaczi, Németh, Szíjj, Kukorelly, megbocsássanak, nem posztmagyar. De, ha akarom, Moldova, Galgóczi, Ördögh és Bertha Bulcsú is az. (Nem nagyon akarom.)

Elméletileg megfogalmazva: minden szöveg egyszerre *metafizikus*, azaz végesen szimbolikus, jelentéssel, egységes (magyar) és *nihilista*, azaz radikálisan szimbolikus, jelentésellenes, hiányos (posztmagyar). Vagy inkább valamennyi hiányos és „olvashatatlan”, bár egyesek, látszólag, könnyebben adják oda magukat a hermeneutikus folyamatnak, és fenntartják egy ideig a stabilitás illúzióját, másik viszont fordítva, látszólag, a metafizikus olvasatot lehetetlenné téve, önmagukat semmisítik meg. Vagy inkább... Mindez azonban nem szövegminőség, vagy -szerveződés kérdése, hanem olvasási stratégiáé. Posztmagyar írás nincs.

Valójában persze olvasás sincs, csak poszt-ol-vas-ás, s ezzel az egyet-értés illúziója végképp szertefoszlik: én most nem beszélek, ti most nem hallgattok. Valahol a kommunikációs rendszeren túl felsejlik egy közép-fogalom: Írom az olvasásomat. Ezzel, természetesen megszűnt az interpretáció lehetősége is: a magyar szöveg értelmezési módja a szövegmagyarázat, a posztmagyaré a poszt-magyar-ázat, ami, a „poszt” logikája szerint maga is többféleképpen értelmezhető: a temporális értelem szerint magyarázat utáni, azaz *már* nem az, inkább beszélgetés. A „poszt” saját logikája szerint: nem-beszélés, nem-róla, de beszélgetés mellette. Valahogy úgy, mint a társasági kávézás rituális rendje: alapja a tárgyról mint középponttól való lemondás. Feladva a szövegről beszélés illúzióját, megnyílik a lehetőség a beszélgetésre a szöveg jelen-létében: mint kávé az asztalon, gőzölög középen. A kijelentések és diszkurzív fogalmak használatától eltekinteni nem lehet, de ami így mondva lenne, az nem az egyes kijelentés,

hanem a kijelentések és mondások laza egymásnak dőlése. A posztmagyarázat társasági életforma, (meg)történés.

HOLTVÁGÁNY No 4.

Ha az irodalom elmúlt, a kommunikációs rendszer az ényészeté, az esztétikai értékítéletek ideologikusan hangszereltnek bizonyultak, mi szükségünk van még a, valljuk meg, avíttas, agóniájában újra és újra zavart okozó fogalomra: irodalom? Terminológiail tisztázásként hadd javasoljak egy friss, ámbár kicsit otromba szót az irodalom felváltására: „olvasokadalom”. Mondjuk így: posztmagyar olvasokadalom. Jó, tudom, első hallásra picit nehézkes, de idővel lehetne finomítani, addig is, játszunk el a gondolattal: az új terminus írás és olvasás hierarchiájának megfordításával, valamint a második személynek egyes szám első személybe való átváltásával jelzi az írás fogalmának újraprogramozását. De nem esik túlzásokba, mert a „sokadalom” szerencsésen ellenpontozza az „olvasok” túlságos személyességét. Visszafordítva azonban, az új tagolás: „olvasok a dalom”; többféle funkciót is betölt: gyengíti a „sokadalom” polifonikus asszociációt az első személyű birtokos jelzésével, ugyanakkor a kifejezés agrammatikus volta mintegy kódolja a cselekvés belső retoricitását. És így tovább...

A posztmagyar helyzet, a nyelv megszüntetésére irányuló, és végül a megsemmisítő hallgatásba burkolózó irodalmi logika átprogramozása. Cioran szerint nem azért írunk, mert valami mondanivalónk van, hanem mert *kedvünk van* mondani valamit. Ez az az ontikus-erotikus felingerültség erekciónak, ami a nyelvet működteti, ez a gerjedelem az, ami a nyelv használatának feladása ellenében a nyelv tudatos, szisztematikus használatát írja elő. A posztmagyar szószátyárság annak a gadameri tételnek a belátásából fakad, miszerint a beszéd olyannyira nem az előítéleteink pusztá kiterjesztése és érvényesítése, hogy inkább azok kockáztatását jelenti kiszolgáltatva azokat saját kételyünknek éppúgy, mint mások ellenkezésének. Hiszen játszani is lehetséges... a kihűlt kódokkal. Az elevenítő játék, a kétségbevonás, a jelek átcsoportosítása, szétszórása: a nyelv metafizikájának ez lehet a felfedése és részleges meghaladása. Textuális munka.

HOLTVÁGÁNY No 5.

A balkezes fodrász esete

Valahogy így: a minap kedvenc fodrászom, miközben a hajvágás fortélyait magyarázta, elképesztő kijelentést tett: balkezes fodrász nincs. Megdöbbenésemet látva elmagyarázta, hogy a jelenlegi gyakorlat szerint, ha egy balkezes fodrász akar lenni, megpróbálkoznak azzal, hogy átneveljék jobbkezesnek, ám ha nem sikerül, könyörtelenül eltanácsolják. A következetes szűrés miatt balkezes fodrász nem létezik, s itt a mester obskurus, ám kevésbé meggyőző fejtegetésekbe kezdett a balkézről borotválás lehetetlenségéről. Első meglepetésemből ocsúdva rájöttem, hogy különös kifejezéssel állunk szemben: a „balkezes fodrász” önmagában nem képtelenség, grammatikailag jól formált kifejezés, csak hogy nem utal semmire, vagyis amire utalna, az nem létezik. Mégsem ugyanolyan, mint a „Jelenlegi francia király” formájú kijelentések, mert észrevétlenül simul a mindennapok diskurzusába, s önmaga lehetetlenségére nem ott, a diskurzus szintjén, hanem a megfelelő konvenció ismeretében, a metasztinten hívja föl a figyelmet. A szó, saját szövetén belül elmond, sőt, megtestesít egy (vagy inkább két) történetet: az olvasás és megértés, majd az újra olvasás és értetlenkedés történetét, s ami eközben történik, az a „poszt”. Amikor a sztori befelé, a szóba, magába a jelbe vetítődik, s így maga mögött hagyja referenciális vonatkozását, majd a szóban megismétli magát, mint történetet, s ezáltal a történet logikája mintegy belülről marja szét a szót, akkor, ott posztmagyarkodás van; emlékszünk: Isten él...

Kikerülhetetlen HOLTVÁGÁNY N6., ami egyben az 5-ös sorszámot is viseli.

Kérdezhetitek, miért mondok posztmagyart, miért nem posztmodern? Kezdhethném így: a posztmodern nem létezik. Csak posztangol, posztfrancia, posztburundi és posztmagyar. A posztmodern pedig, mint metafizikus fogalom absztrakció, törlésjel alá esik: akár a „poszt” temporális logikáját nézzük, akár az eltekintés programját, a „poszt” a már meglevőhöz, a hagyományhoz, az előásotthoz viszonyul; abban áll, ami *nyelviileg meghatározott*: az imént eltemetett értelemben: magyar.

S most, a vége felé közeledve, jöjjenek a dogmák, hogy lehetséget kapjanak a para-dogmává oldódásra.

1. A posztmagyar nem irodalom, nem írás és nem olvasás, a posztmagyar: *el*-beszélgetés szövegek *mellett*.

2. A posztmagyar, ezzel együtt, előítéleteink kockáztatása a beszélésben: a posztmagyar bőbeszéd.

3. Posztmagyarázat.

6. Megszabadulni a kísértetétől? A posztmagyar, figyelmet hívva a jel rendjének működésére, egy történelmi-metafizikai

korszak berekesztődésére mutat. A könyv civilizációjának halála.

7. Nem az.

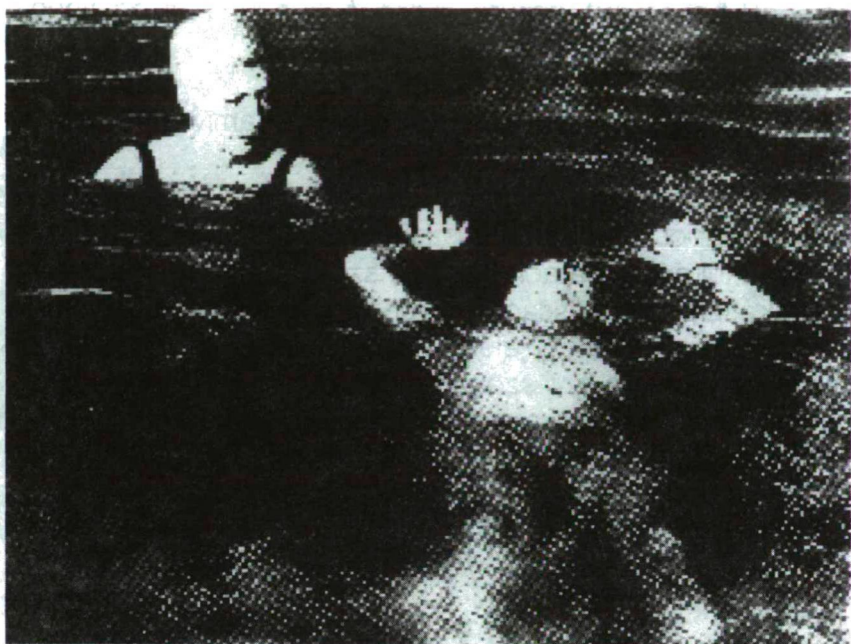
8. A posztmagyar a már/még *leírható*: az, amivel le kell számolni, és az, ami papírra vethető.

9. A posztmagyar a *catachresis* helyzete. Mindig már az volt, és a „poszt” programja szerint ez vetítődik a berekesztődésen túlra is. A *catachresis* egy szó új jelentésű használata a szókészlet hiányosságainak orvoslására. Azt jelenti, hogy meglévő szavaknak új jelentést adunk. Mivel azonban a *catachresis* hamar a *szó szerinti* jelentés részévé válik, a sikertült *catachresis* sorsa a megsemmisülés. A posztmagyar kataritikus élmény. *Katakritikus*.

28. Hazudni!

Szeged

Kovács Sándor

Rodolf Hervé

Lépted alá

*Lépted alá föld kerül idejében,
intésed elé levegő.
Amerre jársz, ott tér terem,
utad hosszával tágul az idő,
s amit megélsz, a létet gazdagítja.*

Titok

*Lényedet nem értem, nem tudom: titok.
Belém hullott, és felolvad bennem, átítat, kifordít.
Most olyan vagyok, mint az erjedő agyag:
szobrászra nem találva fortyog és dagad,
próbál formálni valamit önmagából.
Titkod most már a lényegem.
Teremtőm leszel, felelőtlen, öntudatlan.*

Hajad

*Hajad: mint az eső. Vagy mint a hajnal.
Vagy mint a fűselyem.
A százezer szál mind utat keres,
hogy szívemben meggyökerezzen.*

Szarvas-szonett

*Dőhérségemnek mindörökre vége.
Behorpad lomha, hájas horpaszom,
nem kell az étel (inkább csak iszom),
tengődöm, ócska szívemet felélve.*

*Lehelletemmel írom rá az égre
párálló, szép neved sok hajnalon,
bőgésre indít minden alkalom
s az álom elkerül, vackomra térve.*

*Közömbös lettem minden más iránt:
csupán feléd van világom kitérve.
Megvetnék már mértéket és arányt.*

*De itt szorongok, lényegem bezárva
(domesztikált vadállat, hízni szánt)
erős, magamnak épített karámba.*

Szonett-töredék

*Csak nézlek végtelen nézéssel, csendben.
Érzem, hogy percről percre több leszek,
amíg határok nélkül elveszek
e szertetáguló, dús végtelenben.*

Ne engedj el, ölelj magadhoz engem.

Hó

*Tél van. Boldogságom a bűn finoman beszítálja.
Csendesen gyűlik tiszta gyűlöletem a világra.*

Budapest

Aghy Attila

582.

*Hiába tart az ódon vers fegyelme.
A gondolat levében locspocsol;
mit nem talál, üres renddé kotor-
ja. Másra sem, magára sem figyelve*

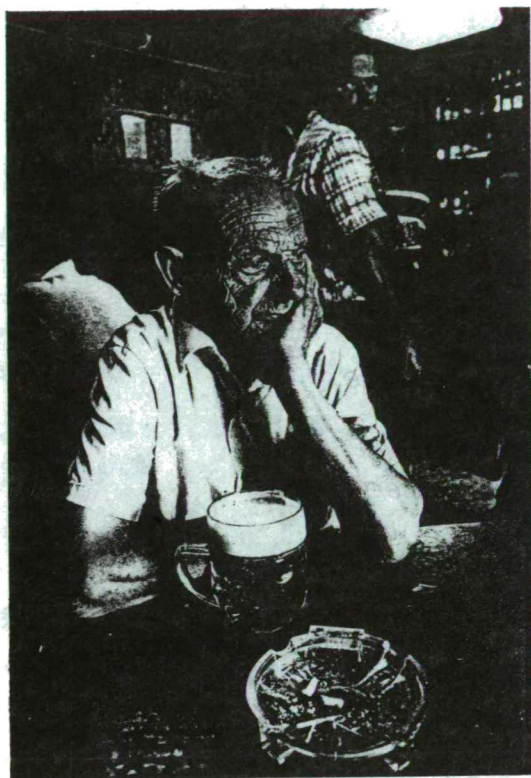
*süket zajában szédül szét az elme,
az ég alámborulhat bármikor.
Egy szart sem ér az érett férfikor,
ha így gyalázhatom magam meg benne.*

*(S a többi kor se jobb.) A bölcselet
magába fúlt: a tézis, antitézis
ma annyi már, hogy több nem is lehet.*

*Remélt, új szintézis helyett protézis,
gyomorfekély, légszomj és rossz szonett.
Költő és bölcselő lettem hát én is.*

Este

*Nincs még késő, fél tizenegy van. Ágyam alatt egy
barna banánhéj fonnyad, épp odalátok. A lábam
zsibbad a lótuszülésben, lusta vagyok kicserélni;
tévé szól valahol, napi hírek (ilyenkor is folynak
még a harcok); fél cigaretta ég a kezemben.
Alszanak már a fiúk, csak néha köhögnek a füsttől.
Itt a karácsony.*

Jandó Péter

Tehén az óceán fölött

A betonteknőben körbe-körbe jár egy alak, két szemtanú látja, ezt a kettőt hárman meglesik, hármójukat pedig hatan megfigyelik. A következőket ezen a hat szempáron át kövessük végig, vagy bukjunk bele.

Az a reggel, amikor elindultam a város kihalt főterén át, hogy szerezzek egy megbízható lőfegyvert, kísértetiesen hasonlított arra a reggelre, mikor üres kézzel tértem haza az éjszakai biciklilopásból. Hajnal háromkor magamra öltöttem a fekete kertészruhámat, egy pecsétetes zubbonyt, amelynek bélése alatt jól elfértek a biciklilopást és az önvédelmet szolgáló eszközöim. Na persze a jumbó sapkámat sem felejtettem otthon, bekentem a hajamat bronzolajjal, és erre húztam rá a sapkát, hogy az elálló tincsek ne lógjanak a szemembe lopás közben. Már csak megszokásból is arra a helyre néztem a falon, ahová az aranykeretes tükröt akasztom, ha majd fellendül a biciklikereskedelmem és meggazdagszok, és kis tolvajhálózatot tartok fenn megbízható emberekből, akik nemcsak ellopják a biciklit, hanem előtte alaposan ellenőrzik is, hogy megéri-e a kockázatot, illetve mit fogok szólni, ha meglátom a zsákmányt. Ellenőrzik a gumik állapotát, a macskaszemeket, a dinamó és a lámpák közötti vezetéket, a csomagtartó teherbírását, a fékberendezéseket, és a csengőt is kipróbálják menet közben. Persze mindezt jó pénzért, hogy a lopással járó stresszt

levezethessék a magánpszichológusaiknál. Az is lehet, hogy pszichológusokból is hálózatot építek ki, de nem csak magán célra, hanem velük megfigyelés alatt tartom a város idegbeteg lakosságát, mert általában ők az utcán felejtik a biciklit, illetve a megfelelő hipnotikus álomban akár több tucat biciklit is eladhatok egy idegbetegnek, aki majd a hipnotikus álomból felébredve hazakarikázik, és ismét a ház előtt felejtí a biciklit. Hogy minden rendben menjen, először is el kell készítenem a tolvajhálózat, és – mert a védelmükről is gondoskodni fogok – a fedező kommandó szolgálati szabályzatát. Minden egyes biciklitolvajt egy három fős K-kommandó kísér a H-helyszínre, ahol maximum harminc méterről Sz-szemmel tartják a T-terepet, F-feljegyzést készítenek, és ha kell, azonnal értesítenek, hogy a T1-es vagy a T7-es tolvaj veszélybe került, és E-engedélyt kérnek a B-beavatkozásra. Gyorsan mérlegelem a H-helyzetet, és többnyire azt ajánlom a K-kommandósoknak, hogy részeg lumpen elemeknek álcázva M-magukat dajdajozva avatkozzanak be, de L-lőfegyvert csak akkor alkalmazzanak, ha az l-illető úgy helyezkedik el, hogy az L-lövés nem tesznek kárt a B-bicikliben. Ők is sejthetik, hogy a ripityára lőtt B-biciklivel nem lehet meggazdagodni. És ha nem sikerül meggazdagodnom, akkor ugrik az aranykeretes tükör, és továbbra is bámulhatom a falat. Azzal is számolok, hogy a város idegbeteg, vagy a jogi gyakorlatban kevésbé jártas biciklitulajdonosai majd borsot törnek az orrom alá, szét akarják robbantani a nagy körültekintéssel megszervezett hálózatomat. Például csalibiciklit állítanak a kevésbé megvilágított fal mellé, a gumikülsőt és a csomagtartót körbeívelő, számkombinációs zárrendszerhez egy fekete, egyáltalán nem feltűnő huzallal a csővázba rejtett dinamitszerkezetet csatlakoztatnak, és amikor mondjuk a T23-as – egyébként hónapok óta a legmegbízhatóbb teljesítményt nyújtó tolvajom – a bicikli elkötésén fáradozik, egyszer csak fölrobban. Lehet, ne adj' isten, valamelyik rosszul rejtőzködő, túlzott önbizalomban úszó kommandósom is megsebesül a lucfenyő mellett, például beleeáll a hátába a csővázhoz erősített pumpa, vagy rászorul a fejére a feszes rugókkal felszerelt csomagtartó. Nem bízhatok semmit a véletlenre, mert ha nem sikerül meggazdagod-

nom, akkor az aranykeretes tükör hűlt helyén bámulhatom a falat. Majd felveszek a hálózatba néhány félkarú embert is a megfelelő teszt és hűségpróba után. Ők lesznek a felderítők, akik szűrőpróbaszerűen megkérnek egy éppen arra járó, emberségéből kifordult városlakót, hogy fejtse meg a zárkombinációt, és ha az valóban csalibickli volt, akkor majd a várost elborító bicikliőrület mártírijaként hamvasztják el, vagy egyszerűen egészben elrejtik a föld alatt. Viszont ha a csalibiclibe áramot vezetnek, sokkal könnyebb a helyzetünk, mert akkor a tolvajaim vagy nekizavarnak egy kóbormacskát a csalibiciklinek, vagy bőrkesztyűben dolgoznak és gondosan ügyelnek arra, hogy az áramforrásból kivezető vezeték végét belógassák egy nyitott ablakon, és akkor a saját maguk ásta sírgödörbe esnek a városlakók. Arra is gondoltam, hogy esetleg időzített bombát helyeznek el a csalibicikli nyerge alatt, és amikor a tolvajom kinyitja a számkominációs zárszerkezetet, még nem lesz semmi baja, csak amikor a drogéria udvarán felállított átvevőhely felé kerekedik és közben a csengőt próbálgatja, akkor a seggénél fogva kirobban a nyeregből. És ha ez többször megismétlődik, egyre kevesebb esélyem lesz arra, hogy valaha is akkora vagyonna tegyek szert, amekkorával felállíthatom a bejárati ajtóval szemben az aranykeretes tükröt, hogyha belépek, vagy a tükörrel szemben tartózkodok, ne kelljen huzamosabb ideig a csupasz falat bámulnom, amit azon az estén jól megnéztem magamnak, mikor több óra múlva üres kézzel tértem vissza, az amúgy reményteljesnek ígérkező biciklilopásból. A bronzolajjal bekent hajamon még egyszer megigazítottam a sapkát és kiléptem a lakásból, átmásztam a kerítésemen, és az utcán abba az irányba indultam, amerről egy atléta alkatú, középkorú, 86 kilós férfi közeledett felém remekül kivilágított, a küllők között dupla macskaszemmel felszerelt biciklijén. Hogy jobban megvizsgálhasam a biciklijét, megkérdeztem tőle már jó messziről, hogy legyen ideje az első kézifék és a kontrafék működtetésével megállítani a biciklijét, hogy hány óra van. Nagy szerencsémre két ostorlámpa között blokkoltak a kerekek, így jó időbe telt, mire a férfi leolvashatta az óra számlapjáról a pontos időt. Ezalatt felmértem a biciklije állapotát, és a kezdeti, a lámpa vi-

lágosságába és a dupla macskaszemekbe vetett bizalmam elszállt, ugyanis a hátsó kerékben találtam egy nyolcast, a sárhányót a vázhoz erősítő csavar pedig látható lazasága miatt nem tudta belopni magát a szívembe. Ez a deformáció figyelmen kívül vezetőre és másik biciklivel vagy kézi talicskával való ütközésre vallott. Megjegyeztem az időpontot és búcsút intettem a levegőbe. A férfi 20-as átlagra gyorsított fel, aztán egyenletes lábmozgással haladt tovább, mígnem beleveszett a sötétségbe, vagy lefordult jobbra a kertszomszédom felé, akit városszerre csak úgy ismertek, hogy a Legfőbb Mechanikus és Bicikliszerelő. Folytattam utamat a belvárosba vezető bicikliúton. Mind beljebb érve egyre több féknyomot fedeztem föl az aszfalton. A féknyomok között a szokásosnál kétszer vastagabbak is akadtak. Származhatott ez olyan külső gumitól, amilyet a homokos, lucskos vagy sáros terepen való közlekedésre használtak, pedig én már azt hittem, hogy a nagyvárosi közlekedés felgyorsulásával kikoptak ezek a gumik, vagy mindenesetre olyan öregemberek használják, akik csak nosztalgiából ülnek fel egy-egy körre a biciklijükre, holott a féknyom hosszúsága erőteljes vezetési stílusra vallott. Valami azt súgta, hogy fogytán a türelmem. Ezen az éjszakán mindenki gondosan elzárta a biciklijét, bevitte a konyhába és a sztenderdet hátralökve a hűtő elé állította, vagy a duplázaras lépcsőházban szöges lécekkel elbarikádozva hozzálátcolta egy betonkaróhoz. Félúton pihenőt tartottam, mert ha sokáig koncentráltam a biciklikre, megálltak a kerekeim, és minden mozdulatom a könnyelműségről árulkodott. Betértem egy ivóba, jeges szódát rendeltem és meghúzódtam a sarokban a tévé alatt. A csapos külön pohárban hozta ki a szódát és külön a jeget, és azt mondta, hogy régen jártam már náluk. Erre én elcsodálkoztam, hogy új csapos van talán és azt mondtam, hogy nem is jártam itt olyan régen. Hát bizony elszállt egy kis idő, erősködött a csapos. Dehogy szállt el az idő, próbáltam egyensúlyban tartani az időről alkotott elképzeléseinket. Erre odaszólt a szomszéd asztalnál pálínlázó két emberhez, hogy igaz-e, milyen régen jártam itt, és közben hogy elszállt az idő. Bólogattak és mondták, hogy igaza van a csaposnak, aki minden kétséget kizáróan biztosabb hírforrás, mint egy a tévé lá-

tószögéből kiesett ember. Ittam egy kortyot a szódából és a csapos után szóltam, hogy higgye el, valamelyik nap vagy napon jártam itt, különben nem ezt állítanám, hanem azt mondanám, hogy bizony már nem is emlékszem arra az időre, amikor átléptem az ivó küszöbét. Erre a csapos visszafordult és dühödten rohant felém, a szomszéd asztaltól is fölugrott a két pálinkázó ember, a csapos fehér kötényében a vezér szerepét vállalva középre állt, beszorítottak a tévé alá, és vöröses arccal, torkaszakadtából azt üvöltötte a csapos, hogy egy csomó ideje be se tettem a lábamat az ivóba. Erre azt válaszoltam, hogy türelem, mert mindenkinek máshogy telik az idő, mindenkinek sajátideje van, és lehet, hogy már nagyon régen nem jöttem be az ivóba, most viszont itt vagyok és azt állítom, hogy a napokban is itt jártam főműsoridőben, amikor az a szemét film ment a tévében, amelyikben a nő a férfi zoknijai közé rejtette a kábítószer, és leszólt egy arra járó biciklis nyomozónak, aki lekapta tíz körmérő a kvázi kábítószeres férfit, aki gyorsan húsz év szigorítót kapott, a nő pedig kiadta albérletbe a lakást, az összegyűjtött pénzből pedig elutazott a tengerpartra, ahol a többszörösen letartóztatott, de bizonyítékok hiányában szabadlábon védekező szeretője várta. A sorozatnak ez az epizódja stímmel, mondta a csapos, de lehet, hogy otthon láttad, és ez nem bizonyíték arra, hogy a közelmúltban az ivóban tartózkodtál. A fejével intett aztán a csapos, a pálinkabűzben pácolódott két ember megragadott, a szódámat meg sem ihattam és a jég is csak fél óra múlva olvadt volna el, és úgy kihajítottak az ivó ajtaján, hogy bevertem a fejem a biciklitámasztóba. Hosszú idő telhetett el mire magamhoz tértem, mert már pirkadt, kelet felől világoskék fénycsík közeledett a város felé. Nem fűtött a bosszú, a zubbonyom belső zsebéből kiszedtem az eszközeimet, és egy egész köteg nehezen észre vehető dróthuzalt. Úgy kötöztem össze a verekedők biciklijét a dróthuzallal, hogy ha majd útnak indulnak, a dróthuzallal lerántsák egymás biciklijéről a sárhányót, a lámpát, a csengőt, a csomagtartót, de főleg a nyergét, s akkor mindannyiójuk segge belecsúszik a nyereg tartó vázba. A biztonság kedvéért az ivó udvarában a csapos többret alvó boxer kutyájának a láncára is rákötöttem egy

hosszabb dróthuzalt, ha netán egyirányban laknak, és nem a terveknek megfelelően, két különböző csillag irányában hagyják el az ivó előtti biciklitárolót. Nem vártam meg az eredményt, hazasiettem a bicikliúton, és amikor kinyitottam a lakás ajtaját, bámulhattam az aranykeretes tükör helyén a csupasz, hideg falat. Kísérteties volt ez a reggel, pontosan arra a reggelre hasonlított, amikor elindultam a város kihalt főterén át, hogy szerezzek magamnak egy megbízható lőfegyvert, amivel álarcban betörök majd a tükörboltba és megszerzem magamnak az aranykeretes tükröt, hogy amikor belépek a lakásba, ne a csupasz és hideg falat kelljen bámulnom, hanem meglássam végre, hogyan áll a bronzolajjal bekent hajamra csúsztatott sapka, amiben éjfél és egy óra között elindulok biciklit lopni.

Szeged

Podmaniczky Szilárd

A posztmagyar mint lehetséges világ beszéd *

Posztmagyarnak lenni annyit jelent, mint tökéletességre törekedni.

A különb-különb teóriák egy darab ideje reménytelenül próbálják rendszerükbe beépíteni annak lehetőségét, hogy nincs igazuk. Amióta azonban ezzel kísérleteznek, kettős játékot űznek. Az a tevékenység, amelynek keretében valaki saját igazát fejtegeti, gyökeresen ellentmond annak, amikor a másik igazának lehetőségét igyekszik elismerni. E kettő: két lelkiállapot, s mint ilyen, egyszerre nem lehetséges. Innen a különböző tudományos beszéd módok kavalkádja és paradoxája. Csak zavart szül, ha a tudomány nyelve feltételes módot használ. A beszéd értelmetlenné válik, s a beszéd módokkal való kísérletezés még inkább. Állítani csak meggyőződéssel és szigorú következetességgel lehet valamit. Az önmagát felszámolni igyekvő beszéd képtelenség. Mással kell próbálkozni, és konzekvensen. Például a beszéd kiiktatásával.

A beszéd csak a jelentéstől való megfosztásra képes törekedni. A *posztmagyar* hallgatás ennek ellenkezője, az összes jelentés megszólítása. Ami kizárólag csak akkor elképzelhető, ha valamennyi jelentésnek lehetősége van, hogy legyen.

* Ez a szöveg az 1991. december 12-én, *Mi az, hogy posztmagyar* címmel rendezett felolvasóesten 22.43-kor szó szerint nem hangzott el. (A szerz. megj.)

Módot kell tehát nekik biztosítani, hogy megfogalmazatlanok maradjanak. Különben kiszorítanak egymást.

Együtt hallgatni annyi, mint tévedhetetlenül beszélni. A hallgatás aktusa nem üres, hanem jelentésektől terhes. Ez a hallgatás nem egy szeminárium zavart csendje. A jelenlévők teljes kapacitása egyesül benne. Ilyenfajta tevékenységet egyedül nem lehet folytatni: önmagunkba zárva automatikusan beszélünk. Az együttlét közrezárja az igazságot, megteremti annak lehetőségét, amely így mintegy „a levegőben van”, a jelenlévők közti térben. A résztvevők között, de senkit sem érintve meg személyesen és senki által sem kisajátítva. Egyéntől egyénig terjed, de ennél mélyebbre nem hatolhat. Gondolatok, a lehetőség eljátszásai se be, se ki. A jelenlévők fekete lyukak a hallgatás terében, s ezáltal végtelenül intezívek és gazdagok.

A teret *posztmagyar* módra betölteni nem mindenki lehet képes. A résztvevők nagyon okosak kell legyenek, bármely beszédre képesek, amit éppen nem folytatnak. Mindez tudós tevékenység, határtalanul koncentrált. A tekintetek nem a semmibe, hanem egymásra irányulnak.

Hasonlóra lehet törekedni az olvasásban is. A *posztmagyar* olvasás felér egy meditációval. Tartalmaznia kell a szövegészlelés aktusát, de nem a szövegértését. A *posztmagyar* olvasás attól a pillanattól, hogy elolvassuk az előttünk láthatót, addig terjed, amikor még nem jutott eszünkbe semmi, az sem, amit elolvastunk. Ez az olvasás a jelek útja a szemtől az agy határaiig. Egyenlő a jelölő puszta érzékelésével. Nemcsak szövegértésre nem törekszik, de a mondat, s a szavak jelentését sem firtatja. Egy ilyenfajta kompromisszum értelmetlen bíbelődésre készítetné. A *posztmagyar* olvasás nem tehet fel kérdést semmiféle jelentésre, arra sem, hogy egy szó szóként, vagy szöveggént viselkedik-e. A szöveget úgymond „pusztán szintaktikailag” érzékeli. Nem más mint ad absurdum vitt gyorsolvasás.

Tévedés azonban azt képzelni, hogy ennek megfelelően bármi heverhet szemünk előtt, akár egy mosócédula is. Ahogy a hallgatás résztvevői, úgy olvasó és olvasott is végtelén lehetőségeket kell magukban rejtсенek. Erre a szerző nem képes: a szerző egyedül van. Írás erről nem szólhat, mert az írás fogalmazás, a fogalmazás pedig a lehetőség eljátszása.

A *posztmagyar* hallgatás részesei együtt olvasnak, és hallgatnak róla.

Item, ha a *posztmagyar* szó értelmét keressük, két utat választhatunk. Vagy felsorakoztatjuk az összes lehetséges jelentést egyet választani nem lett volna értelme összejönnünk, vagy egyet sem fogalmazunk meg. E két módszer tagadhatatlanul ugyanahhoz az eredményhez vezet. Mivel azonban az előbbit járhatatlan útnak tartom, az utóbbihoz csatlakoznék. Az elmondottakat pedig csak azért nem vonom vissza, mert nem a *posztmagyarról* mint a szó jelentéséről, hanem mint szellemi tevékenységről beszéltem. Mire pedig az kezdetét veszi, én már hallgatni fogok.

Szeged

Hárs Endre

Kalandos történet

Elindult az első és követte szép lassan a második, nem is tűnt föl ez senkinek, csak az elsőben ülőknek, és máris gyorsabban haladtak. Mögöttük követték a példát, így keletkezett az üldözés. Az üldözöttek jobbra is néztek és balra is, a menekülésre nem láttak lehetőséget, így, aki nem vezetett, csak mellette ült, a csillogó sálat meg se kötötte a nyakán, elővette a löfegyvert és kicsit kihajolt az ablakon és hátralőtt. Az üldözőnek sikerült kitérnie a lövedék elől és térsa eredménytelenül viszonzta a tüzet. Újabb lövés előlről, ez már eltalálta a szirénát és összetörte. A szilánkok szétrepültek és nehéz már őket összegyűjteni. Hátról most újabb lövések, el is találják a célt, négy luk van már a csomagtartón. A sálas újra kihajol és lő, ezúttal szerencsésebb, eltalálja a sofőrt, a mellkasának a közepén. Az rábukik a kormányra és az autó lesodródik az útról, fölborul, összetörik. Senki sem éli túl, a bűnözők ezúttal egérutat nyernek.

Új kolléga érkezik a rendőrségre, fel is megy a negyedikre, ahol már várják. Bemutatkozik és rögtön bekapcsolódik a munkába. Azon tanakodnak, hogyan lehetne megbirkózni a veszélyes bűnözőkkel. Az új fiú, Jozef, a leszámolás mellett van, ám főnöke, az öreg Milos higgadtságra inti. Egyetért vele a csapat többi tagja is, csak a forrófejű Ignác van Jozef mellett, a fiatal gyakornok. Egy szép, fiatal rendőrnő, Jeanette, lecsendesíti az ifjút és megsíogatja az arcát. Végül meggyeznek: minden módon ártalmatlanná teszik a gengsztere-

ket. A megbeszélés után kávézni indulnak, ám hirtelen riasztást kapnak! Sapka, pisztoly, indulás a járőrautóhoz! Messze, a város másik végéről rablótámadásról kaptak hírt. Pillanatokon belül ott vannak, de útközben Benni, a kövér rendőr, társával, Bertivel, visszafordul, csak úgy csikorognak a kerekek, mert felismerték a múltkori autót, mely csúfosan rászedte őket. Az üldözésére indulnak, még hallatszik, hogy Benni felkiált: Most nem menekülsz! és felhúzza a puskáját. A többiek késve érnek a helyszínre, a banditák már elmenekültek. A helyszínen csak vért találnak és holttesteket. „Kik ezek” kérdezi Milos. „Ők ketten az áldozatok, ő pedig az egyik támadó” mutat a gyár portása a tetemekre. „Sikerült lelőnöm, mielőtt elfutott volna.”

„Szép munka volt” dicséri meg Milos és szemügyre veszi az áldozatokat. Egyszer csak összegörnyed és fájdalmasan felkiált. A többiek köréje gyűltek, szánják. Jozef kérdően pillant Valira, a másik csinos rendőrnőre. „Ő a felesége és ő pedig az árva kis unokájuk volt. Nagyon szerette őket, mindig magánál hordta a fényképüket a tárcájában.” Nagy veszteség lehet, gondolta Jozef. Az asszonyt gyomron találta a golyó, a kisfiút fejen. Milos csak a kertésznadrágjáról ismerte fel.

Milos főlegyenessedett és a többiekhez fordult. Szemében eddig ismeretlen volt a fény, amit ők most benne láttak. Végignézett mindnyájukon, végül Jozefen állapodott meg a tekintete. Egy percre így álltak, aztán Milos bólintott. Egy pillanat múlva már úton voltak. Benniék nyomát követték, akik minden biztonnyal rátaláltak a banda rejtekhelyére. Egy külvárosban érték utol őket, már távolról meglátták az autót. Mire odaértek, Benni már a földön feküdt, kezét rászorította a nyakára, amiből spriccelt a vér. Berti az autó alól tüzelt a túlerőben lévő el-
lenségre.

„Hívjatok mentőt! A gazfickók eltalálták a rádiókat!”

Kiugráltak az autókból, mentőt hívtak és viszonozták a tüzet. A raktárnak, ahol a bűnözők rejtőztek, szűk bejárata volt, onnan lőttek. Lehetetlen volt innen megközelíteni őket. Kiszélték, hogy hátulról hatolnak be az épületbe. Hogy a terv biztosan sikerüljön, Jeanette átöltözött polgári ruhába, a többiek, Vali kivételével, addig elfordultak, és előreosont, hogy ki-

nyissa a kikötő felőli kaput. Egy járókelő senkinek nem tűnik fel az utcán. Őt követte Ignác és Jozef, akik közben összebarátkoztak, valamint Ferdi és Kurt. Elöl eközben Milos és a többiek, hogy eltereljék társaikról a figyelmet, gyilkos tüzet zúdítottak a kapura, nem is eredménytelenül, mert keserves kiáltás válaszolt a lövésekre. Időközben megérkezett a mentőautó, Bennit végre biztonságban tudhatták. Járőrtársa, Berti, megszorította a kezét, így kívánt neki minden jót. Közben egy öreg rendőr felülről próbált meg bejutni. Fölmászott a villámhárítón és az adótorony vasajtáját akarta épp kinyitni, amikor hátulról rálőttek. Szerencsére meghallotta a lövéseket és idejében lehasált. A támadó újra célzott, elsütni a fegyvert azonban már nem maradt ideje, a rendőr fia lenről többször rálőtt és el is találta. A rabló holtan bukott le a létráról. Az öreg rendőr végül berúgta a vasajtót, belőtt a sötétbe néhányat és berontott. A folyosó üres volt. Jobbra megtalálta a tetőre vezető lépcsőt, fölszaladt rajta, és egy ugrással a párkányon termett. Balszerencséjére azonban a rögzítőkötél elszakadt és a lehulló fém zajára fölfigyeltek a bűnözők. Mind tüzet nyitott rá. A lövések szinte kettévágták. Fia, ezt látva, kiugrott a fedezékből és ordítva az ajtó felé rohant, közben megállás nélkül lőtt abba az irányba, ahol utoljára látta apját. Imre, Milos helyettese utánavevette magát, de későn. Maga is alig bírt visszaugrani az autó mögé, a lövedékek milliméterekkel kerültk el. A rendőrök lehajtották fejüket.

„Egymás mellé temetjük őket. A legöregebb és a legfiatalabb rendőr” mondta halkán Milos. Eközben Jeanette kinyitotta a hátsó kaput, és ott várakozott előtte. Egy bűnöző azonban, aki nem tisztelt senkit és semmit, a társával odaosont és foglyul ejtette. Megtetszett neki a szép Jeanette, behurcolták hát a raktárba. Letépték róla a ruháját, hiába sikoltozott, a vastag tölgyfaajtók mögül semmi sem hallatszott ki. Leszaggatták a fehérneműjét is és a vágyaikat betöltötték rajta. Utána az egyik bűnöző elvágta a zsebkésével a lány torkát, nem hatotta meg annak szívből jövő zokogása. Ám ez lett a vesztük...

Ők voltak ugyanis kijelölve, hogy őrizzék a hátsó bejáratot. Miközben Jeanett-tel foglalkoztak, Jozef és a többiek, a meg-

beszélt jelet hiába várván, megközelítették az ajtót. Mivel őrizetlenül találták, beléptek. Túl későn. Jeanette már vérbe fagyva, a két átkozott pedig a nadrágját gombolgatja és a kését törölgeti. A következő percben már halottak voltak. A lövésekre felfigyeltek a bentlévő bűnözők, és az oldalsó bejáraton próbáltak menekülni. Itt azonban Imre állta útjukat embe-reivel. A heves tűzpárbaj után visszavonultak, halottakat és sebesülteket hagyva hátra. Végül úgy döntöttek, a főbejáraton törnek ki. Erre azonban nem került sor. Jozef, Ignác segítségével az algúton át a hátukba került és golyózáporral fogadta őket. Megérkezett Milos is. A gengszterek kutyaszorítóba kerültek, de nem adták föl. Eszeveszett lövöldözésbe kezdtek. Pokoli láрма keletkezett, zengett az egész kerület. A rendőrök már majdnem kifogytak a töltényből, amikor a bűnözők elcsendesedtek. A rendőrök cselt gyanítottak. Ignác vállalkozott a földérítésre. De hiába tartottak a cseltől: a bűnözők halva feküdtek, egytől egyig, utolsó lehelletükkel is még a gyilkos fegyvert szorítva. Megbűnhődtek hát a sok gáztettért, amit ártatlan embereken követtek el.

De a rendőrök sem örvendtek felhőtlenül. Odalett Milos, Todor, Herbert, Igor, Kurt és még sokan mások. A parancsnok Jozef lett, helyettesesül Ignácot nevezte ki a miniszter, bátorságáért. Jozef elvette Valit, Benni elvázott a mentőautóban, Ferdi öngyilkos lett. Két új autót is kaptak a régiek helyett, mert bizony azok eléggé megrongálódtak.

Szeged

Benda Balázs

Rodolf Hervé

1/10/1916 - 1st day of my life.
I was born in the hospital, 1916.

Válság a megújulásban

Merre tartott a francia filozófia a nyolcvanas években?

A *Magazine Littéraire* 1985-ös karácsonyi számában hatvan oldalas összeállítást közölt a francia filozófia helyzetéről *Dix ans de philosophie en France* címmel. Húsz évvel ezelőtt úgymond még a „válság” szót használtuk a filozófia háza táján uralkodó állapotok kifejezésére, jó tíz éve viszont a „megújulás” tűnik a kulcsszónak. A lényeg tehát: mi történt a köz-benső évtizedben?

Pierre Trotignon: *Les Philosophes français d'aujourd'hui* című könyvében egyrészt megállapítja, hogy a háború után eltelt húsz év „a fenomenológia és az egzisztencialista filozófia győzelmének, felhasználásának és fokozatos önkritikájának az évei voltak”. Másrészt leszögezi, hogy még az ún. „humán tudományok” forradalmát is filozófusok, mégpedig a „gyanakvás filozófusai: Marx, Nietzsche és Freud” készítették elő. Trotignon tehát a hatvanas évek filozófiai válságát egyrészt azzal magyarázza, hogy a kor jelentős gondolkodói még mindig nem szakítottak a „metafizikai ontológia előfeltevéseit megőrző” fenomenológiai szemléletmóddal. Másrészt pedig azzal, hogy ugyanők a bontakozó új kísérleteket „empirizmus, pozitivizmus, stb.” ürügyén sorra elutasították.²

1. *Magazine Littéraire* No 225 Décembre 1985

2. Pierre Trotignon: *Les Philosophes français d'aujourd'hui* Paris: P.U.F. 1970. 124. és 113. l. alapján

A következőkben a kibontakozásról, vagyis arról kell, hogy röviden szó essék: mi változott meg az 1965–1975 közötti évtizedben?

„Először is egy ember, egy gigászi gondolkodó, akinek továbbra is az árnyékában élünk: Sartre” írja Dominique-Antoine Grisoni.³ Pontosabban: nem Sartre az, aki megváltozik, hanem a környezet, amelyben példája újra hatni kezd. Sartre ugyanis a „háború utáni ellenállhatatlan áradat ellenére” mely kortársait és az új nemzedékeket egyaránt a „humán tudományok” felé sodorta makacsul kitartott a filozófia mellett: „Íme az a magatartás, mely a hetvenes évek fordulóján modellként szolgált és megszabadította komplexusaiktól azokat, akik éppen hogy sürgősnek vélték a filozófiához való visszatérést.”⁴

„Azután egy esemény: 68 májusa” így Grisoni. 68 azzal járult hozzá a filozófia megújulásához, hogy végérvényesen megszabadított bennünket a 19. század örökségétől. Számosan vélik úgy, hogy a filozófia jelenlegi válságáért az előző század a felelős, és főként a tudományok valamint a társadalom átalakítását szorgalmazó politikai utópiák tekinthetők itt botránykönek. Az egyik azzal, hogy elhitette, képes az emberi tudást olyan magaslatra emelni, ahonnan az egész világ áttekinthetővé válik, a másik azzal, hogy „megbékélt, boldog, felszabadult emberiséget” ígért. 68 azonban végképp 19. századnak minősítette „a pokoli triót: Marxot, Nietzsche-t és Freudot”, akik pedig eddig „a nyugati racionalizmus kritikusainak” számítottak.⁵

„Forradalom a fejekben, végül”, vagyis „a totalitárius jelenség elméletbe foglalása”, mely együtt járt Marx és Freud kritikai felülvizsgálatával, akik az emberiség megszabadítását ígérték a racionalizmustól. Bebizonyosodott, hogy nemcsak a racionalizmus megszüntetésére voltak képtelenek, hanem sokkal inkább e gondolkodásmód rossz oldalainak megszülítéséhez nyújtottak segédkezet.⁶

3. *Magazine Littéraire* Id. szám 17. I.

4. U.o.

5. U.o.

6. U.o.

Grisoni tehát „három törésvonalról” mint három olyan döntő mozzanatról beszél itt, melyek a hatvanas évek közepétől a hetvenes évek közepéig terjedő átmeneti időszakban „feloldották a helyzetet” és a „*nouvelle philosophie*” jelentkezésétől kezdődően új lendületet adtak a francia filozófia fejlődésének.

I.

Természetesen lehetetlen itt ezt a fejlődést mégoly tömören, mégoly összefoglalóan is jellemeznünk. A különböző területeken meginduló kutatások, a különböző közegekben megvalósuló új kísérletek mégis mintha arra vallanának: ütött a klasszikus racionalizmus kedvenc nagy témáival való leszámolás órája. Mint François Châtelet írta 1980-ban: „A jelenlegi filozófiai gyakorlatot az összhorizont vonatkozásában úgy tűnik, hogy a *philosophia perennis* diadalmas állításait alkotó alapelvek közül háromnak: az Észnek, a Szubjektumnak és az emberiség haladási helyeként felfogott Történelemnek a visszavonása jellemzi.”⁷

Ezt az értékelést többen is megerősíteni látszanak a *Magazine Littéraire* már idézett 1985-ös decemberi számában. Többek között Jean-Jacques Wunenberger dijoni professzor is, aki a hetvenes évek elejére kialakult új helyzetből kiindulva elemzi a francia filozófia várható fejlődését. Mindenekelőtt megállapítja, hogy az egzisztencializmus helyébe lépő filozófiai mozgalom, miközben a metafizikát megdöntötte, annyira foglya maradt a humán tudományok tudományos metodológiájának, hogy ezzel a filozófia és „a politikai marxizmus” mellett egy új válfaját teremtetten meg „a dogmatikus racionalizmusnak”. Ez az új forma: „a szcientista formalizmus”, a másik kettővel együtt, a hetvenes évektől kezdve mind erőteljesebben

7. François Châtelet: *Tableau de la philosophie contemporaine en France* In: *Philosopher. Les Interrogations contemporaines* (Matériaux pour un enseignement) Sous la direction de: Christian Delacampagne et Robert Maggiori, Paris: Fayard 1980. 499. I.

háttérbe szorul, helyet adva a monolitikus racionalizmus uralmát felszámoló új mozgalmaknak.

Ez utóbbiak főként az episztemológiát és a politika kérdését érintették. Ám a tudományos és a politikai észből való kiábrándulás sok embert irányított a poétikus, a vallási, sőt a misztikum szférája felé. „A tudományos és politikai abszolútumok hanyatlásának” tehát írja Wunenberger „megfelel ily módon egy teológiai problematika”, mely a francia filozófia jelenlegi fejlődésének harmadik nagy irányultságát jelenti.⁸ Mindhárom irányzatban, az episztemológiaiban, a politikaiban és a gnosztikusban az a közös, hogy „gyanakvással sújtják az uralkodó racionalitást”, ezenfelül még „az egzisztencialista egyhangúsággal és a strukturalista éra egyformaságával” szemben olyan új stílus is jellemzi őket, melyet Wunenberger „háziipari (artisanale) gondolkodásnak” nevez.

II.

Ha a következőkben a társadalmi lét elméleti kifejezésének számító ún. „politikai ész” felbomlasztásának kísérleteivel kívánunk főként foglalkozni, akkor ezt nem azért tesszük, mint ha észrevételeink kizárólag erre a területre korlátozódnának. Ellenkezőleg. Megjegyzéseink sokkal általánosabb természetűek. Arról az egészen általános tendenciáról van szó, hogy a különféle mai filozófiai nézetekben uralkodó létfelfogás, legáltalánosabb szerkezetét tekintve, továbbra is döntő szerepet kíván juttatni a spontaneitásnak, de ezt most, a korábbi felfogásokkal ellentétben, a szubjektív belsőből sokkal határozottabban magára a létre viszi át. Amikor korábbi felfogásokat említünk, akkor nemcsak Bergson ebben a tekintetben nagy hatású munkájára (*Essai sur les données immédiates de la conscience*) gondolunk, hanem a fiatal Sartre-nak arra a megfogalmazására is, amely például a *La Transcendance de l'Ego*-ban található: „a transzcendentális tudat sze-

8. *Magazine Littéraire* ld. szám 18. I.

mélytelen spontaneitás.”⁹ Az ilyen és ehhez hasonló megfogalmazásokban ezek a filozófusok, mégha absztrakt módon is, de legalább fenntartották a belsővel azonosított emberi szubsztancia persze nagyon is formális ellenállásának lehetőségét. A legújabb fejlődésben viszont végképp megszűnik a tudatosságnak még ez az erősen korlátok közé szorított, inkább csak negatívan meghatározott jelentősége is, sőt, már maga a tudatosságra irányuló akarat is gyanúba keveredik, és bűnösnek, kárhoztatandónak bizonyul az ideológusok szemében.

Mindezt röviden előre kellett bocsátanunk ahhoz, hogy Wunenberger alább következő fejtegetéseit a megfelelő megvilágításba helyezhessük. A francia és az orosz forradalom, illetve a nekik megfelelő liberális és marxista politikai ideológia utólagos közös nevezőre hozásának kísérlete rejlik abban, hogy Wunenberger mindkettőben kizárólag a hatalom megragadására irányuló törekvést látja. „A liberális vagy marxista politikai filozófia, írja, egészen a hetvenes évekig arra a posztulátumra támaszkodott, hogy a hatalom racionális lényege legitimmé és lehetővé teszi egy egyenlő, szabad és igazságos társadalom megalapítását.”¹⁰

A hatvanas évek végén azonban két tényező, egyrészt az ún. *libertárius* mozgalmak, másrészt a kelet-európai *disszidencia* hatására megváltozott a politikai filozófiának ez az általános tendenciája. A fogyasztói társadalom leleplezésének helyébe a hatalom logikája mögött rejtőző vágyak feletti uralom stratégiájának feltárása lépett, a disszidencia „diskurzus” pedig a forradalmi állam hazugságait állította pellengérre. Mindez új témákat, új motívumokat hívott életre a politikai gondolkodásban. A polgári demokrácia osztályhatalmának kritikáját „az általában vett hatalom genealógiája” szorította ki, ezután pedig minden olyan hatalom elutasítása következett, mely „messianisztikus alibi” mögé igyekszik rejteni „ész és

9. Jean-Paul Sartre: *La Transcendance de l'Ego* (Esquisse d'une description phénoménologique) Paris: Librairie philosophique J. Vrin 1966. 79. l.

10. *Magazine Littéraire* Id. szám 19. l.

erőszak” cinikus szövetségét. Összegezve: mivel minden politika elkerülhetetlenül „totalitárius járvánnyal” fertőződik meg, ezért Franciaországban a sartré-izmusban kulmináló politikai optimizmus végleg idejétmúlttá válik, ellenkezőjébe fordul át, és a politika előli meneküléshez vezet.¹¹

A hatalom ésszerű lényegének felfogásán nyugvó politikai racionalizmus széthullásának történetét Wunenberger a következőképpen vázolja fel.

Az egyik támadás az ún. „pszichoanalitikus kritika” oldaláról indult ki. „Gilles Deleuze, Félix Guattari, Jean-François Lyotard, Paul Legendre a politikai szférát (...) a vágy öntudatlan ökonómiájára vezetik vissza. (...) A politikai társadalom vágyakozó gépezetek hálózata csupán, melyek között libidinális energiák közlekednek. A demokratikus vagy forradalmi diskurzus idealitását minden axiológiai referenciától megfosztott naturalizmus oldja fel.”¹² Ezzel a támadással párhuzamos a nemrég elhunyt filozófus, Michel Foucault történetibb vállalkozása, aki már magára a tudásra irányuló akaratban mutatja ki az uralom princípiumát. „A probléma már nem annak a például ideológiai tudásnak a kiválasztása, mely megvédhetné a hatalmat a tulajdon eltorzulásával szemben, hanem annak felismerése, hogy hatalom akarása van jelen a tudás társadalmi intézményében.”¹³ Mint ismeretes, a Foucault által vizsgált egyes társadalmi (pl. büntető- vagy klinikai) intézmények története olyan tudás kitermeléséről tanúskodik, amely a racionális áttetszőség ürügyén represszív szervezetet választ ki magából. A tudásban és a tudással valójában magát csak álcázó hatalomnak nincsen előre kijelölt helye, s annál totalitáriusabbá válik, minél inkább elveszti egy hagyományosan gyámkodó hatalom látszatát.¹⁴

A politikai racionalizmusnak ezek az értékelései tehát „minden transzcendens normativitást tagadó, kiábrándult hiperkriticizmushoz vezettek”, mellyel szemben áll az „új filozófusok-

11. U.o.

12. U.o.

13. U.o.

14. U.o.

nak" az ugyancsak a modern hatalom totalitárius lényege elleni lázongása. Ez a lázongás ugyanis *erkölcsi* felháborodásból születik. Ha nem is tartozik az erkölcsi megfontolásokat ki-rekesztő korábbi irányzatokhoz, mégsem előzmény nélküli, mert anélkül, hogy magának is mindig bevallaná, a háború utáni első totalitarizmus elleni filozófiai hadjáratra támaszkodik. Mint ismeretes, a második világháború befejezése után olyan ideológusok, mint J. Monnerot, A. Camus vagy R. Aron felismerték a náciizmus és a sztálinizmus azonos lényegűségét, s ez a felismerés képesítette őket arra, hogy már ekkor felmérjék egy olyan forradalom csalását, „mely a nagy este ígéreteit az államterror oltárán áldozza fel.” Wunenberger szerint azonban a harc mára már erőteljesen „platonizálódik”, ami azt jelenti, hogy a hatalom korrupciója nem a megtévedt államrezon ügye többé, hanem magának a rossznak az ontológiai alakzata: „A politikai akarat, egy új ember hatalomra juttatásával megbízott elvont ésszel azonosulva, diabolikus akarattá alakult át. A nép felszabadító urainak angelizmusa a maga ellenkezőjébe fordult át. A politika szférája kivezető út nélküli börtönné válik. Az Állam, attól fogva, hogy korlátlan hatalommal ruházzák fel és, hogy csálhatatlan akarattal a Jó egyedüli hordozója kíván lenni, totalitáriussá válik.”¹⁵

Végezetül van a politikai ész kritikusaiknak még egy csoportja, akik nem a hatalom kérdését teszik közvetlen vizsgálataik tárgyává, mivel szerintük maga a politika is „szétszóródik a gazdaságban és a társadalmiban.” Ebben az esetben „a modern totalitárius kinövésnek mozgatóereje már nem az enigmatikus hatalom, hanem maga a tulajdon differenciálatlanságába beleroskadó társadalmi test.”¹⁶ Jean Baudrillard és Henri Lefebvre kritikáiról van itt szó, akik ezzel a tömegcivilizáció Ortega y Gasset, R. Guénon vagy M. Heidegger által adott elemzésének útját tapossák.

Ez utóbbi koncepció már átvezet bennünket a modernitás, illetve posztmodernitás manapság főként divatos problémájához. Mindenesetre annyi bizonyos, hogy itt a mai világhállapot

15. U.o.

16. *Magazine Littéraire* Id. szám 20. l.

elméleti felfogásának egyik döntő kérdéséről van szó. Módszertani kérdésről elsősorban, melynek lényege a jelenlegi fejlődéssel szembeni sajátosan romantikus tehetetlenség. Nem véletlen tehát, hogy Wunenberger az alábbi megállapításokkal zárja a 80-as évek francia filozófiájának helyzetéről adott értékelését: „Így tehát három nagy, tudományos, politikai és gnosztikus irányultságán keresztül a francia filozófia története, tízegynéhány éve, egy új romantizmus(féle) irányába látszik tájékozódni.” A racionalizmus, melyet az egzisztencializmus támadott, a strukturalizmus pedig újjáélesztett, most már nem divat, helyét líraibb, de egyben szkeptikusabb atmoszféra foglalja el. A természet és történelem fölötti uralmi stratégiáiban bízó monolitikus ész egy felforgató hullám követi, amelynek eredményeképpen az azonosság, a rend, a szervezettség, a központosítottság klasszikus értékei meghajolnak a különbség, a rendetlenség, a szervezetlenség és a periféria új értékei előtt. „A felvilágosodás utolsó előretolt őrseit pedig egyfajta új »Docta ignoratia« fedi be.”¹⁷

Jellemző, hogy Wunenberger ezeket a megállapításokat nem a gondolkodás válságaként, hanem a filozófia megújulásaként értelmezi. Mint írja, a francia filozófia a 70-es, 80-as években újra megtalálta azt a „szabadságát” és „termékenységét”, amelytől az észfilozófia utolsó megnyilvánulása, a strukturalizmus megfosztotta. Ez azt jelenti, hogy a filozófia lemond specifikus önállóságáról, egy olyan általános ész elveinek kidolgozásáról és rendszerbe foglalásáról, melyek alkalmasak lennének a különféle emberi ismeretek összefüggésekben történő elrendezésére. A filozófia megújulása tehát abban áll, hogy a jelenlegi filozófiai reflexiók pontosan a különböző területeken folyó konkrét kutatásokhoz kapcsolódnak, és ezek eredményeit próbálják meg gondolatilag közvetlenül „hasznosítani”. Wunenberger szerint csak így lehet teljes a felvilágosodás nyomdokain haladó modern racionalizmussal való szakítás.

III.

Ami a posztmodern körüli franciaországi és nemzetközi viták közös kiindulópontját illet itt azt a megállapítást tehetjük, hogy a hetvenes években a modernitás fogalma végérvényesen válságba került. Egységesség tehát csak a válság elismerésének tényében és a modernitás fogalmának értelmezésében uralkodik, ezzel szemben a posztmodern fogalma a lehető legsokértelműbb. A modern először is, mint Christine Buci-Glucksmann írja, egy „univerzális civilizációs terv”, amely az alábbi főbb posztulátumokra támaszkodik: az elkerülhetetlen technológiai haladásból fakadó optimizmus, a történelem biztos értelme, végül: „racionális és demokratikus uralom egy emancipált jövő forradalmi utópiáinak kiszolgáltatót valóság fölött.”¹⁸

Mi jellemzi mármost a posztmodernnt? A lehetséges válaszok először maguk is kérdések formájában fogalmazódnak meg. Vajon „válságdiskurzus-e a posztmodern, olyan „neoirracionalizmus”, amelyet nemcsak bírálni, hanem le is kell küzdeni ahhoz, hogy visszatérhessünk a „klasszikus racionalitásokhoz”: a felvilágosodás és a szubjektum filozófiájához, az új liberalizmussá átinterpretált emberi jogokhoz, a weberi vagy wittgensteini verziók minimális racionalitásához? Vagy inkább a befejezetlen tervként értelmezett modernség neo-konzervatív átalakulásáról van szó csupán, amely még nem merítette ki kritikai modelljeit, mindössze egy „kommunikációs etika” keretei között újra meg kellene alapozni őket, miként Habermas akarja? Végül nem a francia filozófia javaslatát kell-e elfogadnunk, amely szerint a különbség, a másság összes formái mögött egy szubjektumon túli gondolkodás, egy új viszony született meg a jelenhez, a történelemhez, a nyugati filozófia örökségéhez? Természetesen ennek az új gondolkodásnak vagy viszonynak az lenne a fő sajátossága, hogy megszabadul a „metafizikai történetfilozófia” nagy struktúráitól: az egyetlen és lineáris időtől, az új ontológiájától, a hegeli Aufhe-

18. *Magazine Littéraire* ld. szám 41. I.

19. U.o.

bung (megszüntetés-megőrzés-magasabb szintre emelés) történeti dialektikájától. Ezt a megszabadulást úgy kell felfogni, mint dekonstruktív eljárást, amely szétszórja a három kanti kritika értelmében vett észet, plurálissá teszi a racionalitás paradigmáit, és amely „megnyitja az észet az események, a singularitások, a másságok, az aleatorikus, az időbeliségek és az emlékezet játéka előtt.”¹⁹

A kérdések után most nézzük meg, hogyan lehet a posztmodern fogalmát pozitív értelemben is meghatározni. „A posztmodern, írja Buci-Glucksmann, magának a valóság fogalmának válságából születik meg.” Magyarozatképpen hozzáfűzi: „Mintha paradox módon egyesült volna egymással az új technológiák tömeges fejlődése, a tömegkommunikációs eszközök szférájának terjeszkedése a társadalmi konszenzus megteremtésében, sőt, a legújabb tudományos felfedezések is, hogy egyfajta *történeti derealizációt*, bizonytalanságérzést idézzenek elő a nagy bizonyosságokkal, az identitásokkal, a tér-időbeli referenciákkal (a város, az állam, stb.) szemben. ... a posztmodern »a valódinak ebből a kevés valóságából« születik meg.”²⁰ A posztmodern tehát a dolgoknak afféle jelenlegi állapota, amelyben tovább mélyül a szakadék maga a lét és a felfogására szolgáló képzetek között.

Buci-Glucksmann szerint Jean Baudrillard is ezt a növekvő távolságot kívánja jellemezni a „poszt-történelem” kifejezéssel. Történelem tehát csak akkor van, ha van szellemi fejlődés is, az új korszakot viszont éppen az határozza meg, hogy nincs semmiféle elméleti kifejeződése: a látszatok, a színlelések, a szemfényvesztések és a csábítások érája ez, mely a valóság halálához, az ámitás és csalás feltámadásához vezető folyamatba torkollik. Így távolodunk el a modern olyan alakzataitól, mint a termelés (Marx) vagy a vágy (Freud), és így közeledünk egy olyan transzpolitika-féleséghez, „melyet anomáliái (terrorizmus, pornográfia) és »fatális stratégiái« jellemeznek.”²¹

20. U.o.

21. U.o.

Az értékét veszített valóságnak ugyanezzel a kérdéssel találkozunk Paul Virilio könyveiben is, amelyekben többek között a referenciák válságát elemzi. Ennek során azt állapítja meg, hogy az informatika és az új technológiák felgyorsult fejlődése kérdésessé teszik valóság és csupán csak szimulált, valóság és képmás hagyományos hierarchiáját és ellentétét mégpedig egy szintetikus, mind elvontabbá és világméretűvé vált tér-idő javára. Ennek eredményeképpen a valóság-effektus olyannyira kiszorítja a „közvetlen valóságot”, hogy a megjelenés modern esztétikája helyébe az eltűnés esztétikája lép, mint ami alkalmasabb a stabilitás nélküli képek leírására. Létrejön tehát egy olyan világméretűvé vált politikai tér, amelyben az áldozatok eltűnnek.²²

Látjuk tehát, hogy e két utóbbi szerző a valóság megszűnéseként értelmezi korunk fejlődésének bizonyos alapvető tényeit.

IV.

Hasonló a helyzet Jean-François Lyotard munkásságával is, aki 1979-ben megjelent könyvének már a címével is (*La Condition postmoderne*) jelzi, hogy a jelenlegi állapotot „sorsnak” tekinti.

Lyotard szerint a történelmi valóság csalóka jellege az, ami meghatározza a posztmodern tudományos-filozófiai lényegét: a hitetlenséget a nagy szövegek, a nagy elbeszélések tekintetében. Vagyis a posztmodern a megszűnését jelenti azoknak a meta-szövegeknek, amelyek az emancipáció szubjektuma, legyen az a nép, az emberiség vagy a munkásosztály tekintélyével és legitimitásával alapozza meg a valóságot. Ebből következik, hogy a posztmodern nem csupán a valóság visszavonására vagy a „szubjektumon-túliségra” vonatkozik, hanem sokkal inkább a tudás és a tudományok egy bizonyos állapotára, amely véget vet ama filozófiai diskurzus általánosságának, mely a felvilágosodásból veszi eredetét, és

22. U.o.

a szabadságok nagy elbeszélésévé egyesíti a tudást és a hatalmat. A filozófia tehát elveszíti legitimáló általánosságát.²³

A posztmodern filozófiának azonban a modernitás valódi anamnézisének kell elvégeznie. Anamnézist, és nem a múlt, a múlt értékeinek valamiféle nosztalgikus és eklektikus restaurálását, sem pedig rezignált elfogadását látszatoknak, felszíni effektusoknak egy cinikus és nihilista világban. Buci-Glucksmann ilyen anamnézis kísérletét véli felfedezni Lyotard egyik legutóbbi könyvében (*Le différend* 1984.). Először is „a történelemhez való viszonyunk anamnézise: ha már nem létezik legitimáló, általános szubjektum, egyetlen, kijelölt áldozat, azért még nem kevésbé léteznek nézeteltérések, olyan két fél közötti konfliktustípusok, melyek megoldhatatlanok mindkettőjükre érvényes szabály és tanúk hiányában.” Másodszor, „a nyelvhez való viszonyunk anamnézise: ha idiómák megalkotásáról és feltalálásáról van szó ezen nézeteltérések számára... akkor nem azért van-e ez így, mert nem létezik a nyelv, mint egységesített, homogén, *elvileg* a konszenzusra rendeltetett totalitás? A nézeteltérés áthatja a nyelvet. Mondatrendszereinek heterogenitásában a tudás »így van«-ja nem azonos az etika »neked kell«-jével.”²⁴

Ilyen anamnézisek révén kíséri meg a szakítást Jean-François Lyotard minden humanista antropológiával, a létnek mindenfajta visszavezetésével a szubjektumra; ezáltal hozza mozgásba a vizályt a társadalomban és a nyelvben. Mindez együttesen jelenti a posztmodern gondolkodás mint „befejezetlen és befejezhetetlen terv” lényegének körvonalazódását.

Mit tesz hozzá ehhez maga a szerző, aki a nemzetközi posztmodern-vitáknak mindig is egyik nevezetes alakja volt, abban az interjúban, amelyet ugyancsak a *Magazine Littéraire* szóbanforgó 1985 decemberi száma közöl?

Először is felvilágosít bennünket a posztmodern szó keletkezéséről. „Amikor közzétettem a *Condition postmoderne*-t mondja, szándékom nem volt polémikus, nem volt semmiféle

23. U.o.

24. *Magazine Littéraire* Id. szám 42. l.

különös okom, nem vágytam semmiképpen sem vitát kavarni. Mindenesetre nem jobban, mint korábbi munkáimmal. Ennek a tanulmánynak a kezdeményezése egyébként nem tőlem eredt, mivel megrendelésről volt szó, melyet korábban a Québec-i Egyetemek Tanácsa juttatott el hozzám: tanulmányoznom kellett a tudás állapotát a fejlett társadalmakban. Nem érzem tehát magam feszélyezve visszatérni erre, s rögtön kijelentem, hogy a posztmodernitás fogalma először is nem jelöl korszakot, történelmi időközt; másodsor, hogy pontosan arra utal, ami, vagyis egy szóra, egy állag nélküli szóra, ez az ok, amiért választottam, melynek a figyelmeztetésen kívül nincs más értéke. Annak jelzésére szolgál, hogy valami hanyatlani kezd a modernségben.”²⁵

Azután azt tudjuk meg, hogy az igazi kérdésnek, a történetiség kérdésének csakis a modernségre vonatkoztatva van értelme. Itt azonban nem könnyű periodizálni. Azt, hogy honnan kell számítani a modern kor kezdetét és végét, kizárólag tartalmi elemzésekkel lehet csak meghatározni. Ami a korszak lezárulását illeti, Lyotard szinte habozás nélkül 1943-at jelöli meg „operatív dátumként”. „A »végső megoldással«, az új technológiák bevezetésével a háborúba, a polgári lakosság elpusztításának szisztematikus gyakorlatával tagadhatatlanul változás következik be. A modernség ideáljait nyíltan megerőszakolják, nevezetesen azt az alapvető témát, amely már jelen van Szent Ágostonnál ... újra előbukkan az Aufklärungban, a francia felvilágosodásban, az angoloknál, mely kikötötte, hogy mindaz, amit a tudományok, a technika, a művészet és a politikai szabadságok terén teszünk, egyetlen közös céllal rendelkezik: és ez az ember emancipációja. Erre vonatkozóan az egyik is és a másik is arra helyezi a hangsúlyt, ami érdekli: a liberális kapitalista a szegénységre, a marxista a munkára, a francia változatú republikánus a tudatlanságra. Vitatkoznak a végtelenségig, de mindnyájan egyek annak elis-

25. *Magazine Littéraire* id. szám 43. I.

merésében, hogy ezek a gyakorlatok végül is egy emberiség létrehozására szolgálnak.”²⁶

A kezdet időpontjának meghatározása ennél jóval nehezebbnek tűnik. Lehetne szó arról, hogy például a már idézett Szent Ágostont tegyük meg a modernitás kezdetének, hiszen a kereszténységtől örököltük a történelemnek azt a szemléletét, mely folyamatos mozgás az emancipáció felé. De ugyanúgy lehetne kiindulópont Descartes, Leibniz, a nagy enciklopédisták vagy éppenséggel a francia forradalom is.

Ennél azonban sokkal lényegesebb és tartalmibb kérdés a legitimáció hanyatlásáé. Először is a kommunista ideálokat illetően nyilvánvaló a hanyatlás. „Jelenség, amit komolyan kell venni figyelmeztet Lyotard, mert azt jelenti, hogy az osztály nélküli társadalom alternatívája eltűnt, amit nem könnyű lenyelni: sokan az én generációból ebbe haltak bele.”²⁷

A másik példa: a liberális kapitalizmus csődje. Ennek receptjeit követve ahelyett, hogy az egész emberiség eljutott volna a gazdagsághoz, az emancipáció *sine qua non* feltételéhez, éppen ellenkezőleg, azt látjuk, hogy „jelen pillanatban az emberiség kétharmada nincs sem anyagilag, sem szellemileg abban a helyzetben, hogy részt vegyen az egész emberiséget érintő közös döntésekben. Íme két frappáns példája a legitimációk hanyatlásának.” Talán nem feltétlenül a kapitalizmus legitimációjának vágya készteti Lyotard-t interjúja végén annak megállapítására, hogy egy dolognak azért szükségszerűen továbbra is fenn kell maradnia a modernből: és ez a tudományos-technikai fejlődés. Az égető szükségszerűség pedig amire hivatkozik, a következő: „a föld evakuálásának szükségessége négy és fél millió éven belül, mert a nap fekete novává válik.”²⁸

A modern és posztmodern ellentétéről folytatott vita e felettébb vázlatos áttekintése után most új oldalról pillanthatjuk meg a francia filozófiai gondolkodás ama válságát, amely a

26. U.o.

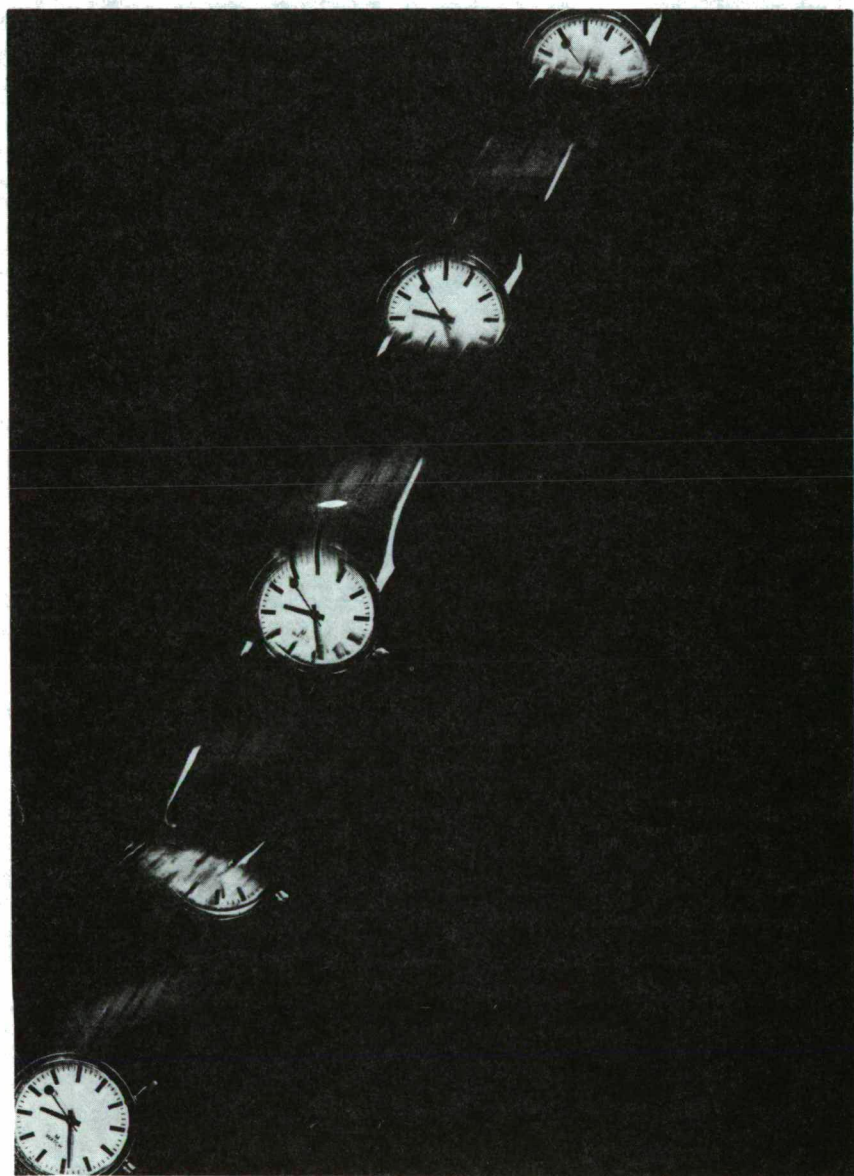
27. U.o.

28. U.o.

meghirdetett filozófiai fellendülés ellenére még a 80-as évek végén is változatlanul tartott. E vita tulajdonképpeni tárgya, ismételjük: viszony a múlthoz, viszony a jelenhez. Nem egészen elfogulatlan viszonyulásról van szó, éppen ezért a múlt illusztráció csupán a jelen számára: méghozzá annak illusztrációja, hogy mennyire képtelen az a modernitást éltető gondolat, miszerint valamilyen részleges gyakorlat akár az egész emberiséget is emancipálhatja. A francia filozófia, mely ezzel a posztmodern felismeréssel lépte át a 90-es évek küszöbét, még nem termette meg eme „illúziótlan” korszakának valódi gyümölcseit. E terméketlenség azonban messzemenő jelentéssel bír: mindenki számára nyilvánvalóvá teszi annak a klasszikus cselekvésfilozófiának a válságát, mely az egyéni praxisok változatlan észelvekből kiinduló normatív szabályozásával kívánta elősegíteni a közjó érvényesülését. Mindazok alapján, amit fentebb már elmondtunk a francia filozófia legújabb fejlődéséről, nem látszik valószínűnek, hogy e fejlődés utolsó fokaként a posztmodern filozófia lenne, azzal, hogy az általános kategóriáját minden megvalósulási formájában nemlétezőnek nyilvánítja és ezzel a individuális gyakorlatok egyedi körülményeikbe béklyózottságát hirdeti, az imént jelzett morálfilozófiai válság felszámolásának lehetséges kiindulópontja.

Szeged

Dékány András

Erdély Dániel

ANIMA MEA IN RUINIS¹

„L'âme ne sait pas dire moi.”

Joe Bousquet

„Egyszer régen létezett...” ilyen szavakkal kellene elindítani a szubjektum témájára irányuló posztmodern beszélgetést. Jacques Derrida még a hatvanas években egyik esszéjének, bizonyára nem ok nélkül, a *La fin de l'homme* címet adta, mi ma a történelmi távlatnak köszönhetően írhatjuk le: „Egyszer hajdanában élt az ember, és benne az ő lelke.” Derrida természetesen nem egyértelműen gondolta: a *la fin de l'homme* fogalmát a maga kettős jelentésében fogta fel, mint véget (befejezést) és mint célt (lat. finis). Ám a vég nyomatékosabbnak tűnik a célnál, s Derrida esszéje azon filozófiai hagyomány nyomdokait követi, amelyből nem csupán Arisztotelésznek az explicite *De anima* címet viselő írását örököltük, hanem más szövegeket is, amelyek úgyszintén az emberről szándékosnak beszélni. A „humanitás” fogalma a díszítő jelzők területére költözködött át, az „emberi lélek” pedig „l'âme poétique”-ké

1. Előadásként elhangzott *A szubjektum a posztmodernizmusban* témakörű Nemzetközi Kollokviumon (Ljubljana, 1989. október). A francia nyelvű referátumot a többi tudományos dolgozattal együtt a Szlovén Esztétikai Társaság külön kladványban adta közre. A tanulmány horvát nyelvű, némileg módosított változata az újvidéki *Polja* c. folyóirat 1990. novemberi (un. Textus) számában kapott helyet. (Fordításom alapjául ez utóbbi szolgált, a francia szöveget pedig a fogalmak pontosításakor forgattam nagy haszonnal. P.GY.)

átalakulva, a költészetben próbált menedékre lelteni. A teljes benső a romantika tulajdona maradt. Elmúltak azok az idők, amikor egy filozófus leírhatta: *anima mea in ruinis*. A szubjektumról és a szubjektummal összefüggő kérdésekről századunkban folytatott vitákban tájékozott emberek természetesen nyomban meg fogják jegyezni, hogy ez a téma szükségszerűen Kanthoz és Hegelhez vezet, s hogy a szubjektum önazonosságával, továbbá a szubjektumnak mint polgár egyednek, mint a polgári társadalom alapelveként az önmeghatározásával kapcsolatos kérdéseket érinti. Hegel, mint tudjuk, a szubjektivitást az *új és modern idők* elveként fogalmazta meg (Habermas 1988, 21). De a modern idők elmúltak. A szubjektum mint önálló monád lelépett a világszínpadról, s minden bizonnyal egy másféle filozófia jelmezébe tér majd oda vissza. Mert nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy egyes hagyományos eszmerendszereknek (vagy ismeretelméleteknek), mint például, a szubjektum burzsoá ideológiájának, a széthullása és szétrombolása nem jelenti egyúttal a szubjektum végleges eltűnését is (Eagleton, 1985). A modern idők színpalai meglehetősen kiszolgálták a maguk idejét, ezért valamit tenni kell velük: eltüntetni vagy újrafesteni. Elvetni vagy átvenni, ez alapján véve posztmodern dilemma. A posztmodernre jellemző elméleti pluralizmus a szubjektumra összpontosító vitában is megnyilvánul: míg a posztstrukturalista posztmodernizmus elfogadta a „szubjektum halálát” (az alkotóét is meg az emberét is), addig a neokonzervatív posztmodernizmus a szubjektumhoz (az alkotóművészhez) való visszatérést hirdette (Foster, 1984). Tekintet nélkül a szubjektummal kapcsolatos véleménycserének a középpontból való elmozdulására, a szubjektivitásnak a burzsoá individualizmusban történő megalapozása óta, a posztmodern a modernnel szemben nyitott marad. A posztmodern nézőpontjából a modern egységes korszaknak tűnik, a szubjektum önazonosságának mítoszán alapszik. Azok szemében viszont, akik a modernben éltek, egység és állandóság nélkülinek látszik. Már Baudelaire ama *menekvőt és múlandót* nevezte *modernnek*. S íme, ezt írja a modernről Paul Valéry, a klasszikus-modern író, egyike

azoknak, akiket a posztmodern soha nem fog kisajátítani úgy, ahogyan kisajátította Joyce-t vagy Becket-et:

„Une époque, peut-être, se sent *moderne*, quand elle trouve en soi également admises, coexistantes et agissantes dans les mêmes individus, quantité de doctrines, de tendances, de »vérités« fort différentes, sinon tout à fait contradictoires. Ces époques paraissent donc plus compréhensives, ou plus éveillées que celles où ne domine guère qu'un seul idéal, une seule foi, un seul style” (*Triomphe de Manet, Oeuvres II*, 1927).²

Valérynek a modernt érintő töprengéseiben az a döntő, hogy nem azt mondja: „une époque *est* moderne”³, hanem: „une époque *se sent* moderne”⁴. Ez azt jelenti, hogy a modernitás kérdése a szenzibilitás elvéhez kötődik. S inkább „modern érzékenységről” szoktunk beszélni, mintsem modern elméletről vagy modern filozófiáról (kivéve kronológiai értelemben). Elmondhatjuk-e a posztmodernről illetően is, hogy egy korszakot érzünk modernnek vagy valahogyan másnak? Vincent Descombes pontosabb distinkciókat kínál fel a posztmodernről folytatott eszmecserében, különbséget téve posztmodern, posztmodernizmus és posztmodernitás között:

„1.le post-moderne, ou remise en question des fondements théoriques de toute l'orientation moderne de la pensée;

2.le postmodernisme, ou le fait que certains puissent douter de la valeur libératoire du modernisme;

3.la postmodernité, ou le déclin de l'héroïsme de la vie moderne”.⁵

2.„Talán egy kort akkor érzünk *modernnek*, amikor az egyformán befogadásra talál, koegzisztál és hat egyazon individuumokban; mennyi sok tanítás, törekvés, különféle szilárd igazság, amelyek egyébként teljesen ellentétesek. Tehát érthetőbb vagy élénkebb korszakok tűnnek fel, amelyekben aligha egyetlen eszmény, egyetlen hit, egyetlen stílus uralkodik. (Manet diadala)”

3.„egy kor(szak) modern”

4.„egy kor(szako)t érzünk modernnek”

5.„1. (a) posztmodern, avagy a gondolkodás teljes modern irányultságát alátámasztó elméleti alapoknak a kérdésessé tétele;

2. (a) posztmodernizmus, avagy a tény, hogy bizonyos hatalmak kételkednek a modernizmus felszabadító értékében;

3. (a) posztmodernitás, avagy a modern élet heroizmusának alkonya.”

Descombes megkülönböztetéseiben az elmélkedés két irányát kell elválasztanunk egymástól. Az egyik megközelítés azon módok vizsgálatára ösztönöz minket, amelyek szerint a posztmodern a modernnek az elméleti alapjait teszi kérdésessé; a másik pedig arra, hogy vajon a szubjektum azon elgondolása, amelyet a modern ajánl fel, valóban az „önazonosság mítosza”, konzervatív és zárt teória, avagy nem rejti-e magában a „valeur libératoire” bizonyos töltetét, nem hordozza-e a skizofrén, tudathasadásos szubjektum eszméjét. Végül, Freudon kívül nem kell-e említést tenni egy másik személyről is? Mi történik akkor, ha a „valeur libértatoire”-ról szóló modern vitában *pro* érvként a „klasszikus” Paul Valéry-re is hivatkozunk?

Valéryt az „irodalom” gyűjtőnév és az „irodalmár” egyedi megjelölés mögött fedjük föl: Az *Ifjú Párka* és a *Monsieur le Teste*, valamint sok-sok esszé szerzője. Nagyszámú prózai és lírai alkotása mellett Paul Valéry az 51 év alatt megírott 26 000 naplóbejegyzését, 260 naplójegyzetét hagyta maga után. E följegyzések minden nap kora reggelén születtek meg, s efféle származásukból fakadóan napló jelleggel bírnak. Azonban Valéry *Les Cahiers*-jének darabjai tér- és időmegjelölés nélkül íródtak, s legnagyobb hányadukban a konkrét napoktól és eseményektől függetlenek. Valéry naplóföljegyzései, szoros értelemben, elméleti jellegűek. Az író valódi életrajzából semmit sem fedve föl, sajátos elméleti, értelmi életrajzot nyújtanak. Élete folyamán még maga Valéry megkísérelte több, tematikailag összefüggő egészbe szerkeszteni e sokezer, áttekinthetetlen oldalt, e töredékes följegyzéseket. Mi több, a „fejezeteknek” is ő adott címet: *Ego, Ego Scriptor, La Littérature, La Langue, L'Esthétique*... Viszont jegyzeteinek egyberendezése csak halála után fejeződött be teljesen. Valéry följegyzései még tárgyi egészekbe sorakoztatottakként is töredékesek maradnak: világos, hogy a fragmentáltság nem csupán a kronológiai rendből történő kilépésnek, illetőleg az élet elsődleges időbeli folyamatosságából való kiszakítódásnak a következménye, hanem Valéry gondolkodásmódjának benső sajátossága. Gondolatvillanások, melyeket egy zárt, deduktívan levezetett logikai rendszer soha

sem hív létre, nem azért, mert erre nem volna képes, hanem mert azt fontolgatja, ami benne széttépett és nem identikus. „Véletlenszerűen éltem, ám összefüggően gondolkodtam.” mondja Valéry, mintha önmagát gúnyolná. Arról, ami véletlenszerű és töredékes, olymódon kell gondoskodni, hogy töredékes és véletlenszerű maradjon. Érezvén, hogy csupán *vázlat*, Valéry följegyzéseit is vázlatoknak, esszéknek, tanulmányoknak, terveknek, egyvelegeknek, kóborlásoknak nevezte el: olyan szavak ezek, amelyek a *lezáratlanságot* és a *nyitottságot* tartalmukként és végcéljukként hordozzák. Amennyiben a *Cahiers* Valéry önéletrajza, abban az esetben nem életéről szóló elbeszélés, hanem énségének, számtalan „én”-jének elmélete, sajátos „önfilozófia” (Jay), önmaga filozófiája.

Mi rokonítja mégis Valéry *Cahiers*-jét a naplóirodalom műfajával? Mindenekelőtt a naplóírássra alapvetően jellemző a magányosság, elszigeteltség, monologikusság. Természetesen: látszólagos magány, látszólagos monológ. Minden napló feltételezi a Másikat, akár úgy, hogy az Ént egy Én és Te közötti bensőséges párbeszédbe oldja fel. Sziget-ember, „toi qui est l'isolé”⁶, lehetne valamennyi napló mottója. Azt, amit itt írok, csak nekem írom, ám önmagamát nem tudom megírni. „Je ne puis m'écrire”⁷ (Barthes). Ez nem az *én naplóm*, hanem *énem naplója*, mondja Valéry. Ezen eltérés alapvetőnek tűnik: nekem nincs naplóm, hanem én vagyok a naplóé, nekem nincs elbeszélésem, hanem én vagyok az elbeszélésé, nekem nincs beszédem, hanem én vagyok a beszédé. A különbség önmagunk és életünk, önmagunk és beszédünk teljes birtokba vételének a lehetetlenségére figyelmeztet. A diszkurzus erősebb nálunk. Ezért nem csoda, ha ma ismét felvetődik a szubjektum kérdése, de mint a szubjektum diszkurzusával összefüggő kérdés. Újra fontossá válik, hogy ki ír és ki beszél, mondja Huyssen. A szubjektum a diszkurzusok (a tudományos szöveg diszkurzusának, a poétikai diszkurzusnak, a levél diszkurzusának, az önéletrajzi diszkurzusnak, stb.) hálójának foglya.

6. „te, aki elszigetelt vagy”

7. „Önmagamát képtelen vagyok megírni.”

Az ember, az emberi lélek, a szubjektum és az individuum fogalma Valérynél az egyszerű egyes szám első személyű személyes névmással, az *Énnel* (*Je* és *Moi*), cserélődik fel. A legtermészetesebb, hogy az, aki naplót ír, önmagát „én”-nek mondja. Ám nyomban harmadik személyben vetődik fel a kérdés: Ki az az „én”? nem pedig: Ki vagyok „én”? Az első személytől a harmadik személy irányába történő elmozdulás az önéletrajz műfaja esetében nem szokatlan: nemcsak Ceasar, hanem a középkorban élő szerzetesnők is harmadik személyben írták vallomásaikat. Az elmozdulás jelentőségét annak felismeréséből meríti, hogy az „én” fogalma nem létezik. Benveniste lingvisztikai nézőpontból figyelmeztet bennünket, miszerint az „én” névmás csupán egy funkciót tölt be azzal, hogy valamilyen névre vagy entitásra utal, amely névvel nem jelölhető meg (Lejeune). Az „én” közvetlen és nyilvánvaló referenciájának a naiv bizonyossága mögött a *Moi et personnalité*, *Ego, Ego Scriptor* fejezetekben Valéry az „alanyiság elméletét” alakítja ki. A „ki az az »én«” kérdés a „kik azok az »én«-jeim” kérdéssé bomlik; egyetlen testbeni, egyetlen (individuális) név alatti önazonosságunk látszólagosnak mutatkozik. Az, ami valamely identitás egyedi megjelölése alatt marad, a belső tény, hogy „énjeim mások számára több én”.

Valéry elmélete számára a *moi* és a *personnalité* közötti különbségtétel alapvető. A *personnalité* az, amit mások látnak, *személy*, amellyel megmutatkozunk a világnak. Ezt az identitást csak a személynév és a testek közötti határok által hordozott megjelölés ereje szavatolja: nemcsak látszólagos, de hamis is. Paul Valéry Lacan módjára gondolkodik: a szubjektum sokkal több annál, mint amit az egyén „szubjektív”-ként, „személyisége”-ként él át. Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy, akárcsak a pszichoanalitikai gyakorlatban, a szubjektív *én* (*moi*) nem azonos a körülménnyel, amely feltárlódik: a diszkurzus értelmét mindig a szubjektív *moi* (illetve *je*) és a megnyilatkozás közötti viszonyban kell keresni. Ki kell lépni a „perszonalitásból”, hogy be tudjunk lépni a *moi*-ba, tanított bennünket Valéry. Az, ami kifelé, mások irányába egészként, teljességgként hat, valójában csak az egész része, s így

kevésbé fontos. „*Le tout, c'est moi*”⁸, mondja Valéry. A *personnalité* énünk utánzásrendszere, a szokások és az emlékek rendszere, által teremődik meg. A *personnalité* az állandóság és az önazonosság látszatát nyújtja. A valódi identitás azonban a benső önazonosság látszatát nyújtja. A valódi identitás azonban a benső *moi*-ban rejtőzik, és nem ismerhető meg. Az (ön)azonosság, paradox módon, nem engedi magát azonosítani:

„Az, amit számomra is ismeretlenként hordozok, az, ami én né tesz.” (...) „Bizonyosak vagyunk abban, hogy történjék bármi is, bennünk valami nem fog megváltozni. Ez nem biztos, de ezért vagyunk bizonyosak. A megtörténtek között fennálló viszony számunkra változatlanok tűnik; s a jövőbe vetítjük ki.”

Mások szemében a *personnalité* tesz minket egyénekké, személyekké, egyéniségekké. De az, ami valójában megteremt bennünket, személytelen, személyfölötti. Hogy be tudjunk jutni a *moi*-ba, a személyiségből kell kilépnünk. Az *én*hez viszonyítva minden más külsődleges és idegen; számára élete is idegen. A valóságos ember, a valóságos élet pusztán töredék, egy módozat, énünk átalakulásainak egyike. Az *én egy bizonyos fajta lehetőség*: „a változás lehetősége, a feledés örök ifjúsága, Protheus, lény, aki nem láncolható le, körforgás, szerep, amely újjászületik, én, aki teljesen új, sőt megsokszorozott lehet, több egzisztenciával, több dimenzióval, több történettel bíró.”

Önmagát illetően senki sem rendelkezhet világos elképzeléssel, egyértelmű elgondolással. Az *én* nem egyetlen: „Az »én« lehet, hogy pusztán fikció, egyaránt hasznos és egyaránt tagadható, akár csak az éter. Arra szolgál, hogy az abszolút mozgásban higgyünk, ama hit pedig szükségszerű. Önazonosságunk gondolataink elsődleges eszköze, amely nélkül az anyagi testekhez lennénk hasonlóak, gondolatunk pedig csupán következmény vagy inkább korlátlan helyettesítés valamely test átalakulásainak következményeként. (...) Az egyén kevés vagy semmi, az Én minden.”

8. „Az egész, az én vagyok.”

Le moi pur Isten utolérhetetlen formája. *Le moi* az ember szemében változatlanok rendszere, centripetális erő, amely szerteszóródott részeinket gyűjti egybe. A *Moi* nem szubsztanciális, hanem relacionális. Az *ipseitas* fogalmát alapozza meg, de nem *ipse*. Nem az önmagával azonos szubjektum, hanem a többszörös, megsokszorozott és személytelen alanyiség. Valéry saját magával folytatott, de végtelen párbeszédében a világos és mélyreható kérdést is felveti: miért mondom azt, hogy „álmodtam”, amikor azt kellene mondanom, hogy „álmodom”? „*Le moi se dit moi, toi ou il; il y a les trois personnes en moi. La Trinité. Celle qui tutoie le moi, celle qui le traite de Lui.*”⁹ Az isteni Szentháromságot gyakorlatilag önmagamban érzékelem. Valéry tapasztalati felismerése, hogy sokezer énünk létezik, hármasságba vagy kettősségbe tömörítetten: Én, Te, Ő; Én és a Másik. Ez annak gyakorlati ismerete, hogy a Túloldali az Énen keresztül beszél, hogy az *ÉN* szabad teret biztosít, aholis az *Ő*, a *Másik* nyilatkozik meg. A középkor azon tételre alapozta vallomáselméletét, miszerint: önmagam-ba megyek Istenig; Szent Teréz azért imádkozott az Úrhoz, hogy az őrajta keresztül szóljon. Századunk Istent a *Másikkal* helyettesítette. Azt mondja Rimbaud: „*Le moi, c'est l'autre*”.¹⁰ Lacan pedig: „*L'inconscient est le discours de l'Autre*”¹¹. Az *én* csupán a diszkurzus szakkifejezéseivel határozható meg. Az *én* a megnyilatkozás képességének produktuma. A szubjektum az elsődleges beszédaktusba, a *loquor*ba, van helyezve, az elsődleges beszédaktus, *loquor*, pedig ama helyre van állítva, amelyet a kartéziánus hagyományban a *cogito* foglalt el. A határ, amelyet át kell lépni, többé nem a *gondolkodni* és a *beszélni* közötti határ, hanem a *parler* és a *se parler* közötti határ: az én nem fejezheti ki önmagát, ami egyedül a rendelkezésére áll, az a *discours de moi*.

9. „Az én énnék, ténék vagy őnek nevezi magát. Az énben három személy rejtőzik. A Szentháromság. Az, akit tegez az én, az, akit őnek mond.”

10. „Én a másik vagyok.”

11. „Az öntudatlan a Másik diszkurzusa.”

A világot a szöveg váltja fel, a másik Te helyébe a benső másik Te kerül. Az embernek nem kell Goethének lenni, hogy saját Eckermannnal rendelkezék: mindenkinek megvan a maga Eckermannja, önmagával mindenki folytathat párbeszédet. Az önmagunkkal folytatott végtelen dialógus végtelen szöveg és tudomás arról, hogy az *én* nem fejezhető ki. Az önazonosság meghatározása helyett a fragmentált, a tudathasadásos, a megosztott szubjektivitás tere nyílik meg. Az önéletrajzi, a vallomás jellegű diszkurzusból, a visszatérés lehetősége nélkül, a pszichoanalízis és a pszichoanalitikai vallomás területére lépünk. A napló *writing cure*-jét a *talking cure* váltja fel, az alany fogalmához pedig a következő jelzők járulnak: décentré, défracté, dispersé, discontinu.

A vallomás modellje azon pont, amely lehetővé teszi a pszichoanalitikai és a naplóbeli (önéletrajzi) helyzet közötti általános analógia felállítását. Elméleti szempontból döntő kérdés, hogy vajon a saját életnek az elbeszélés általi rekonstruálásáról vagy megteremtéséről van-e szó. A *Farkas-ember eseté*-ben arra figyelmeztet Freud, hogy a pszichoanalitikai vallomásban nem a valóságos eseményeknek az emlékezet által történő megismétléséről van szó, hanem megalkotásukról. Az események az elbeszélésben és az elbeszélés által konstruálódnak meg. A szubjektumnak létre kell hoznia nyelvét, meg kell alkotnia diszkurzusát, hogy annak segítségével elmondja a róla szóló elbeszélést, személyes történetét. A gyermekek jelenetei a *Farkas-ember eseté*-ben a képzelet szüleményei, amelyek jelképesen az igazi vágyakat helyettesítik. Lacan szavai szerint: az, amire megtanítjuk a szubjektumot, hogy tudattalanját történeteként fogja fel, illetőleg abban segítjük, hogy azon tényeknek a már felépített történetét tökéletesítse, amelyek életében előzetesen „fordulópontot” jelentettek. Vallomást téve, önmagát elbeszélve a szubjektum élete elfogadására válik késszé, arra, hogy meghajoljon sorsa előtt, hogy vállalja elbeszélését. A *discours de moi* felmérhetetlen alkotóerővel bír: az elbeszélés révén ez alkotja meg a szubjektum életét, ez ajándékozza meg vele. Múltja önmagában nem áll fenn, kizárólag diszkurzív, narratív alkotásokban létezik. A páciens nem emlékezete segítségével idézi föl az eseménye-

ket, hanem a nyelvvel alakítja és alakítja át azokat. Tények helyett jelenetekkel és képekkel rendelkezünk. A múlt diszkurzív és szimbolikus. Valéry mélységesen tudatában van annak, hogy a nyelv képtelen áthidalni a múlt és a jelen közötti szakadékot. Tagadja az önéletrajz hagyományos fogalmát („én”, aki a vele valóban megtörténtekeket beszél el), mivel nem hisz az eseményekben, tagadja a napló és az önéletrajz alapvető történetelvét, valóságelvük erejét, azt, hogy a történőt vagy a megtörténtekeket mondják el. Valéry azon diszkurzus ellen lép fel amely „egy valóságos nevében” szól, „amely azt meséli el, ami történik vagy ami megtörtént” (Certeau). Évszázadokon át a történetírás és a tudomány éppen azért részesült előjogokban, mert mint „egy jelen vagy elmúlt valóság ábrázolását” (Certeau) hozták létre. Valéry jól tudja, hogy még akkor is, amikor azt gondoljuk, hogy valami elmúlt dologról beszélünk, az nem annak összegzése, ami megtörtént, hanem *„beavatkozás a múltba”*. Az időstratégia, amelyet Valéry meg a pszichoanalízis indítványoz számunkra, nem azonos a történetírás stratégiájával: folytonosság és okozatiság helyett diszkontinuitást és önálló effektusokat javasolnak. Az emlékezet terének felosztását a váratlanság és az előre nem láthatóság elve irányítja, az ismétlés elvével párhuzamosan.

Az események soha vissza nem térően mögöttünk vannak, s ha éppen akarjuk, kesereghetünk utánuk, mögöttünk vannak, s mi csupán a róluk szóló elbeszéléseinkkel rendelkezünk.

A szavak világa az, amely megteremti a dolgok világát. A realizmus, a dolgok valósághű felelevenítésének kíváncsi helyett a pszichoanalízis sokkal szigorúbb elvárásokkal lép föl: az igaz beszéd követelményével. Tekintet nélkül a naiv fogadalomra, amelyre minden napló- és önéletrajzíró hajlamos (az igazat mondom), a pszichoanalízis a tudattalanhoz viszonyított igaz beszéd követelményét támasztja. Amennyiben a beszéd az, amely megalkotja az ember történetének igazságát, akkor a beszéd az, amely „őrzi” az igazságot. A pszichoanalízis és az irodalom akkor veszíti el igazságra való jogát, amikor az igazságot a „megtörtént” valóságelvével méri össze. Amennyiben az így meghatározott valóság „túloidali”

igazságát áthelyezzük, annak határai is elmozdulnak, amit fikciónak és nem-ismertnek neveztek. Lyotard elgondolását támogatva: ideje, hogy az elmélet megszabaduljon a pártatlanságától és érinthetetlenségétől, hogy megismerje szövegszerűségét ahelyett, hogy segítséget keresvén a tényeket kutassa. A szubjektum áthelyeződése, ami a pszichoanalízisben játszódik le, ahol az analízis az analízis alanyává válik, vagyis annak az áthelyeződése, ami tárgy volt az ismeretek alanyának helyén, előfeltétele azon határok elmozdulásának, amelyek egyértelműen szétválasztották a tudást a nem-tudástól, az igazságot a fikciótól, a filozófiát és elméletet az irodalomtól. Valéry a szubjektum átminősítését a személyfölötti, imperszonális önreflexió nevében a valóságos, személyes „én” elszemélytelenítésével kezdi, és mint az önéletrajzi diszkurzus elméletivé történő átalakítását, mint a személyes történet önreflexióvá való átfarmálását bonyolítja le. A *discours* és a *récit* fedik egymást: ideje, hogy szembesüljünk az elbeszéléssel, amely önreflexióvá vált, az elbeszéléssel, amely teoretizálássá lett. Valéry *Cahiers*-je a napló, az önéletrajz sajátos elméletét fogalmazza meg, amely azt állítja, hogy lehetetlen naplót írni, hogy lehetetlen *valóban* önéletrajzi szövegeket írni. Az önmagunkra irányuló írásból a bármely „én” önmagára összpontosító írásának az elméletébe történő átlépés, olyan átlépés, amely az egyéniről és a személyesről való lemondásával, a „perszonalitásról” való lemondásával nem veszíti individualitásából: Valéry Valéry marad, sokszoros és egységes, ugyanakkor megismételhetetlen. Az önéletrajz mint önfilozófia, teljesen másféle megvilágításban, mint amilyenben Szent Ágoston *Vallomások*-ja megszületett. S nyolcszáz év távlatából, az időtávlatból, amely hosszabb is lehetne, ismét kijelenthető: *anima mea in ruinis*. Vagy Borges idézhető, aki Valéryről írva, William Hazlitt Shakespeare-nek szentelt szavait idézi: *He is nothing in himself*. Ki ő? Én vagy valaki más, valaki harmadik?

Szakirodalom:

Certeau, Michel de: *Histoire et psychoanalyse entre science et fiction*. Gallimard, Paris, 1987.

Descombes, Vincent: *Proust, Philosophie du roman*. Editions de Minuit, Paris, 1987.

Eagleton, Terry: „Capitalism, Modernism and Postmodernism.” *New Left Review*, 152. 1985.

Foster, Hal: „(Post)Modern Polemics.” *New German Critique*, 1984.

Freud, Sigmund: „Slučaj Covek-vuka.” in: Gardiner, Muriel: *Covjek-vuk o covjeku-vuku*. Naprijed, Zagreb, 1981.

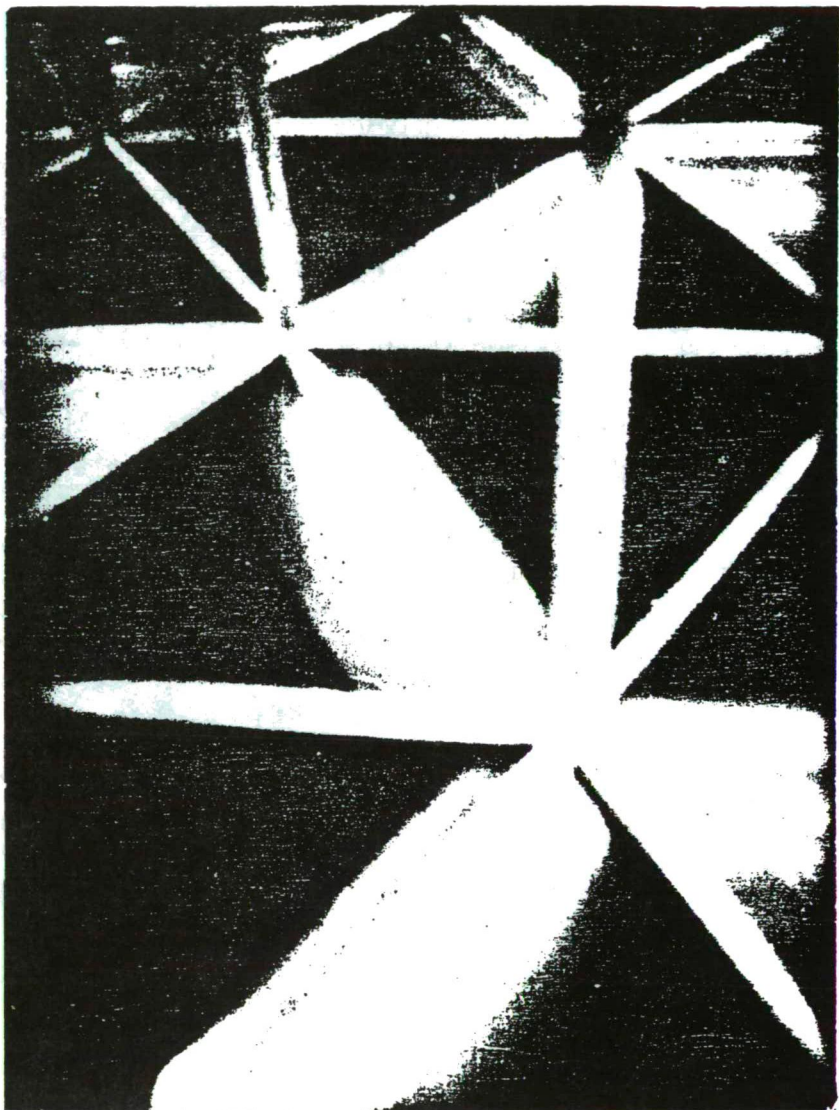
Habermas, Jürgen: *Filozofski diskurs moderne*. Globus Zagreb 1988.

Jameson, Frederic: *Fables of Agression*. California UP. 1979.

Jay, Paul: *Being in the Text*. Cornell UP. Ithaca and London 1984.

Lacan, Jacques: *Ecrits*. Paris, 1966.

Valéry, Paul: *Cahiers*. Pléiade. Gallimard, Paris, 1974.

Ádám József

XYZ

Szétszórás^{*}

Könyvön kívüli
(Részlet)

Ez (tehát) nem lesz könyv.

Még kevésbé lesz, a látszat ellenére, *három* „tanulmánygyűjteménye, melyekkel kapcsolatban érkezett volna annak az ideje, hogy, utólag, felismerjük az útvonalukat, felidézzük a folytonosságukat vagy kifejlesszük a törvényüket, sőt, hogy az ilyen alkalommal megkövetelt állhatatossággal felmutassuk a fogalmukat vagy az értelmüket. Nem fogjuk tettetni, a bevett szokások szerint, az előre megfontolt szándékot vagy a rögtönzést. E szövegek elrendezése más, szándékom itt nem a bemutatásuk.

A nyugtalanító kérdés éppen a bemutatásuk. Ha a könyv formája ezentúl, mint tudjuk, általános felfordulásnak van kitéve, ha kevésbé természetesnek s története is kevésbé áttetszőnek tűnik mint valaha, ha nem nyúlhatunk hozzá anélkül, hogy az egészhez ne nyúlnánk hozzá, akkor már nem szabályozhat – itt például – olyan írási eljárásokat, melyek *gyakorlatilag* kérdezve rá a formára, valószínűleg ugyancsak szétzedik azt.

Innen ered a szükségessége annak, hogy mindenütt kidolgozzák, ma, újult erővel a megőrzött név: a *paleonymia* kérdését. Miért marad fenn, meghatározott ideig, egy régi név? Miért tompulnak az emlékezetben egy-egy értelem, fogalom vagy tárgy benyomásai?

^{*} Az eredeti mű *La Dissemination* címen jelent meg 1972-ben Párizsban.

Ezekkel a szavakkal feltéve a kérdés máris bennefoglaltatik mára már világossá vált előfeltevések egy egész rendszerében: például itt a jelölő *egyszerű* külsődlegességében az „ő– fogalmával szemben. Másként kell tehát eljárni.

Kezdjük újra. Példák: miért „irodalom– jelöli még mindig azt, ami már kivonja magát az irodalomból – abból, amit mindig ezen a néven fogtak fel vagy ezzel a névvel jelöltek – vagy nem csupán eltűnik belőle, hanem könyörtelenül le is rombolja azt? (Ezekkel a szavakkal feltéve a kérdés már benne lenne egy elő–tudás bizonyosságában: „amit mindig ezen a néven fogtak fel vagy ezzel a névvel jelöltek–, alapvetően egynemű, egyértelmű, nem-konfliktusos-e ez?) Más példák: milyen történeti és stratégiai funkciót tulajdonítsunk mostantól fogva a látható vagy láthatatlan idézőjeleknek, melyek átalakítják ezt „könyvvé–, vagy még a filozófia dekonstrukciójából is „filozófiai szöveget– csinálnak?

A *kettős jel* eme struktúrája (az egyik tag, ellentétpárban véve – kölcsönözve és bezárva – azért őrzi meg a régi nevét, hogy lerombolja az ellentétet, amelyhez már nem egészen tartozik többé, amelynek *nem* fog *soha* engedni egyébként, lévén eme ellentmondás története egy szüntelen és hierarchizáló harc története) alakítja az egész mezőt, melyben e szövegek mozognak. A struktúra is alakítva van: a szabály, amely szerint minden fogalom szükségképpen két hasonló jegyet kap, – azonosság nélküli ismételés –, az egyiket a dekonstruált rendszeren belül, a másikat kívül, kettős olvasatnak és kettős írásnak ad helyet. És ahogyan a megfelelő időben majd fel fog bukkanni: *kettős tudománynak*.

Egyetlen fogalom, egyetlen név, egyetlen jelölő sem vonhatja ki magát alóla. Megkíséreljük majd meghatározni azt a törvényt (például és figyelembe véve egy olyan általános elméleti átdolgozást, mely egy ideje újraartikulálja a filozófiát, a tudományt, az irodalmat, stb.), mely arra kényszerít bennünket, hogy „írásnak– nevezzük azt, ami kritizálja, dekonstruálja, erőszakolja az írás és a szó, az írás és összes más (idealista, spiritualista, phonocentrikus: először logocentrikus) rendszerének hagyományos és hierarchizált ellentétét; hogy „munkának– vagy „gyakorlatnak– nevezzük azt, ami dezorganizál-

ja a *praxis/teória* filozófiai ellentétet és nem engedi magát többé *felemelni* a hegeli negativitás folyamata szerint; hogy „tudattalattinak – nevezzük azt, ami soha nem lesz a „tudat–szimmetrikus negatívuma vagy potenciális tartálya; hogy „anyagnak – nevezzük a klasszikus ellentéteknek azt a külsejét, amelynek, feltéve, hogy figyelembe vesszünk egy elméleti vívmányt és egy majdnem filozófiai dekonstrukciót, nem kellene többé megnyugtató formával rendelkeznie sem egy jelölt formájával (legalábbis ha az általános textualitás rendszerénél előbbi és rajta kívüli valóságos dolognak vagy oknak fogjuk fel a jelöltet), sem a jelenlét valamelyik létmódja szerinti formájával (érzékek, lényeg, – szubjektív agy objektív – egzisztencia, forma, egyszóval megjelenés, tartalom, szubsztancia, stb., érzéki jelenlét vagy intelligibilis jelenlét), sem egy alapvető vagy totalizáló, sőt, legfelsőbb fokon döntő alapelv formájával: röviden, mindazt a szövegen-kívülit, mely leállítaná az írás (a minden jelöltet differenciáló jel-helyzetbe helyező mozgás) egymásbakapcsolódását és amely számára a „transzcendentális jelölt – fogalmat javasoltam. „Különbözőség – (différance) ugyanebben a problematikai mezőben szintén azt a – hadi – gazdaságot jelölte, mely kapcsolatba hozza a külső radikális másságát vagy abszolút külsődleges-ségét a filozófiai oppozíciók, a „különbözők – vagy a „különb-ség – (différence) zárt, agonisztikus és hierarchizáló mezejével.¹ A jel gazdasági mozgása, mely egyidejűleg foglalja magában a jelölését és az eltörlését – lehetetlenségének margóját – olyan viszony szerint, melyet az azonos és a más semmilyen spekulatív dialektikája sem képes uralni, éppen azért, mert uralmi művelet marad.²

Mindig kockázatos lesz persze működtetni, sőt, forgalomban hagyni a régi neveket: egy berendezkedését, sőt, egy visszafejlődését a dekonstruált vagy dekonstruálásban lévő rendszerben. S e kockázat tagadása már a megerősítése len-

1. V.ö. „La différence” (A különbözőség), in *Théorie d'ensemble*, „Tel Quel” sorozat, 1968., p. 58. skk.

2. V.ö. „De l'économie restreinte à l'économie générale” (A korlátozott gazdaságtól az általános gazdaságig), in *Écriture et la différence*, „Tel Quel” sorozat, 1967.

ne: a jelöltet – itt a nevet – a fogalom konvencionális körülményének és sajátos következmény nélküli engedménynek tekintenénk. Ez a jelentés autonómiájának, a fogalom elméleti és absztrakt története ideális tisztaságának állítása lenne. Megfordítva, ha azonnal meg akarnánk szabadulni a korábbi jegyeitől és egy egyszerű gesztussal kijelentenénk, hogy átmegyünk a klasszikus oppozíciók kívülségébe, az egy soha véget nem érő „negatív teológia– kockázatán túl annak elfelejtését is jelentené, hogy ezek az oppozíciók nem valamiféle *adott* rendszert, egyfajta ahistorikus és alapvetően homogén táblázatot alkottak, hanem egy aszimmetrikus és hierarchizáló teret, melyet erők szelnek át és amelynek körülzárását az általa visszaszorított külső munkálja meg: kizárja, és ami ugyanazt jelenti, interiorizálja mint az ő egyik mozzanatát. Ezért a dekonstrukció egy nélkülözhetetlen *felforgatási* fázist foglal magába. A felforgatásnál maradván, ez nyilván még a lerombolandó rendszer immanenciájában való ténykedést jelent. Ám egy neutralizáló, közömbös magatartáshoz ragaszkodni a klasszikus oppozíciókkal szemben, azért, hogy *messzebbre* jussunk, radikálisabbak vagy merészebbek legyünk, ez annyi, mint szabad folyást engedni a mezőt ténylegesen és történetileg uraló erőknek. Ez, a *beavatkozáshoz*³ szükséges eszközök megszerzése híján, a kialakult egyensúly megerősítése lenne.

E két műveletet tehát egyfajta zavarbaejtő *simul*-ban, együttes mozgásban kell vezetnünk, mely természetesen koherens, ám megosztott, differenciált és rétegzett. A két művelet közti távolságnak nyitottnak kell maradnia, engednie kell, hogy megmutassa, észrevétesse magát. Ezzel eleget mondtunk e műveletben résztvevő minden egyes szöveg szükség-szerű heterogeneitásáról és annak lehetetlenségéről, hogy az eltávolodást egyetlen pontban, sőt, egyetlen névvel foglaljuk össze. A felelősség vagy az individualitás értékei nem ural-

3. A *beavatkozás* és a *paleonymia* fogalmáról, eme felforgatás/elmozdítás fogalmi műveletéről (predikátum levonása, nominális csatlakozás, átültetés, kiterjesztés és reorganizáció) v.ö. „Positions– (Tételezések), in: *Promesse* no 30–31, p. 37.

kodhatnak már itt: ez az első következménye a szétszórásnak.

Nincs „metafizikai fogalom–. Nincs „metafizikai név–. A metafizika bizonyos meghatározása, irányított mozgása a láncnak. Nem egy fogalmat, hanem textuális munkát és egy másik láncolatot lehet vele szembeállítani. Miután újból emlékeztetünk erre, e problematika kibontakozása tehát a különbözőség mozgásával fog járni, úgy, ahogyan másutt kifejtettük: „produktív– és konfliktusos⁴ mozgás, melyet semmiféle azonosság, semmiféle egység, semmilyen eredeti egyszerűség sem előzhet meg, melyet semmiféle dialektika sem *emelhet fel*,⁵ oldhat meg vagy csillapíthat, s amely „gyakorlatilag–, „történetileg–, textuálisan dezorganizálja a különbözőők ellentétét vagy különbségét (statikus megkülönböztetését).

Egy *előszó* felidézhetné, bejeleníthetné itt a dekonstrukció általános elméletét és gyakorlatát, azt a stratégiát, amely nélkül csak empirikus tehetetlenség és kritikai töredékesség, a metafizika nem egyértelmű megerősítése lenne. Jövő időben fogalmazná meg („ezt fogják majd olvasni–) annak a konceptuális értelmét vagy tartalmát (itt azt a különös, finalitás nélküli

4. „La différence–, *id. mű* p. 46. skk.

5. *Aufheben* (erről a fordításról v.ö. „Le puits et la pyramide– [A kút és a piramis] in: *Hegel et la pensée moderne*, P.U.F. 1970.) A mozgásnak, amellyel Hegel meghatározza az ellentmondásban levő különbséget („A különbség általában már az ellentmondás *magánvalósága szerint*–, *A logika tudománya* II. könyv I. szakasz, 2. fejezet, C.) pontosan az a célja, hogy lehetővé tegye a különbség végső (onto-teo-teleo-lóglal) megszüntetését. A *különbözőség* (différence) – amely tehát nem dialektikus ellentmondás ebben a hegeli értelemben – a megszüntetés idealizáló erejének kritikus határát jelzi mindenütt, ahol ezek, közvetlenül vagy közvetve, működnek. *Bejegyzí* az ellentmondást, vagy inkább, mivel a különbözőség menthetetlenül differenciáló és szétszóró marad, az ellentmondásokat. Megjelölve a „termelő– (általános gazdasági értelemben véve és figyelembe véve a jelenlét-vesztéséget) és differenciáló mozgást, a különbözőség *gazdasági* fogalma nem vezet vissza tehát az ellentmondásokat egyetlen modell egyenmőségére. Mindig az ellentét kerül abba a veszélybe, hogy elszikkad, amikor Hegel a különbséget az általános ellentmondás mozzanatává teszi. Ez utóbbi alapján véve mindig onto-teológiai. Csakúgy mint a különbségre történő redukálása a különbözőség komplex és általános ökonómiájának. (Maradék és késleltetett jegyzet egy utószó számára.)

stratégiáját, azt a szervező kiveszését a *telos*-nak vagy *esztakátonnak*, mely újból beírja a korlátozott gazdaságot az általános gazdaságba), ami *már meg van írva*. Eléggé *elolvasták* tehát ahhoz, hogy összefoghassák a szemantikus tartalmát és hogy előre ajánlhassák. Az előszó számára, mely egy jelentést utólag alkot újra, a szöveg írás, – egy múlt –, amit egy rejtőzködő és mindeható szerző, a terméke fölötti teljes uralommal, egy jelen hamis látszatában mint saját jövőjét ajánlja az olvasónak. Ime ezt írtam, aztán elolvastam, és most azt írom, hogy ön majd el fogja olvasni. Minekutána ismét birtokba veheti ezt az előszót, melyet végül is még nem olvas, noha olvasás után már előre tud mindent arról, ami az előszót követi és aminek szinte meg is takaríthatná az elolvasását. Az előszó elő-je jelenlévővé teszi a jövőt, megjeleníti, közel hozza, törekszik rá és elébe vágva előre helyezi. A nyilvánvaló jelenlét formájára redukálja.

Lényeges és nevetséges művelet: nem csupán azért, mert az írás nem tartozik ezen idők (jelen, múlt vagy jövő mint módosított jelenek) egyikébe sem, nem csupán azért, mert a szándék diszkurzív határaitra korlátozódna, hanem mert megsemmisítené, egyetlen tematikus magot vagy egyetlen fő tételt emelve ki belőle, a textuális elmozdulást, mely „itt– megvalósul. (Itt? Hol? Az itt kérdése kifejezetten előtérben áll a szétszórásban.) Ha csakugyan jogunkban állna megtenni, akkor már most elő kellene hozakodni azzal, hogy a szétszórásban beírt tételek egyike – több van belőlük – éppen annak a lehetetlensége, hogy egy szöveget, mint olyant értelmi, tartalmi, tételes vagy tematikus effektusaira redukáljunk. Talán nem is a lehetetlensége, mivel *ez rendszerint megtörténik*, hanem az ellenállása – a *restanciája*, mondanánk mi – egy írásnak, mely éppúgy nem szokik hozzá, mint ahogyan nem is tűri el.

Ez tehát nem előszó, legalábbis ha előszón valamiféle tartalomjegyzéket, kódot vagy kitüntetett jelöltek rövid összefoglalását, ntán kulcsszavak vagy tulajdonnevek felsorolását értjük.

Ám mit tesznek az előszavak? Nem meglepőbb-e a logikájuk? Nem kellene-e egyszer már összeállítani a történetüket és a tipológiájukat? Műfajt alkotnak-e? Ezen belül valamilyen

közös predikátum szükségszerűsége szerint csoportosulnak-e vagy másképpen és önmagukon belül oszlanak meg?

Nem lesz válasz e kérdésekre, legalábbis végezetül a deklaráció módján nem. De, *útközben*, egy jegyzőkönyv fogja – lerombolva ezt az előidejű jövőt – elfoglalni az *előszó*⁶ figyelmet lekötő helyét. Ha erősködnék, hogy ez a jegyzőkönyv rögzítve legyen már egy képzetben, akkor mondjuk meg előre, hogy, néhány kiegészítő bonyodalommal, egy *mágikus tömb* struktúrájával fog rendelkezni.

Párizs
Szeged

Jacques Derrida
fordította: Dékány András

6. Az előszó nem mutatja meg egy tér frontális vagy bevezető előlő részét. Nem mutatja fel egy kifejlődés első oldalát vagy felületét, amely ily módon engedné magát előre-látni és bemutatni. Ez egy szó előre-nyomulása (*prae-fatio, prae-fari*). Egy ilyen diszkurzív antcipáció helyébe a jegyzőkönyv egy szöveg műalkotását állítja: *első ragasztott lapja* a kezdeten felül – az első lapja – egy regiszternek vagy aktagyűteménynek. Az összes kontextusban ahol közbelép, a jegyzőkönyv összegyűjti a formula (vagy a formuláré), az elsőség és az írás: az előírás jelentéselt. És a „kollázs”- révén a *protokollon* felosztja és szétbontja az első oldal bevezető szándékát, mint minden *incipit*-ét. Ekkor minden – a szétszóródás törvénye – egy másolattal kezdődik. Persze, ha a jegyzőkönyv összefoglalná magát egy egyszerű papírlap felragasztásában (például az első/hátsó oldala a jelnek), akkor újból előszóvá válna olyan rend szerint, amelyben fellelhető a nagy logika. Csak azért bújik ki alóla, hogy tömböt alkosson, és mágikusan, azaz egy egészen más struktúra „grafikája” szerint: nincs se mélység, se felület, se szubsztancia, se jelenség, se magánvaló, se magáértvaló.

(Könyvön kívül kerülné ekkor – például – protokolláris vázlata egy ferde bevezetésnek a két legfigyelemreméltóbb, végtelenül figyelemreméltó értekezéshez (bánásmódok inkább és oly különösen malak: először is a tulajdon gyakorlatuk) az *elő-íráshoz*: a két zenel gépezet amik, a lehető legkülönbözőbb módon Francis Ponge *Pré*-je [Rét] vagy *Fabrique du pré* [A rétcsináló] és Roger Laporte *Fugue*-je [Fuga].)

Szegi Amondó Zoltán

Kétismeretlenes egyenlet

Kedves Laci.

Már felémult a házunk. 1986. évi.

Üvöltök. Kapállok. Azt csinállok,
amit akarok.*

A tao (út) nem kiszámítha-
talan.

Nyilván ha ezt az országot
választod, amit én, akkor
neked is nagy házad* lenne.

A viaszkecs-vászonnytól az
erdényesülés útja (tao) egye-
nesen vezet a >Liverpool<
mintájú, mórerdényes íróasz-
talig.

Ming - Wu - Ju.

- * Ugye ez a svédnek látszó fiú(k)
** Pl pedagógus szolgálati lakás
külön dolgozószobával,
szekker, különórák; illetmény-
föld; sportkör; Szapár-kupa
asztaliteniszverseny, 2. díj: Miskolc-korcsó

Volt egyszer egy ember.
Nem írom le ide a nevét,
mert akik emlegetni
szoktak, azok különös-
képpen nem követik tao-
-ját.

Azt mondta (az ember) a
ség/ségiségről, hogy néha
az az ember, néha pedig
nem.

*

"Nem mintha nem ismerném
azokat az eszközöket,
de szégyellném alkalmazni
őket." *

*

"A szeretet és tisztesség elvei
nem tartoznak az emberi
természethez: ezért okoz
gyakorlásuk annyi fájdalmat." **

* Seng Csung Ci XII. 11.
** I. m. VIII.

Néha a kisebb vagy távolabbi
dolgot(m) könnyebben átéltjük.

*

Érdekes ez az ország, ahol
vagyok, nincs is irodalma
sincs. Mégis, úgy érzem,
van másik ország is, melynek
nem ismerem törvényeit s
azok mégis vonatkoznak rám.

*

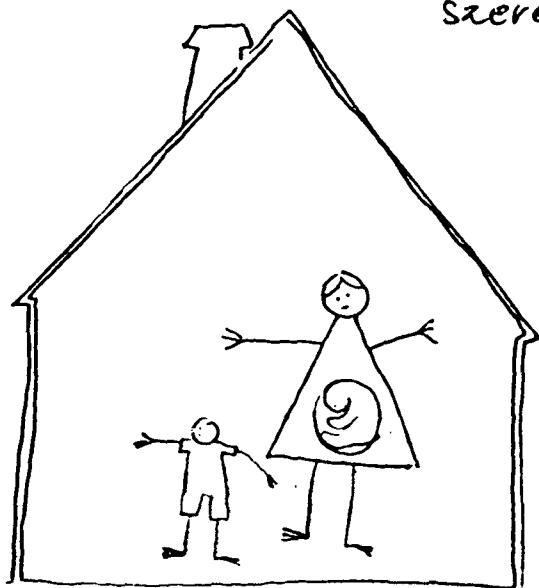
Csapot - pöröt. Csipet-csapot.

Hajrá.

Nem mindegy.

Tisztelettel,
szeretettel:
Rente Mária

Ps.:

A Pompeji kapható

Budapesten

- Írók Boltja
Andrássy u. 45.
- Magiszter Könyvesbolt
Városház u. 1.
- Könyváruház
Rákóczi u.
- Katalizátor Könyves Kávézó
Mikszáth K. tér 2.
- Stúdium Könyvesbolt
Váci u. 22.
- Gondolat Könyvesbolt
Váci u. 10.

Szegeden

- Móra F. Könyvesbolt
Kárász u. 6.
- Szent Gellért Könyvesbolt
Kelemen u.
- Radnóti M. Könyvesbolt
Tisza L. krt. 34.
- JATE Könyvesbolt
Dugonics tér 11.

Hódmezővásárhelyen

- Művelt Nép Könyvesbolt
Lenin u. 5/7.

Győrben

- Magvető Könyvesbolt
Arany J. u. 20.

Debrecenben

- KLTE, Aula

Makón

- Művelt Nép Könyvesbolt
Széchenyi tér 21 – 23

gondol, töröl, épít-get, sütteti has
akinek van intelligens. Aki esténként
néz biliárd ez persze inkább holland.
A posztmagyar ül. Néha föláll. Ki-
megy. Vissza-visszahull.

A posztmagyar szereti nézni mada-
rak. Sokszor csak odaáll az üveg-
hez, s kinézi kinti madarak. Nem
gondol a szabadságra.

A posztmagyar nem szabad. Tudja
nincs szabadság. Gondol, ez az
egész valahogy úgyis el van rendez-
ve. Nem agyal, nem érzi börtönben
magát. A posztmagyar néz.

Nézi ahogy kiáll. Odamegy. Meg-
érinti. Tudja erre hatalma van. A
megérinteni-tudás hatalom.

A posztmagyar nem csap oda.

A posztmagyarnak is két keze van.
Az egyik tudja mit csinál a másik.
Hagyja. Ez persze nem érdekes.
Egyet nem hagy: hogy megmossa.
Ha hagyná, neki is meg kellene mos-
nia. Ezt a magyar, a magyar kezeli
szokta, egyik megmos másik, másik
megmos egyik.

Fiatal posztmagyar nem vezet autót.
Nem egészen fiatal posztmagyar
Oltcittel jár.

A posztmagyar nem forradalmár. A
barrikád neki idegen bolygó.

A posztmagyarnak egy fésűje van,
amivel szokott fésűlködni. De nem
az övé. Néha kinéz rajta.

A posztmagyar okos, de nem mu-
tatja.

A posztmagyar kérdez, nem vála-
szol.

A posztmagyar nem grammatikus.
Tudja nagyon nyelv. Vigyáz rá. De
tudja, a nyelv nem úgy van, ahogy
Lőrincze akar. A nyelv a mondás-
ban van.

A posztmagyar nem mondja meg.
Nem megmond mond.

A posztmagyar nem egy műfaj.
Nem is több.

A posztmagyar életforma, a poszt-
magyar beszéd mód mint minden
más.

A posztmagyar szeret. Amikor sze-
ret nincs egyedül.

Odorics Ferenc

Ádám József, Ádám Péter, Ághy Attila,
Agrippa von Nettesheim, Albert Sándor (*általános idegen-
nyelvi lektor*), Babette E. Babich, Bacsó Béla,
Baka István, Balog József, Bárdos László, Roland Barthes,
Bartók István, Svetislav Basara, Belányi György,
Benda Balázs, Beney Zsuzsa, Bertók László, Bézi László,
Bibó István, Martin Buber, Bundula István, Jozsif Brodskij,
Csokonai Vitéz Mihály, Cukor György, E. R. Curtius,
Czilczer Olga, Cs. Gyimesi Éva, Csatlós János, Csejtei Dezső,
Csuha István, Dalos Margit, Darvasi László, Dékány András,
Jacques Derrida, Umberto Eco, Eperjesi Ágnes, Erdély Dániel,
Erdély Miklós, Esterházy Péter, Fenyvesi Anna,
J. Michel Foucault, Fuksz Lehel, Garaczi László, Gausz András,
Géczy János, Gergely Ágnes, Bogdan Ghiu, Gyenge Zoltán,
Győrei Zsolt, Györgydeák György, Haász Ágnes,
Hajnóczy Gábor, Hárs Endre, Rodolf Hervé, Hévizi Ottó,
Karl Hocke, Horváth Elemér, Jandó Péter, Jónás Csaba,
Juhász Anikó, Katona Tünde, Ivan Klima, Kokas Károly,
Kovács Sándor, Kukorelly Endre, Milan Kundera,
Kurdi Fehér János, Kurdi Imre, Laczkó Sándor, Ladik Katalin,
Láng Zsolt, Lászlóffy Aladár, Latzkovits Miklós, Michel Lazarin,
Lengyel András, Lengyel Zoltán, Losoncz Alpár,
Oszip Mandelstam, Máté Gyula, Méhes Károly,
Meszlényi Attila, Mikola Gyöngyi, Molnár Andrea,
Vladimir Nabokov, Nádas Péter, Nagy András,
Nagy Attila Kristóf, Nagy Éva, Németh Gábor, Ötvös Péter,
Paulik Antal, Podmaniczky Szilárd, Pozsvai Gyöngyi,
Rába György, Rajsli Emese, Rácz Péter, Rapai Ágnes,
Rentz Mátyás, Guiraut Riquier, Sáfrány Ákos, Simon Balázs,
Solymosi Bálint, Stoll Béla, Szajbély Mihály, Szántó F. István,
Szege Amondó Zoltán, Szigeti Csaba, Szijj Ferenc,
Szilasi László, Szőke Katalin, Szőnyi György Endre,
Takáts József, Tandori Dezső, Tatár Sándor, Tenke István,
Tolnai Ottó, Tompa Gábor, Utsi Anikó, Utsi Csilla,
Vasadi Péter, Visky András, Branka Vuković,
Paul York von Wartenburg, Robert Wrigley, Zalán Tibor,
Zelei Miklós, Andrea Zlata, Zsélyi Ferenc